

דבר העורך

עולם התורה מציין בימים אלו את יום השנה החמישי להסתלקותו של אביהם של ישראל רבינו מרן ה'דרכי שמואל' זי"ע לשיבה של מעלה - חסרונן ניכר, החלל הוא עצום, אבל את מה שרבינו נתן לנו והשפיע עלינו במשך השנים, איש לא יכול ליקח מאיתנו.

בגליון זה בס"ד מידי שבוע בשבוע, זוכים אנו להעביר את תורתו, ודברי תורה חכמה ומוסר במשנתו, שעליהם ודאי נאמר 'יעקב באינו לא מת'. ודבר פלא הוא, שאף שעברו חמש שנים תמימות מהסתלקותו - לשמו ולזכרו תאוות נפש, עדיין ציבור הקוראים מצפה כל שבוע לדברי תורתו המתוקים מדבש ונופת צופים, לדברי מוסריו המאירים באור יקרות את דרכי החיים, את השאיפות המרוממות אותם ביקש ללמדנו, הן בשיתותיו, והן את אשר נלמד מתוך עובדות והנהגות שראינו אצלו.

עלינו לדעת, כי רבינו דוקא ממקום קומתו וגדלותו, ראה שזה בלי זה אי אפשר, ואף שכל אחד בביתו, וכל אחד יש לו את השטייגן האיש שלו, הרי שלא שייך לעלות בהר ד', להעפיל במסילה העולה בית א-ל, מבלי לדאוג לשמירת חומות ההיבדלות אותם העמידו לנו רבותינו מצוקי ארץ, וכפי שהתבטא רבינו פעמים רבות, שהוא לא מדבר על חומרות יתירות, על 'קנאות', על 'פרומקייט', - אלא הוא מדבר על הדברים היסודיים ביותר, שכל אחד נדרש ואף יכול להבין את זה מעצמו, אפילו בגיל קטן ביותר.

וכן כידוע, עמד רבנו מרן זצוק"ל - ובפרט בשנותיו האחרונות - במלחמת קודש כלפי מהרסים ומחריבים מבית וחוץ, כלפי השלטונות וסייעניהם המבקשים 'לחנך מחדש' את היהדות החרדית עד למטרה הנואלת לעקור תורה מישראל ר"ל.

ברור הדבר, שרבינו כיוון במלחמתו להביא אותנו למקום אשר בו היסודות יהיו נהירים וברורים, עד אשר לא נצטרך להסביר אותם, אלא הם יהיו חקוקים בליבותינו, ללא יכולת שינוי וסטיה, וכך עליהם נוכל לבנות את כל קומתנו וקומת משפחתנו הרוחנית, בעליה בתורה ויראת שמים, וצורת החיים של יהודי עבד ד' בשאיפה נכונה של 'ויגבה ליבו בדרכי ד'.

אמנם, יש עלינו לשנן ולחזור, כפי שהוא תבע ועורר ללא הרף, במיוחד בשנותיו האחרונות, עת מוטו מוסיף תבל, כי יסוד ושושן הכל הוא ההכרה, בהבנת המציאות וחומרת הדברים, או אז ממילא באה העמידה הבלתי-מתפשרת על כל הקדוש והיקר לנו. וכפי שהתבטא: "ככל שאדם מבין את הסכנה, מבין את הצורך לחשוש ולהיהרס מכל שינוי ומכל סטיה, הרי שזה עצמו מביא אותו להישמר מכל משמר. וזהו שאמר שלמה המלך בחכמתו, 'אי בינה - לי גבורה', כאשר אדם מגיע למצב של בינה, כשהוא מבין את גודל הסכנה ומבין מה עלול להיגרם מכל שכחה, שינוי או סטיה מן הדרך, כאשר הוא מבין מה המחיר של כל פגיעה בתורה, הרי שהוא מבין את חומר הסכנה, וממילא הוא מתעשה ומקבל גבורה וכח לעמוד כנגד להאבק ולהילחם".

נדמה כי דברים אלו ממצים היטב בראש ובראשונה

את עמידתו של רבינו מרן זצוק"ל בעצמו - יחיד ובודד במקרים רבים - על משמר התורה בצביונה ובטהרתה, מתוך מסירות נפש עצומה למען קיום היהדות. כי מי כמוהו אשר יצק מים על ידי רבותינו הגדולים אדירי התורה בדור האחרון, עד לרבותינו מרנן הגרא"מ שך והגרי"ש אלישיב זי"ע. ומכוחה של אותה בהירות מעמיקה, עלתה בידו להחזיר את היסודות ההשקפתיים הבהירים בהעמידו דור של אלפים שלא יכרע ולא ישתחוה לא לתעמולה, ולא לאווירה השוררת גם בתוככי הרחוב החרדי.

אכן, תמצית הדברים כלולה בדבריו שהשמיע בחודש אדר תשע"ה, במשאו בכנס 'אז נדברו' - כצוואה לדורות. לאחר שתיאר את 'תקופת הזהב' של גדולי הדור האחרון, ובפרט רבנו הגדול מרן הגרא"מ שך זי"ע ששלל את הדרך, עיצב את פני הדור וכוונן את עולם התורה על מתכונתו, סיים ואמר: "המטרה פשוטה לכולנו, שאנו רוצים להמשיך כפי שאנו מבינים ומשיגים את מה שקבלנו מרבותינו, להחזיק במשכנות הרועים ובאותו מעמד הוסיף לאמור: "הרבה מהנהגה היא בזה שיש ציבור גדול כל כך, שזה מה שהוא רוצה, להמשיך על משכנות הרועים כפי שאנחנו מבינים".

מלחמת הקיום שניהל רבינו זצוק"ל על נשמת היהדות, הייתה אפוא בראש ובראשונה מלחמה שנועדה 'להחזיק על משכנות הרועים', וכפי שהיה הראשון להתריע לפני למעלה מעשרים שנה, בחודש טבת תשנ"ט, אודות ניסיונות הפשרה שהחלו באותה תקופה בסוגיית גיוס בני הישיבות, כי בכך עוקרים הללו את כל אשר מסר נפשו רבנו הגדול מרן הגרא"מ שך. וכפי שכתב במכתבו מאותם ימים: "וגם לעקור ח"ו כל אשר מסר נפשו גאון עזונו מדברנא דאומתא אשר לבו לב כל ישראל מרן רשכבה"ג בעל האבי עזרי".

אלפי בתי-אב החדורים בהכרה ההשקפתית הבהירה שהחיל להם, ואשר מכוחה מגדלים הם את צאצאיהם במסודות החינוך הקדושים, שהוקמו מייסודו ומכוחו של רבינו זצוק"ל, כמו גם אלפי בני העליה הבזים לאוירה השוררת מסביב ולא פחות מכך לאימונים וצווי מעצר, מהווים עדות חיה כי רוח הגדולה של רבינו זצוק"ל חופפת על כל היש המבורך הזה, בבחינת 'מה זרעו בחיים אף הוא בחיים'.

בעומדינו בערב ימי הפורים הבעל"ט, הרי שהדברים הללו מקבלים משנה תוקף, בראותנו את מרדכי היהודי שלא יכרע ולא 'ישתחוה', וקומץ ידיה: דחה על הגזירות, כך הוא בכל דור, כפי שכתב 'השפת אמת', שישנו את מרדכי היהודי שהוא מציל את כל עם ישראל מאבדון ח"ו.

ברוך ד' שהעמיד לנו בית-דב'ר, וציבור אלפי אלפים ההולכים בדרך ישראל סבא, כי תשועתם היית לנצח, ותקנתך שכל דור ודור, ובמהרה בימינו יתקיים בנו: להודיע שכל קוץ לא יבשו ולא יכלמו לנצח כל החוסים בך, בביאת גוא"צ בעגלא ובזמן קר"ב.

בברכת השבת אשר "כל ברקא דלעילא ותתא ביומא שביעא תליין"

העורך

אפשר להנצחה\ברכה על גבי גליון באחת מן האפשרויות הבאות:
בעמודות הממוחשבות של "נדרים פלוס"
לפי החיפוש: קופות נוספות, "רוממות" - גליון שבועי לבני התורה או בטלפון "קו רוממות" 0722-588477 (477-588-972) *
כמו כן ניתן מענה אנושי בכל עניני הגליון בטלפון הנ"ל שלוחה 3 או במייל המערכת: b264464@gmail.com
מכתבים למערכת ניתן לשלוח גם בפקס: 077-4447954
בכל עניני הגליון בארה"ב ניתן לפנות להרב דוד יהודה פיינרסטון שליט"א במס': 845-3007324 ובמייל: aishduvid@gmail.com

לעילוי נשמת שר התורה ועמוד היראה אשר תחת צילו גדלו כל השנים
רבינו הגדול מרן ראש הישיבה הגאון החסיד רבי שמואל בן מרן הגרש"ז א"י ערבאך זי"ע
נלב"ע ליל "שבת קדש קדשים" פרשת זכור ט' אדר תשע"ח
הונצח ע"י בני משפחת תלמידיו ומקורבו הגאון רבי דוד גולדשטוף שליט"א
בעמ"ס "משנה ערוכה" ושא"ס

הוקדש ע"י ידידיו הרב יוסף יפה שליט"א
לעילוי נשמת אביהם של ישראל רבינו הגדול זי"ע
והנחלת אלתנו בן נירה נ"ו
לברכה והצלחה בכל עניניו ולהצלחתו מיד וזרים

לעילוי נשמת מורי ורבי אשר האיר את נתיבותיו וסלל את דרכי מרן ראש הישיבה רבינו הגדול זי"ע
נלב"ע ליל "שבת קדש קדשים" פרשת זכור ט' אדר תשע"ח
לשמו ולזכרו תאוות נפש ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י תלמידיו הרב הגאון רבי יעקב הלוי זולפא שליט"א
ראש כולל "בית אלעזר ותרנ"ה" בית שמש

גליון השבוע בחסות ידידיו "כל איני וימות"
ביל פשרות כנניה, שיפוצים והרחבות דעת
לעילוי נשמת רבינו הגדול מרן ראש הישיבה רבי שמואל א"י ערבאך זי"ע
נלב"ע ליל "שבת קדש קדשים" פרשת זכור ט' אדר תשע"ח

לעילוי נשמת רבן של כל בני הגולה
אבינו רבינו רבנו הגדול מרן ראש הישיבה רבי שמואל בן מרן רבי שלמה זלמן א"י ערבאך זי"ע
נלב"ע ליל "שבת קדש קדשים" פרשת זכור ט' אדר תשע"ח
באב היה לנו, וחיכה על קודקודיו ואמר לנו "כל!"
נלב"ע ליל "שבת קדש קדשים" פרשת זכור ט' אדר תשע"ח
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י ידידיו הדונלים
בני משפחת תלמידיו הקרוב של רבינו זי"ע
הרה"צ רבי שלמה דוד פיישר שליט"א

לעילוי נשמת רבן של ישראל
אבינו רבינו מורה הרבנו רבינו הקדוש רבי שמואל בן מרן רבי שלמה זלמן א"י ערבאך זי"ע
נלב"ע ליל "שבת קדש קדשים" פרשת זכור ט' אדר תשע"ח
ולעילוי נשמת רעייתו הרבנית הצדקנית מרת רחל ב"ר פנחס אלעזר הכהן ע"ה
נלב"ע ליל "שבת תש"ן
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י תלמידיו הרה"צ גרבי מרדכי וקנין שליט"א

לעילוי נשמת מורי ורבי שר התורה ועמוד היראה עמודא דצלותהון דישאל ושומר משמרת התורה רבינו הגדול מרן ראש הישיבה הגאון החסיד רבי שמואל בן מרן הגרש"ז א"י ערבאך זי"ע
נלב"ע ליל "שבת קדש קדשים" פרשת זכור ט' אדר תשע"ח
ולעילוי נשמת אמו"ר רבי יוסף בנימין ב"ר נפתלי ארלנר ז"ל
נלב"ע ליל "שבת תש"פ
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י תלמידיו ומקורביו של רבינו זי"ע
הרה"צ רבי יאיר ארלנר שליט"א
מו"ל ספרי "אלה רחל" "לשעה ולדורות" "בקוראי שמו"

כוס תנחומים
נשגור כמיה ידידנו הגדול האי גברא יקרא המסור בל"צ לכל מפעלות רבינו הגדול זי"ע
וראש בתי החינוך לבנות ישראל בדרך ישראל סבא הרה"צ רבי שמואל לינדר שליט"א
ואחינו ידידנו השקדן על דלתות התורה היראה וההלכה אשר ייסד את מדור "רוממות ההלכה" בגליונו במשך שנים הרבה רבי ישראל יצחק לינדר שליט"א
יחד עם כל שאר בני המשפחה הנכבדה והרמומה לאו"ט בפסיתא איתם הגדול מגדולי הת"ח בירושלים של מעלה הגאון הגדול רבי משה אורי בהרה"ח רבי יחיאל פישל לינדר זצ"ל
רב שכונת נוה יעקב מדרת ירושלים ומרביני קהילות פרושים בארה"ק
חתן הגאון הצדיק בעל "עבר המלך" רבי שמואל הומינר זצוק"ל
נלב"ע ליל "שבת תשפ"ג
בעל הנחמות ירפא את שרם הגדול ויחזק את לבם ויאמץ את רוחם, ולא יוסיף להישמע עוד שוד ושבר כנבולנו
ובנחמת ציון וירושלים ינוחמו ולא יוסיפו עוד לראבם
ובהמשך הפצת הקדושה והרצת התורה יוסיפו כח כל הימים

הוקדש ע"י הרה"צ גרבי משה יהושע חלופסקי שליט"א
בן הרה"צ רבי שרגא חלופסקי שליט"א
וחתן הרה"צ רבי מאיר דינר שליט"א
בן נאב"ד "עדת ישראל" הגאון הגדול רבי אלעזר הלוי דינר שליט"א
לרגל השמחה הגדולה והשרויה במעוטו בחולות בנו נ"ו בשעתומו"צ
יוכה לגדלו לתורה לחופה ולמעשים טובים ולרוות מזנו ומכל יוצ"ח רוב נחת וקדושה כל הימים לתפארת המשפחות המפוארות ולהמשך כרם בית ישראל

לעילוי נשמת מורי ורבי אשר האיר את נתיבותיו וסלל את דרכי מרן ראש הישיבה רבינו הגדול זי"ע
נלב"ע ליל "שבת קדש קדשים" פרשת זכור ט' אדר תשע"ח
לשמו ולזכרו תאוות נפש ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י מקורביו המסור בל"צ לטובת נשמתו ידידיו הרב רונן שטיינצ'ס שליט"א

לעילוי נשמת האי גברא יקרא אשר עבד את בוראו במס' צ"ל ימיו בשמחה ובאמונה הרה"צ רבי אברהם צבי"ר שלמה גבריא מרגלית זצ"ל
זכה להעריכה רב מרבינו מרן ראש הישיבה זצוק"ל אשר התנחם עליו כי היה עובד ד' מעטיו
נלב"ע ליל "שבת פורים דפרים תשע"ח
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י בני המשפחה

לעילוי נשמת מורי ורבי שר התורה ועמוד היראה עמודא דצלותהון דישאל ושומר משמרת התורה רבינו הגדול מרן ראש הישיבה הגאון החסיד רבי שמואל בן מרן הגרש"ז א"י ערבאך זי"ע
נלב"ע ליל "שבת קדש קדשים" פרשת זכור ט' אדר תשע"ח
הונצח ע"י תלמידיו המסור בל"צ לטובת נשמתו הרה"צ רבי יעקב יצחק קרנבוסקי שליט"א

לעילוי נשמת אחד המיוחס ממרביצי התורה והממתיקי השמעה הגאון הגדול רבי בערל א"י ערבאך זי"ע
ראש ישיבת קריית מלך
דבוק ברכותיו מנחילי התורה זי"ע ואומדניו גדולי הדור זי"ע ואוכללם כרבינו הגדול זי"ע
נלב"ע ליל "שבת תש"ס" ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י חבר תלמידיו שליט"א

2

הערות בגדר חיוב זכירת ומחית עמלק

ג' מצות נצטוונו בענין עמלק, האחד מצות עשה למחות זרעו ולבאר זכרו מן העולם זכר ונקבה גדול וקטן, [ודעת רש"י בפרשת כי תצא שצריך למחות אף בעלי החיים שלהם שלא יהא שם עמלק נזכר אפילו על הבמה לומר במה זה משל עמלק היתה, אמנם בר"מ ובחינוך לא נזכר מנחם"ח ועי"ש במנח"ח (מצות העד) שמהמה נ"ל לרש"י א], והשני מצות לא תעשה שלא נשכח מה שעשה לנו עמלק, והשלישי מצות עשה לזכור מה שעשה לנו.

א. תכלית המצוה לזכור את מעשה עמלק הוא כדי שנגיע לדרגה שונאנו אותו בלבנו שגמא אותה, וז"ל הרמב"ם (מ"ע פט) 'ולשוננו אותו בכל עת ועת ונעורר הנפשות במאמרים להלחם בו ונזכר העם לשוננו אותו עד שלא... תחלש שנאתו ותחסר מהנפשות עם אורך הזמן'. ועוד כתב (ל"ח נט) שאנו מצווים 'לזכור מה שעשה - ולחדש שנאתו... כלומר לא תשליך שנאתו ולא תסירנה מנפשך'. וכע"ז בספר החינוך (מצוה תרג, תרה). וכע"ז איתא כלפי השכינה ברש"י עה"פ כי יד על כס - וז"ל 'ידו של הקב"ה הורמה להשבע בכסאו להיות לו מלחמה ואיבה בעמלק עולמית'. ועי"ש ברמב"ם שמה שדרשו שהמצוה לזכור בפה פרושה 'שתהא שנאתו בפיך'.

ב. מובא מכל הנ"ל שאין המצוה רק בסתם לזכור את מעשה הרע, אלא שורש המצוה הוא שיעי' זכירת מעשיו ותעורר בנו השנאה אליו, וכמו שבדואי בשנה הראשונה היו שונאים אותו על גודל הרשעות שעשה, כן מצווים אנו עתה להזכיר את מעשיו 'כדי שלא תחלש שנאתו ותחסר מהנפשות עם אורך הזמן'.

ג. עוד מובא שגם המצוה של מחית עמלק, אינה רק מעשה מצוה כשאר המצות, אלא יסוד המצוה הוא להורגו מתוך שנאה, שגודל השנאה ששונא אותו על מה שעשה לעם ה' יביא אותו עד כדי להורגו, וז"ל הרמב"ם בספה"מ 'הלא תראה שמואל בהתחילו לעשות המצוה הזאת איך עשה שהוא זכר תחלה מעשהו הרע ואח"כ צוה להורגו, ונעורר הנפשות במאמרים להלחם בו, וא"כ נמצא מעשה שורש המצוה ולא אפשרות לקיים מחית עמלק אין עיקרו ללבוש עתה את הגרטי' ולומר 'לשם יחוד' על שזוכה לקיים מצות מחית עמלק, אלא צריך לעורר לבו לשנאתו ולהורג אותו מתוך שנאה.

ד. עוד שמענו שאין המצוה רק להורגו ולמחות מהעולם, אלא מכלל המצוה היא ליסרם ולהצטרם להלכותם, וכמו שמצינו במה שעשה שמואל לאגג באיכה רבה (סוף פ"ג) עה"פ וישסף שמואל את אגג וגו' א"ר אבא בר כהנא התחיל מחתך בבשרו חתיכות חתיכות

1. ובמו שחנכו ע"י רבותינו שאין מדה גרועה שצריך לעוקרה מן העולם, אלא כל מדה יש בה תכלית יקרה לעבודת השם, וכמו שפיעים אדם צריך להפעיל בעצמו את מדת העצלות או את ה'גיבה לבו בדרכי ה', כן גם יש מקום שהאדם צריך להפעיל בעצמו את מדת השנאה והנקמה, ומסופר על הרבת שמואל שאמר שהיה בודק את האהבת ה' שלו ע"י שהיה רואה כמה שנאה יש לו לרשעים, וכמו שאמר הכתוב "אוהבי ה' שנוא רע", שהאוהב את בוראו באמת ישנא את הנלחמים בו כמו הן ששונא את הנלחמים באביו, ובעמלק נצטוונו יותר חוץ מלשונא את הרע גם לשונא את עמלק עצמם, וגם לנקום בהם ולמחותם מחמת שנאה זו.

רוממות הזכירה

הערות למעשה

הרב
יהושע
רוט

ומאכיל לנעמיות, ר' יצחק אמר הביא ארבעה קונדיסין ומתחו עליהם, ויאמר אגג אכן סר מר המות כך ממיתין השרים מיתות מרות'. וכע"ז איתא בדברי הגר"א עמ"ש במגילה ויכו היהודים בכל ארבעה מכות "הרוב והרג" ואבדו,

שהכו אותם מכת חרב במקום שלא ימותו ואח"כ הרגום. ובתרגום על מגילה איתא שכל השבעים וחמש אלף שנהרגו בשושן שהם היו כולם מעמלק, א"כ מבואר שלא הסתפקו בלהורגם בלבד, אלא טרחו ליסר ביסורים נוראים ואח"כ הרגום, וכן מצינו באסתר"ר גבי מרדכי, שהיה משפיל ומצער את המן כשבא להרכיבו על הסוס ואמר לו שירחצנו ויספרנו, וכן אסתר ע"י שם המפורש אסתר את כל הספרים והבגדים של שושן, כדי שהמן יושפל ויצטרך לספרו ולרחצו, ואח"כ דרך עליו לעלות לסוס עי"ש.

והדברים מובארים היטב לפי מה שנתבאר לעיל, שאנו מצווים לשנאות ממש ולנקום בו ע"מ שעשה לישראל, ולכן א"י רק מצוה להורגם אלא לנקום בהם כנקמת השונא, ליסרם ולבזותם ואח"כ להשליח.

ד. עוד נראה מלשונות הפסוקים, שאין אופן הזכירה והמחית כלפי מה שעמלק הרע להקב"ה, עד כדי שאמר עליו הכתוב מלחמה לה' בעמלק מדר דר, אלא אופן הזכירה הוא כדרך שנאה אישית על מה שעשה לנו, "זכור את אשר עשה לך", עמלק, "אשר קרך", ויזכר בך. וז"ל החפץ חנין בעשה הראשון בבאר מים חיים "כאשר נצטוונו בזכירת מה שעשה לך עמלק כדי לדעת שלא על חיים ימחה האל שמו רק מחמתו עליו לנקום החמס שעשה לנו ושלא היה ירא ממנו יתעלה'.

אמנם ברור שא"י בתורת נקמה על ענין פרטי שעשה לנו, כאשר ינקום האדם מחברו על רעה שעשה עמו, אלא הוא נקמה על מה שעשה לנו באשר אנו עם ישראל עם ה' ושמו נישא עלינו, וז"ל החינוך 'שנצטוונו לזכור מה שעשה עמלק לישראל, וכ"כ שם בטעם המצוה וז"ל 'משרשי המצוה לתת לא לבנו שכל המיצר לישראל שנאו לפני ה' ב"ה... כי מפני שעשה רעה גדולה לישראל שהתחיל לה' להקדים ציונו ב"ה לאבד זכרם מן ארץ ולשרש אחרי עד כלה'. והיינו שנדע לייקר מעלתו של ישראל שהם עם ה' והוא השרה שכנינו עליהם והם העם הנבחר להיות עבדי ומשרתיו, ולכן מי שמייקם הוא רע לפני ה'.

ולסיכום הדברים יש לעורר, א. שהענין הוא רק לזכור ב'אופן יבש' אלא להחיות את הדברים עד כדי שתתעורר שנאה. ב. גם מצוה מחית עמלק צריכה לעשות מתוך שנאה ולא לקיום המצוה. ג. השנאה מחייבת גם להרע ולהציק להם. ד. גם אופן הזכרון והשנאה הוא את אשר עשה "לך" כדרך שנאה אישית וכדכתבאר. ויה"ר שזוכה לקיים את המצוה בשלמותה.

ובמו שחנכו ע"י רבותינו שאין מדה גרועה שצריך לעוקרה מן העולם, אלא כל מדה יש בה תכלית יקרה לעבודת השם, וכמו שפיעים אדם צריך להפעיל בעצמו את מדת העצלות או את ה'גיבה לבו בדרכי ה', כן גם יש מקום שהאדם צריך להפעיל בעצמו את מדת השנאה והנקמה, ומסופר על הרבת שמואל שאמר שהיה בודק את האהבת ה' שלו ע"י שהיה רואה כמה שנאה יש לו לרשעים, וכמו שאמר הכתוב "אוהבי ה' שנוא רע", שהאוהב את בוראו באמת ישנא את הנלחמים בו כמו הן ששונא את הנלחמים באביו, ובעמלק נצטוונו יותר חוץ מלשונא את הרע גם לשונא את עמלק עצמם, וגם לנקום בהם ולמחותם מחמת שנאה זו.

"וְאַתָּה תִּצְוֶה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (כז,כ)

רש"י בפרשת התמיד (ויקרא ו,ב) על הפסוק "צו את אהרן" פירש וז"ל: אין צו אלא לשון רוזן מיד ולדורות, א"ר שמעון ביותר צריך הכתוב לזרז במקום שיש בו חסרון כיס, ומבואר שבמקום שיש חסרון כיס נצרך זירוז מיוחד, ונראה לפ"י שגם לשון תצוה האמור כאן הוא מלשון צו, ומשום שגם כאן נצרך זירוז.

וביאר הגאון הגדול רבי אליהו ברוך פינקל זצ"ל מרי" מיר', כי ענין הזירוז היה נצרך כאן בשביל השאון זית, שיש בזה חסרון כיס גדול, שהרי כבר הביא רש"י דאין כשר למנורה אלא טיפה ראשונה, ומאידך, צריך שיעור שמן גדול שישפיק אף לילות טבת הארוכים, שידלק מערב עד בוקר. וא"כ לפי חשבון זה הרי שצריך הרבה מאד זיתים שיוכלו להפיק שמן רב כל כך מטיפה ראשונה, ובדואי שיש בזה חסרון כיס, ועל כן היה צריך זירוז.

אלא שיענין מדוע בכל פרשת תרומה כתיב "ויקח לי תרומה" וכו', ולא כתיב כלל לשון "צו", לשון זירוז. והרי כאשר תימו זהב כסף ונחושת לכל בני המשכן היה בזה חסרון כיס גדול. וביותר יש להעיר שבהקמת המשכן שהיה בה חסרון כיס גדול מאד לא מצינו שהוצרכה התורה לומר בלשון זירוז, ואילו בקרבן התמיד שחסרונו פחות בהרבה, מצינו לשון זירוז.

ובבעל הטורים כאן ביאר שהטעם שנכתב לשון זירוז בשמן למאור, הוא משום שהדלקת המנורה היא מצוה תמידית ולכן צריכה זירוז.

והוסיף הגאון רבי אליהו ברוך זצ"ל כי נראה שדברי בעל הטורים משלימים לדברי רש"י, דמה שצריך זירוז בדבר שיש בו חסרון כיס הוא בדבר שיש בו חסרון כיס תמיד, שיתכן שתהיה התעוררות לקיים מצוה המזדמנת לעתים אפילו עולה הדבר במים מרובים, אך ההתמדה בדבר שיש בו הוצאת דמים תמידית, הוא שצריך זירוז.

והרי עניינו הוראות, שיותר קל למצוא נדיב עם שירימו נדבתם עבור הקמת בנין לישיה וכו"כ. מאשר למצוא כאלו שיתנו עבור הוצאת שכלל יום... ולכן לזה צריך זירוז מיוחד! ומשום כן בפרשת תרומה שהיה צריך תרומה לבנין המשכן, לא היה צריך לשון זירוז כי כולם היו חפצים להשתתף בהקמתם, אבל כשהוצרכו לשמן בעבור הדלקת המנורה ולכבשים בעבור הקרבת התמיד שהם הוצאות שכלל יום, בזה צריך לשון זירוז.

"ועשית בגדי קדש לאהרן אחיך לכבוד ולתפארת" (כח,ב)

מובא בגמרא (פילאס, ט"א), שכאשר היה הכהנים ישינים, הם היו פושטים את בגדי הכהונה שלהם ומקבלים אותם, ומניחים אותם תחת ראשיהם בשעת השינה. והקשו בגמרא, והרי בגדי כהונה היו כלאים, והיאך היה מותר להם לישון עליהם? אמר רב אשי: "בגדי כהונה קשין הן". ופירש רש"י שאין מחממין, ולפיכך אין בהן משום כלאים.

והתוספות (שם ד"ה קשין), הקשו, מהמבואר בסוגיא בערכין (ג,ב), שהיה הוא אמינא בגמרא לאתרי איסור כלאים, מפני שהיה לאסור כזה בגדי כהונה. ולפי פירוש רש"י שהם היו בגדים קשין שאינם מחממין, נמצא שמעולם לא הותר איסור כלאים לכהנים, ואין ביקשה הגמרא להוכיח מהבגדים היתר כלאים לכהנים?

וביישוב שיטת רש"י, ביאר רבינו מרן הגר"ש אלישיב זיע"א: אכן נראה כי בגדי כהונה היו קשים, והלובשם בסתם אינו עובר באיסור כלאים, אך בעל מקום, סברה הגמרא לומר שמאחר ולבישת בגדי כהונה מצוה היא, והפסוק מעיד על הבגדים שהם באים "לכבוד ולתפארת", א"כ זה עושה 'אחשביה' - חשיבות לבגדי כהונה, שהם לא יגרעו משאר בגדים להחשב כמלבושים, וממילא שייך היה בהם איסור כלאים כאשר הכהן לובשם בשעת עבודה.

ומאחר והתורה התירה לכהנים איסור כלאים בלבישת בגדי כהונה בשעת עבודה, א"כ היה מקום בהוא אמינא לומר, שאין הכהנים בכלל איסור כלאים אפילו בשאר בגדים. לכן גם לפי רש"י הסובר שהיו הבגדים קשין ומותר לישון עליהם, מכל מקום עדין היה מקום להוכיח שאין הכהנים בכלל איסור כלאים.

ומן הדברים עולה עוד, כי מאחר וכל הניזון של כלאים בבגדי כהונה הוא רק בשעת עבודה, איך רק אז שייך לומר את הסברא של 'אחשביה', ונמצא לכאורה, שכהן הלושב בגדי כהונה שלא בשעת עבודה, או זר שלוש בגדי כהונה, כיון שעל לבישה זו אין 'אחשביה' ה"א אינו מקיים בזה שום מצוה, א"כ לרש"י אין עוברים בזה על איסור כלאים, כמו גם כאשר ישינים עליהם.

"על שני קצות החשן" (כח,ג)

מורגלא בפומיה רבינו מרן רש"י הגר"ש אלישיב זיע"א: אכן נראה כי ידוע שרבינו בעל

משולחן
המערכת

רוממות הפרשה

מפניגי הפרשה

ה"קצות החושן" זיע"א קרא שם ספרו על שם הפסוק בפרשתנו, אך יש שהוסיפו ואמרו שנירמז בפסוק זה גם שם העיר בה כיוון כרב במשך רבות בשנים, ששמה היה "סטרין", שכן איתא בתרגום 'על תרין סטרי חושנא'. והזכירם בזה כי רצה להכיר להם טובה על ידי כך.

"וְעָשִׂיתָ עַל שְׁוָלְיוֹ רִמְיָ תְכַלֵּת וגו' וּפְעָמַי זָהָב בְּתוֹכָם סָבִיב" (כח,ג)

הנה דעת רש"י דהפעמונים היו בין הרמונים אחד ליד השני. וכך פיר רש"י בזבחים (דף פח ע"ב ד"ה עיבליים) וז"ל: ובתוך הרמונים דקרא לאו בתוך החלל קאמר אלא בניהם דפעמון אחד בין שני רמונים, עכ"ל. וכן הוא דעת הרמב"ם כלי המקדש (פי"ט ה"ד). אמנם דעת הרמב"ם כאן (כח,ג) דהפעמון היה תלוי בתוך הרמון ממש.

ובדעת רש"י יש לעיין היאך מתקיים מה שכתוב בתורה ופעמוני זהב "בתוכם", ובמה היו הפעמונים בתוך הרמונים, ומדוע לא נאמר שהיה רמון בין כל שתי פעמונים?

דהנה בגמ' בזבחים שם אמרו שהיה שבעים ושניים פעמונים. ואם נאמר שהיה יותר רמונים, היה אפשר שהיה בכל צד של המעיל למטה ל"ז רמונים ו-ל"ז פעמונים, והראשון היה רמון וכן האחרון, ולכן נתקיים בתוך הרמונים דכל פעמון היה משני צדדיו רמון, אבל כל רמון לא היה משני צדדיו פעמון. אלא שמחודש ולומר שהיה יותר פעמונים מרמונים. ועיין בקרית ספר (פי"ט מכלי המקדש) שכתב שהיו שרים במספרם והיה כל אחד שבעים ושניים. [אמנם עיין באור החיים כאן שכתב שהיו עמונים יותר מרימונים].

ועוד, שיטת הרמב"ם (שם פי"ט ה"ג) דהמעיל לא היה מחובר אלא כנגד כל הגרון בלבד. ובהשגות הראב"ד פליג וס"ל דהמעיל היה מחובר לכל אורכו, ועיין בזה ברמב"ן וברש"י כאן שפליגי בזה. ונ"מ לשיטת רש"י ולהסביר שהמעיל היה מחובר קשה, דאף אם יניא שהיה יותר רמונים עדיין לא נתקיים פעמון בתוך הרמון, כיון שהוא מעוגל ובכל בין שני פעמונים יש רמון כמו שיש בין כל רמון פעמון.

והגאון הגדול ר"ד הלוי סאלאוויצקי זצ"ל שם ליישב בזה, דדין בתוך הרמונים הוא דין רמון אחד ומפורש בקרא וברמב"ם, א"כ לאחר שיש לפנינו מעיל שלם עם רימונים, נחשב אח"כ תלו בו כל הפעמונים, בזה נתקיים דין בתוך הרמונים, שעל ידי שנתלו אח"כ נחשב שהפעמון הוא בתוך הרמון ולא שהרמון בתוך הפעמון. ומעתה אין זה רק דין בסדר העשיה, אלא דין בצורת המעיל שהפעמונים יהיו בין הרמונים.

אלא שיש להוסיף בזה שהרי עיקר הדבר מפורש להלן בפרשת פקודי (לט,כז) שמקודם עשו הרמונים ואח"כ הפעמונים, וכן מפורש ברמב"ם (פי"ט ה"ד) שלאחר תליית הרמונים תולה הפעמונים. ולכאורה הוא מחדש מאוד, שדוחק לומר שהוא רק דין במצות עשיית הבגדים.

וביאר אחד מגאוני ישיבת בריסק שליט"א, דנראה דכיון שבאמת תלו את הפעמונים לאחר הרמונים ומפורש בקרא וברמב"ם, א"כ לאחר שיש לפנינו מעיל שלם עם רימונים, נחשב אח"כ תלו בו כל הפעמונים, בזה נתקיים דין בתוך הרמונים, שעל ידי שנתלו אח"כ נחשב שהפעמון הוא בתוך הרמון ולא שהרמון בתוך הפעמון. ומעתה אין זה רק דין בסדר העשיה, אלא דין בצורת המעיל שהפעמונים יהיו בין הרמונים.

"וְהִקְטִיר עֲלֵיו אֶהָרֶן וגו' וּבִהְעֲלֹת אֶהָרֶן אֶת הַנֶּרֶת" (ל,ז-ח)

הנה שתי מצוות הן - הקטרת הקטורת והדלקת המנורה, אשר לכאורה אין להם שום שייכות זו לזה.

אך לא מהמבונן בפסוקים יראה, כי ההורה הסמיכה אותה פעם אחת פעם, עד כי נראה שהם כרוכים זה בזה וענין אחד להם, "וְהִקְטִיר עֲלֵיו אֶהָרֶן קִטְרֶת סָמִים... בְּהִיטִיבוֹ אֶת הַנֶּרֶת יִקְטִירָהּ", וּבִהְעֲלֹת אֶהָרֶן אֶת הַנֶּרֶת בְּיוֹ הַעֲרִיפִים יִקְטִירָהּ...

ודרש בזה שר התורה מוהר"ם מבערז'אן צוקול"ל, נראה, כי מאחר ובקטורת יש גם סממן שריון וזקקא ו'לכנה', ודרשו בזה חז"ל (ברכות ו,ב), שהוא מורה לנו לצרף עמנו גם את פושעי ישראל, שאף הם ראויים להיות כלולים יחד עם הכשרים שבישראל.

שמה אמר, הרי מכאן ראה לכן שאפשר להתקרב ולהתחבר לרשעים, לפיכך סמכה לו התורה את הדלקת המנורה, אשר היא רומזת לאור התורה, וכמו שנאמר (משלי ו,כ) "פי נר מצוה ונתורה אור", כדי שתדע, כי מצד הדין "פיזור לרשעים נאה להם ונאה לעולם" (סנהדרין ע"א,ב), ולא הותרה ההתחברות אליהם זולת בכפיות גמורה לדרכה של תורה! וממעתה זה באו שניהם - המנורה והקטורת, משולבים וכרוכים זה בזה.

אבא אוהב גם את הבן הכי גרוע!

הגאון מוילנא זצ"ל בתחילת פירושו על המגילה מבא משל על ענין פורים והישועה מן השמים. זה משל שקורע כל לב יהודי, ונכנס עמוק מאוד: למלך שהיה לו בן יחיד, חביב עליו ביותר. השרים היו מקנאים מאוד בבן הזה, כי אביו נתן לו תמיד חלק מיוחד ומתנות יותר ממה שנתן לשריו. סופו של דבר היה שמרוב טובה מרד הבן הזה על אביו, מרד כזה עד שאביו ראה שאי אפשר לעצור את כל מעשיו הבתלי צריכים, וגירש אותו למרחקים לבל יתערב עוד לבית המלך.

והנה המלך בכל זאת דאג: הרי יש לו שרים השונאים את בנו, והמלך לא דן את בנו למוות, רק לגירושין וגלות, ובהיותו במרחקים יגיעו אליו השרים השונאים אותו ויוכלו להזיקו ולהמיתו. לכן פקד המלך בחשאי על כמה אנשי חיל מיוחדים מצבאו, שילכו אחרי הבן אך שלא יודע לו הדבר, וממקומות סתר ישמרו עליו תמיד.

פעם בהיות הבן ביער, התנפלו עליו אנשי השרים האויבים ורצו להורגו. פתאום יצאו חיילים מלאים מחבוא וירו בהם והצילו את הבן. חשב הבן בלבו: "איך הגיעו לכאן החיילים? בטח אנשי הצבא של המלך עורכים תמרונים לא רחוק מהמקום הזה, וכאשר ראו שכן המלך בסכנה הצילו אותי". לאחר כמה שבועות הוא שוב נמצא ביער אחר, ויצאה חיה רעה לטרופו, ופתאום באו כמה חיילים וירו בה והצילו את חייו. חשב בן המלך: "נכראה שעוד לא גמרו את התמרונים שלהם..."

אבל כשהדבר חזר על עצמו כמה וכמה פעמים, התיישר לו בן המלך פעם אחת לאחר שניצל ממוות, והתחיל לחשוב: "איך זה שבכל פעם שאני נמצא בסכנת מוות ממש, פתאום באים אנשי החיל ומצילים אותי? זה לא מקרה! אין זה אלא אבא שנתן פקודה לשמור עליו ולהצילני!". והוא יושב ומשתומם: "אבא עוד אוהב אותי תכלית האהבה? הלא אני מרדתי נגדו, עשיתי דברים בעזות וחוצפה שאף אחד עוד לא עשה נגדו. הוא התחנך לפני שאחדול ממעשי, ואעפ"י העזתי פנים פעם אחר פעם עד שנאלץ לגרשני למרחקים. אני מזוף ומוחרם בעיניו, אני מרוחק בתכלית הריחוק, ואעפ"י כל הזמן הזה אבא אוהב אותי, ושומר עלי בהשגחה פרטית שבפרטיות! אבא אוהב אותי אפילו כשאני רשע מרוע הפועל כנגדו! לא חלמתי שיש כלפי אהבה כזאת מאבא!".

הוא התחיל לנסוע לעיר הבירה, אע"פ שאביו אסר עליו זאת, וכשהגיע למבואות העיר שלח שלוחים עם מכתב לאביו: "אבא, אני מודה לך שהצלת אותי פעם אחר פעם, אני שבור לגמרי, איך מרדתי נגד אבא מסור כזה, אני חוזר בתשובה שלימה, אנא קבלני בחזרה לעולם ועד ולנצח נצחתי". ואז האבא קיבל אותו באהבה כפולה, בחמלה גדולה ויתירה. איזה משל נפלא הוא זה! ועכשיו נבאר את הנמשל.

ישורא' מושגח' בפרסיות ע"י הקב"ה לבנו

בזוהר פרשת שמות (דף ה'): אמרו: "אמר רבי יהודה: אלמלא הו' ידעין בני נשא רחמנותא דרחים קוב"ה לישראל, הו' שאגין ככפירא למרדף אבתריה". פירוש: אם היו בני האדם יודעים את גודל האהבה שאוהב הקב"ה לישראל, היו רודפים אחריו ית"ש בעבודת הקודש ככפירים שואגים! אין לנו שום מושג כמה אוהב אותנו הש"ת. זו אהבה שלמה למעלה משכל אנושי. בדורנו אין זה נושא מקובל לדבר עליו. ישנו עוד נושא לא מקובל, והוא: כמה צריכים אנחנו לאהוב אותו ית"ש! איזה נושא כן מקובל? כמה צריך האדם לאהוב את עצמו, ולשנוא את השני...

בדור הפלגה התאכזב הקב"ה מאומות העולם, ופיזר אותם בשבעים ארצות, תבל ומינה לכל אומה כוכב ומלאך ומזל עליון, שמכונים בשם "שרי מעלה". ומאז סירב הקב"ה להתנהג עמם בדרך ישירה, רק ע"י שלוחים, והנהגה זו נקראת "הנהגת הטבע". אבל את בני" בחר הקב"ה להיות לחלקו, "חלק ה' עמו, יעקב חבל נחלתו", ואף פעם הוא לא מתנהג איתנו ע"י אמצעי או שליח, ובמיוחד כשאנו באי"י, ארץ אשר עיני ה' אלוך בך בה מראשית השנה וכו', ומקיימים את התורה.

רש"י מגלה בזוהר (פרשת שמות), שכל שבעים שרי מעלה שונאים אותנו תכלית השגחה, כל בן חצץ להשמידנו למרי רח"ל. ולכן אם קורה שאינו מלך גורז גזירות על בני"י, זה בגלל שהשר העליון שלו בשמים עורר אותו לגזירה זו, ובלי התערבות של השר העליון אין המלך התחתון גורז גזירות. אבל רש"י לא מפרש מדוע הם כ"כ שונאים אותנו, מה עשינו או היזקנו להם?

הגרי"א זצ"ל בפרושו לשי"ש (פ"א) מסביר את זה. הקב"ה הבטיח לאברהם אבינו שיוליד לו משרה אשתו. ואברהם, שהיה חכם הגדול בדורו בחכמת האיטגנינות, השיב לו: "רבוש"ע, אני רואה שהכוכבים אומרים שאברם אינו מוליד ושרי אינה מולידה, אז איך אתה אומר לי שאוליד משרה בן, איך זה יתכן? מה עשה הקב"ה - "ויצא אותו החוצה", הוא הרים אותנו למעלה מעולם הטבע ואמר לו: "דורן כוכביא", דורן על הכוכבים! אברם (ע"ש טבע) אינו מוליד, אבל אברהם (למעלה מן הטבע) מוליד. שרי אינה מולידה, אבל שרה מולידה. וכן היה. נמצא אי"כ שכל מציאותם של בני"י בעולם, סותרת את מהלך הטבע. לדוגמא: אם היה יוצא איזה 'עיתון' למעלה בכוכבים, כל יום מודפס שם עד היום הזה: "אברם אינו מוליד". הם לא השלימו עם זה! ב'מערבת הברקה האלקטרונית' שלהם מופיעים כל יום 'גופים זרים', אלו בני ישראל. כי לפי הטבע אנחנו לא צריכים להיות כאן, לכן אנחנו מפריעים למנוחת נפשם. אנחנו נמצאים בעולם כורים וכורים ממש.

אבל כל זמן שאנו שומרים תו"מ בארצנו הקדושה, ויש לנו את בית המקדש, הם יכולים 'להתפוצץ' ולא לגנוע בנו, כיון שהם באים מעולם הטבע ואין להם אפשרות להזיק למי שהתפוצץ מהטבע. אבל כיון שהרבינו לחטוא, והקב"ה שלח את עבדיו הנביאים, והתארגנו נגד חזרה בתשובה, וביזונו את הנביאים, עד שיום אחד אמר הקב"ה: "ענ כאן עכשיו אני אביא גוי מצפון, מר ונמנה, והוא כבר יתן לכם עונשים". הוא יחריב את הארץ, ישרוף את בית ה', ישימא את הצדיקים ועוד מליוני יהודים, ואת שארית הפליטה יוביל בעל כרחם לבבל, כשהם יודים וידיהם כבולות אחרונות בשלשלאות של ברזל.

למה היו מעוניינים הגוים להוציא את שארית הפליטה מארצנו הקדושה ולהביאם לחו"ל? כי כשאנו נכנסים לארצם, שהוא מקום שרי מעלה, זהו התחום שנתן להם הקב"ה, ושם לכל מתנהג בדרך הטבע דרך המלאך העליון שלהם, והוא אומר: "יהודים! אין לכם זכות קיום בעולמם ועכשיו שבאתם לתחום שלי - ארעית אתכם למוות! אא"כ תשתמדו אז אשמה מאוד, ואתן לכם לחיות בעוה"י, כי בינכם תלכו לגיהנום בעוה"ב". זהו המצבנו עד ביאת הגואל. הגאון מפרש שכנסת ישראל התחננה אז בפני הקב"ה, שיהיה לה עצה איך להתקיים אלפי שנים תחת שלטון שרי מעלה בחוץ לארץ, שלא נמות מרעב ולא נעזוב את דת קדשנו. הגרי"א כותב שרק ע"י תורה ומצוות אפשר להתקיים שם! מי שמקדיש את חייו לתורה ויושב בבית המדרש, הוא בגדר של 'חי' בתיבת נח', והוא מופרש מחו"ל עם השגחה פרטית מהשמים כאילו שהוא חי בארץ ישראל בזמן שבהמ"ק קיים!

לפי זה נבין, מהו הדבר היוצא מן הכלל בפורים. למה אנחנו עושים יו"ט עם כזה משנה ושמחה, אין יום כזה בעולם! על מה השמחה העצומה שלנו? התשובה היא: מתי עשה לנו הקב"ה את הניסים הנסתרם של פורים? לאחר שמרנו נגדו רח"ל לפני חורבן הבית הראשון, בע"י, ג"ע, ושפ"ד, וגם בבלות חטאנו בחילול ה' פעמיים, ואעפ"כ קירבנו הקב"ה אליה באהבה רבה וחמלה יתירה.

ודבר שני: בעיה מקום עשה לנו את הניסים האלה? המפרשים הקדושים מבארים שהקב"ה עשה בפורים רק נסתרם ולא נגלים, כיון שכל הניסים נעשו בחו"ל שהוא מקום הטבע, ורק א"י היא המקום המסוגל לניסים גלויים. הגאון אומר שבחנוכה היו אמנם ניסים גדולים, אבל לא נדירים, כי היה זה בארץ ישראל ובזמן שביהמ"ק קיים. אבל בפורים, למרות שהיו רק ניסים נסתרם, היה בהם חידוש עצום: הקב"ה הטבע לא לכל ארצות תבל, מקום לטובת שרי הטבע, והפך את כל העולם, "ונהפוך הוא"! ואני רואה את שרי מעלה קופצים מרוגז: "רבוש"ע, הרי עשינו הסכם שאתה שולט בארץ ישראל ואנחנו בחו"ל! זו הסגת גבול! למה נכנסת אלינו?". עונה להם הקב"ה: "טיפשים שכמותכם, האם השתגעתם? אני בעל הבית גם בחו"ל! כיון שכולכם יחד החלטתם להרוג את כל היהודים מנער וכו' ניסוק ותינוקת ביים אחד, אני אלמד אתכם לקח אחת ולתמיד! אעשה כ"כ הרבה ניסים עד שפשוט אשגע אתכם!".

זה הפלא הגדול שהיה שם. שהרי תמיד ידענו שהקב"ה יכול לעשות כל מה שהוא רוצה בכל מקום בעולם, אבל שהוא אכן יעשה זאת למעשה כדי להציל אותנו, את זה ראינו רק בישיבת פורים.

פור המן נהפך לפורנו

המן בן המדת העמלקי פחד מהקב"ה פחד מופרז. הוא ממש חי בפחד. לכן הוא רצה לנקוט בידיד את כל האמצעים הטבעיים האפשריים כדי להציל במשימתו. ובחכמת האיטגנינות הוא ניסה וניסה עד שהגיע ליום מסוים בשנה שמזלו של עמלק כ"כ בריא. עד שאין איש בעולם שיכול לעמוד כנגדו, לרבות היהודים. זה היה י"ג באדר. הוא לא ניסה להרוג אותנו לא ב"י ולא ב"ד ולא בט"ו, כי הוא לא יצליח, אלא ב"ג. לכן נתן פקודה לכל הגוים בכל העולם: להשמיד את כל היהודים ביום אחד.

האם חשבתם פעם איזו התארגנות ענקית היה צריך לארגן בכל העולם? לא מספיק לארגן את כל צבאות תבל וכל משטרות העולם, אלא לכל גוי צריך להיות חלק בזה. כל גוי צריך לדווח על השכן היהודי שלו, כמה אנשים גרים בדירה, אבא, אמא, אולי גם סבתא אלמנה, בנים ובנות. אם האשה מעוברת אז ברגע שהיא יולדת צריך לדווח, כי צריכים גם את התינוק הקטן להרוג. היכן נמצאים בני המשפחה במשך היום, היכן האבא מתפלל בשעה שבע, היכן הוא עובד בשמונה, איפה הוא מתפלל מנחה ומעריב. האם האמא בבית כל היום, האם הילד הולך לחידר, היכן, ובאיזו שעה הוא חוזר הביתה? אתם שומעים כמה היו צריכים להתארגן!

כל גוי נהיה שונא ישראל בתכלית. המדרש שאם גוי נכנס בימים ההם לחנות של יהודי, ואמר לו: "תמכור לי את זה. מה המחיר?", "עשרה שקלים!". "אני אתן לך חצי שקל". "מה פתאום, זה עשרה שקלים!". "חצי שקל, יהודי נבזה! בעוד חודשיים אני הורג אותך ואת אשתך וכל בני ביתך, ולוקח לעצמי את כל החנות בחינם. אז תשמח אם אני נתון לך אפילו עשר אגורות בשביל הדבר הזה?". כל הגוים רתחו לעינו.

הגיע יום י"ג אדר, יום ששיבירו הגוים להשמידנו. לכל גוי יש חרב וחצים, והוא ובניו כולם התאמנו להשמיד את היהודים. והנה הגיע היום, "נקהלו היהודים בכל עריהם". רבנו תם אומר שביום של מלחמת עמלק גזרים צום, כמו במלחמת עמלק הראשונה שמשא אהרון וחור עלו ראש הגבעה. גם י"ג באדר היה תענית ציבור, ונקהל כל היהודים בבתי הכנסיות, צמו ואמרו סליחות ותחנונים. הגיע חצי היום, ואף גוי לא יצא מביתו להרוג יהודי. מה קרה לגוים? נהיו שיכורים?

ואז כל רב שלח לכל כתובת של עמלקי שהיה במקומו, זוג ת"ח, שאחד מהם בקי בהלכות שחיטה... שני הישיבה בחורים' האלה דופקים על דלת של עמלקי. הוא פותח, ומאחוריו עומדים בניו ומשחקים עם החברות. הוא שונא יהודים, עמלקי כזה, רואה לפניו שני בחורי ישיבה, מסתמים כאלה עם ראש כפוף, מחייך אליהם ואומר: "רבותי, מה אני יכול לעשות בשבילכם?" - ואחד מהם שואל: "שמך הוא אחמד שרייקי?" - "כן". "אחמד, איזה שרץ מטפס על התקרה שלך, תסתכל רגע למעלה!" והוא מסתכל... "שמעו, תחתית לו מהר את הראש!" אשתו עומדת מאחורי הבנים, וכולם אומרים "תגדלו ויתקדשו שמיה רבא...", ולא הגיבו אז התנגדו לשום דבר! אני מדמין לי איך שזה היה נראה, "איש לא עמד בפניהם", לא היה גוי אחד שהתנגד, כולם פשוט את צווארם כמו כבשים כדי למות.

שני הבחורים אומרים לאשה: "מריה, אל תגע בגופה! עוד מעט יבואו החברא קדישא' ויחזקו אותה לשריפה! תגיד לו ב"י וגמרנו!". הגאון אומר שלא הרשו לגוים לקבוצ את המתים, אלא לקחו את כולם למשרפות, כדי שלא יהיו בתי קברות מלאים גוים שהרגו ביום אחד, שאחרי כמה שנים זה היה יכול לעורר חימה מהגוים, לכן איבדו את הגופות.

איזה מהפיכה עשה אז הקב"ה. הוא נכנס לתחום של שרי מעלה, ופשוט הפך את העולם. הגוים התחילו מנשאים את היהודים. "עמי הארץ מתיהדוים" - פירש"י "מתגיירים". אבל הגאון מפרש ש"מתיהדים" פירושו שרק עשו עצמם כיהודים, כי האופנה נהפכה להיות כמו יהודים! אם איזה גוי רצה לקבל משרה במשרד ממשלתי, אמרו לו: "קודם תלבש ציצית ד' נכפות עד הברכיים כמו הסטייפלר, ובגד ארוך כמו הירושלמים, עם כובע עגול או שטריימ"ל. אם לא - אתה לא לפי האופנה ולא תקבל את המשרה!". והוא היה מוכרח להתלבש כך, וגם להביא המלצה מרב חרדי... וכשמרדכי היהודי עובר ברחוב, ישנם פקקי תנועה של קילומטרים... איזה עולם זה נהיה! ושרי מעלה פשוט מתפוצצים...

מסביר הגאון שלכן נקרא היו"ט "פורים" על שם הפור, ולא "ניסים" או "ישועות", כיון שהפור הזה באמת נעשה בשיא חכמת האיטגנינות, והמן הצליח להגיע ליום של המזל הכי בריא בעולם שאפשר לעמלק, והוא לא טעה. רק בגלל שחזרנו בתשובה, צמנו והתפללנו במשמרות בלי הפסק יומם ולילה, שידד הקב"ה את מערכת הכוכבים והמזלות, ו'ההפך' את מזל עמלק ב"ג באדר וריסקו לחתיכות. וכך ראו אומרים בפיוט: "פור המן נהפך לפורנו", כי העמלקים נהיו באותו יום כאלה מסכנים עד שלא היה להם שום מזל, והלכו להם כמו בהמות לשחיטה, וזה היה הנס העיקרי מכל ניסי פורים. זה שינוי טבע הבריאה לא פחות מקריעת ים סוף, רק שאינו נראה לעין, ואת כל זה עשה לנו הקב"ה מרוב אהבתו אלינו.

[מתוך הספר "שיח שלמה" על המועדים]

שעות להגות בתורה דבר לילה
בלילה בלא הפסקה.

לולא אשר ראינו ושמענו
לעיינו מאמינים,
ועכשיו שראינו והרבה

לזכרו של הגדול מן ראש הישיבה בעל ה"דרכי שמואל" זיע"א

שמענו נדע כולנו כי לית דין בר נש. כי כל ימי חיינו בלט בהתפרקותו והבלתי נלאית על התורה"ק, כל מה שפעל ועשה לכלל ולפרט, הכל היה בלול בעמל ויגיעה בלא גבול, עד כלות הכוחות ממש, עמל התורה החוצה גבולות הזמן והיכולת, יום ולילה חול מועד ושבת, כולם חד המה במסירותו לתלמודו. וכמו שכבר התחלנו תאר מעט שנים על גבי שנים בלימוד רצון מדי ליל בביהמ"ד עד אשר היה ממוטט באפיסת כוחות, ישן על הספסל. אך גם זה לא לאורך זמן, כי מיד קם ותיכף המשיך בתלמודו ממקום שהפסיק, ויהי לפלא. וזכור אזכור בימי צעירותי שהייתי מביא בחורים שלמדו עימי בישיבה לראות המחזה הנורא הלזה, והיה זה כבר בעת זקנותו שהיה לומד בלילה בביתו, וסמוך לביתו הראני בחור אחד מיישיבתו כי מקום מצאו להם מאחורי אחד הבתים, שמשם אפשר בנקל להשקיף אל תוך הבית שם למד רבינו. וזכורני כמה פעמים שהלכנו בליל ישיבי ולמדנו באותו הלילה בביהמ"ד הגר"א, כשמדי שעה בשעה הלכנו לראות אם עדיין לא תם לו אותו מחזה נורא... לראות את רבינו ז"ל יושב והוגה על התורה, ונלחם עם שר השניה מלחמת חורמה ממש, על אף גילו שכבר חצתה את שנת הפ'... ותמיד ראינו מראה זה שב על עצמו שוב ושוב, מלבד פעם אחת שראינו שהלכנו גופו והיה מוטל בתרדמה באפיסת כוחות ממש במקומו, אך כמובן שלפרוש לשינה על מיטתו מופקע היה אצלו לגמרי.

והיכן שמענו ומצינו אדם כזה אשר כח התמדתו אף חצתה את גבול היכולת האנושית, עד אשר מכח זה התמוטט ונפל למשכב ולקה בלבו, עד אשר הזהיר והרפאים כי אין ביכולת אנושית התמדה כזאת בלא שינה מלבד המעט על גבי ספסל ביהמ"ד. אולם גם אז אחר דברי הרופאים, עדיין דבר לילה בלילה היה שם בביהמ"ד עד שעות הבוקר המוקדמות, עת אף קם וצעד לביתו ולא עלה לישון על מיטתו אלא כשהוא אז פחות בלבד, ותיכף קם לטבול ולפתוח בתפילת שחרית, יום נוסף של עבודת ה' בלי גבול וקצבה. וגם אז אחר הוראת הרופאים ואחר שכבר לקה בלבו, העידו התלמידים כי מחזה רגיל היה זה בבקשו ממקדימי קום לתפילה שיוציאוהו באלוקי נשמה ובחלק מברכות השחר...

מן המפורסמות ואינן צריכין ראיא, הוא גודל ידיעתו בכל מרחבי ים התלמוד, מאריה דכולה לתלמוד, ראשונים ואחרונים. שמעתתא והלכתא, שמעתתא במעקה והיפה עד אסקויה הלכתא, כולם שגורים ומחודדים היו בפני, ודברי תורה בלועים בדמו. וזכורני כאשר באתי לשאלו על מה שלמדתי אז לפני יותר מ' שנים במסכתא גיטין, והקדמתי לו כי רצוני לשאלו על גיטין דף נ' - ברגע כמימרה הגיב כאילו זה עתה ממש למדו: 'אה גיטין דף נ' מסתמא קשה לך רש"י שם בשפא' עדיית, כך כן רש"י הזה באמת קשה מאד הרשב"א והמאירי כבר תמהים עליו... ואח"כ שינה מעט סגנון דיבורו והחל לומר על אשר כתב רש"י 'הגע עצמך אדם שאין לו עידיה הזיק או לווה ואח"כ לקח עדיית מי לא משתעבד בעידיה', ומשונה היה המחזה בעיניי, וכי אומר הוא על רש"י הגע עצמך וכו'. ורק אח"כ כאשר שבתי לביהמ"ד פתחתי את לשון המאירי שהוא עיקר התמה שם ע"ד רש"י, ראיתי שאמר בפניי לשון המאירי מילה במילה... בלא אשר שמתי לבי עליו כלל. כך ארע לי פעם אחת כאשר שאלתי לסתירה בדברי ר"ת שהובא בתוס' בב' מקומות באופנים אחרים, ומיד אמר לי כי בספר הישר כתוב כך וכו'.

וכזה ארע אף כשפעם אחת שאלתי בעניין מש"כ ב"מעשה רב" כי אין לומר פסוקי שומר ישראל אחר תחנון כי אם בתענית ציבור, והיה בדעתי לשאלו אם אף בתענית בה"ב יש לאומרה או לאו. אך כאשר התחלתי ואמתי בפניו דברי "מעשה רב" ושאלתי לביאורו של דבר, שאלני, מה המקור לאמירת שומר ישראל יודע אתה? אמרתי לו, לאו. ואח"כ אמר לי כי אינו ברמב"ם בסדר התפילה וכן בעוד מקומות אינו, וגם בסידורים הקדמונים לא נמצא. ואז אמר לי כי המקור היחידי לזה הוא מדברי הרמ"א סימן קלא שנהגו להוסיף תחנונים קודם אמירת ואנחנו לא נדע בתענית עיניש. והוסיף כי נראה לו שמה שנהגו לאחמ"כ לאומרו בכל יום אינו אלא מפני שיבוש פדסיס השולרים ששכחו לצייץ כי אין לאומרו אלא בתענית בלבד. וטרם כילה לדבר ואני טרם שאלתיהו בעניין בה"ב מיד קרא לו לבחור שעמד מאחורי שחיכה גם לשאלו, ואמר לו: ראה מה רצה לשאלו בעניין אמירת שומר ישראל בבה"ב לדעת הגר"א. [כי כן היה דרכו לשאלו הבחורים למען חנוך אותם לחשוב מעצמם ולמען הגבר אצלם השאיפה שיוכלו לענות בכל מקום]. וכאשר סירב אותו בחור להורות הוראה בפני רבו, אמר לי מיד כי לפי פשוטו יש לאמרו שכן נתקן על יום התפילה

ולראות מקרה מדרכיו, יוכל לספר לבניו אחריו שהוא ראה צורת אדם מהו... כדוגמת מילם אלו שמעתי בהספד אחיו הגאון הגדול רבי עזריאל אויערבאך שליט"א, שאמר שכל אשר ראה קצות דרכיו בקודש יוכל לספר לדור אשר לא ידע את יוסף כי זכה לראות צורת אדם מהו! וכפי שיבואר לפנינו. זוהי באמת ההרגשה לאשר עינינו ראו ולא זר, את אשר לא יבין זר, שלולא ראיתי לא האמנתי היאך נראה שלימות האדם, עבד ה' האדם הגדול בענקים, שהקדיש כל חייו בכל דבר שעשה בלתי לה' לבדו. ולמול עינינו ראינו צורת גברא רבא מהו, היאך נראית אהבת התורה ידיה והתמדתה יומם ולילה לא ישבתו, התרפקות לפני אביו כעבד קמי מריה בתפילה, וכל כהנה וכהנה. אשר לא אוכל וכנראה שלא יוכל שום אדם להעלות על הכתב, ולו מעט מזעיר מפועלו כל ימי חייו, למען עבוד את ה' בגיל וברעדה.

הן ידוע ומפורסם דברי הגמ' בר"ה (יח"ב) 'ללמדך ששקולה מיתתן של צדיקים כשריפת בית א-לקינו'. וכבר תמהו מדברי המדרש (איכה רבה א) "עאל ופתח ואמר מצינו שסילוקן של צדיקים קשה לפני הקב"ה יותר ממאה תוכחות חסר שנים שבמשנה תורה, ומחורבן בית המקדש, בתוכחות כתיב והפלא ה' את מכותך, ובחורבן בית המקדש כתיב ותרד פלאים, אבל בסילוקן של צדיקים כתיב לכן כח אמר ה' הנני יוסיף להפליא את העם הזה הפלא ופלא. ופשוט שאינו סתירה, כי מיתתן של צדיקים שקולה היא כשריפת בית א-לקינו, אבל סילוקן קשה יותר מן החורבן. ואמרתי למען החיות בקרבנו שלא יהיה ח"ו בכלל שנשתלק מן העולם, לחזור ולשנן את אשר למדתי וראיתי ושמעתי בח"י שנים אלו אשר זיכני הבי"ת ברוב חסדו עלי לדור בצלו של האילן הגדול הזה.

כאשר יבוא המתבונן לחתור אחר דמותו הגדולה, לראות במה יבואו גדולתו וגבורתו יקשה קושי גדול, יען גודל רוממותו השלימות אשר היה בו אשר יהיה למפלג לכל מעיין, כי צורת אדם שעניינו שלימות העבודה הוה ביה. כי מלבד גודל ידיעותו בעומק העיון בים התלמוד כאשר היו משוחחים עמו תדיר בכל מקום בעומק העיון, והיו הדברים ברורים כמותנים בפניו ממש כפי אשר בעיני ראיתי וגם שמוע שמעתי הרבה מכלי ראשון, גם שקידתו וגודל התמדתו לשם דבר ה', כי בעיני ראיתי ושמוע גם שמעתי כמה שם לילות כימים ממש עד אשר לא היה תנומה לעיניו מעט עד ליל בלילה בעסקו בלימוד תורתו הקדושה בעומק העיון וגילוי מצפוניו. מלבד כל זאת ידוע לכל אשר דרכה כך רגלו בקרבתו לראות עבודת ה' מהי, וכל אשר לא ראה עמידתו בתפילה כעבד קמיה רבו לא ראה תפילה מימיו. ועל כל זאת נוסף בו גודל החסידים אשר היו לפלא ממש אשר ביועץ ובמכירי קאמינא כמה אלמונת ויתומים שסעדו על שולחנו תדיר והיה הולך בלקרם מדי שבוע... כל זאת באיש אחד היה. ולא הספקנו הקף, כי עדיין לא דיברנו על השבתות והמועדים במחיצתו. ואשר כל ימיו לא נשא פנים לאיש והלך עם אמינת דרכו גם בדברים אשר לא רצו אחרים להתערב בהם, על כל אחד ששמע כי סורב לאחד ממוסדות התורה, וכל מקרה שלא נח להם לבריות להתערב בהם כלל, לא חת מפני איש, כי לא היה לו בעולמו בלתי לה' לבדו. זהו צורת אדם אשר בצלו חייתי זה ח"י שנים ברוב טובו ורחמי של הקב"ה.

כבר אמרו במשנה (אבות פ"א מ"ב) כי על שלשה דברים העולם עומד על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים, ושלשה עמודי עולם אלו נתקצבו ובאו לו לאדם אחד, כי מעולם לא תחם עבודתו אלא כל ימיו עמל בחתירה לעבוד את בוראו בגיל וברעדה בלא להיות שבע בחלקו, רק שמח בחלקו כפי שהיה חוזר על דברי הגר"א. וזהו השלימות האמתית כמדובר וכמו שפירשו הראשונים שם [עיין מאירי שם כי מה שמדובר שם לדעתו לא היה בו שלימות וכמו שהאר"י עיי"ש].

על התורה - התמדה, ידיעת התורה, והעמדת תלמידים

על התורה יש בו כמה עניינים, כי כלול בה התמדתה יומם ולילה, כמו גם ידיעת התורה ששואלים אותו בכל מקום ויודע, וכן העמדת תלמידים כמבואר במפרשים שם ועוד. וכולהו איתנייהו ביה. דבר זה לכל היה ידוע, וגם בעיני ראיתי פעמים רבות, עד השנים האחרונות היה זה בביהמ"ד הגר"א בכל שעה שנכנסו לביהמ"ד יום ולילה לא ישיבות, ראינוהו יושב שם במקומו באחורי ביהמ"ד הוגה על התורה וימתרפקת על דודה, גם בשעות הקטנות של הלילה עד נמו כל העם את שנתה, כמה פעמים עברתי וראיתי זה הדבר בעיניי היאך יושב והוגה על התורה וכלל, לא שם לבו לשעות העוברות, ופעמים כאשר היה הגוף דורש חלקו היה נעמד במרוצה ממש, ושוטף פניו במים... למען יהיה גופו הוסיף ניעור עוד

1. ומעשה נורא שמעתי בזה מתלמידו הגר"י עופר שמאי הי"מ שליט"א ששמע מפיו בעל המשנה שלמד בשיבת מלך האותיות והיה דר בחיפה במסביבות לביתו של הגאון המקובל רבי יואל קלופט זלה"ה, [א"ה] בלבוץ ביום פטירתו של רבינו ז"ל אדר תשנ"ח [ועם קליפת ממתן הגר"י יואל ז"ל כי ישאל קמיה דרבינו ז"ל על דברי האדרת אליהו במקום פלוני, בלבוץ כי אותו בחור לא יבין שחור לא יבין אמר לו כי די במה שאמר לו לרבינו ז"ל שנלח ע"י יואל קלופט להראות לו דברי האדרת אליהו במקום פלוני, והוא באמונתו כי מעצמו מה כוונתו, מה הוקשה לו וכו', והיה אך בא קמיה דרבינו ואמר לו כי שנלח ע"י יואל קלופט, מיד אמר לי כי מה יש לו יואל ז"ל לשאל אותי והרי הוא גאון גדול ממני, וכאשר אמר לו כי ביקש שיעיין בדברי האדרת אליהו, אמר לו רבינו ז"ל אין לו ספק בעניינים אלו לול ותמה בפניו מפני מה שאלו הגר"י יואל ז"ל במה ששמע ידע, רק שאמר כי ספק כבוד של יואל יענין שם. והיה בעיניו שם עשה עצמו כמי שאינו מבין ממומה מהמארם שם, ואמר לו לאותו בחור מה קרה ר' יואל לשאל אותי והרי אני אין לי להבנה בעניינים אלו, ויקם אותו בחור ויצא מעם פניו, ופני ר' יואל לא ראה שבעיניי ימים פן ישאל אותו מה אמר לו רבינו ז"ל והיה כעבור שבועיים ימים ר' יואל יורץ הגאון הגל' לקראתו ויאמר לו, 'אמרת לי ר' יואל שמואל יורץ מיד את הקושי' ויאמר לו על שאלתי מ' ר' יואל שמואל בחור לא רצה רבינו ז"ל להראות גודל ידיעותו בעניינים אלו, רק ר' יואל ז"ל שלח תשובה לשאלתי. ואמרת לי שליט"א אמר לי כי נראה לו כי מה שספרתי מעט רבינו ז"ל להסתייך גודל יסוקו ולימודו בפניי אדם ידע כי מחמת הענוה, אלא ביקש בה למסור לתלמידיו כי אף אינו לו ספק בענייני נסתר, מ"מ היטב יבין כי עיקר העסק הוא העיון והעמל בעומקן של סוגיות בנגלה,

וגם המעט שעסק בנסתר ביקש להסתיר מפניהם למען לא ירפו ידיהם מעיקר הלימוד.

2. עיני פ' הרמב"ם. שם שהוא תחילת הפורענות, והיה זה מורגל בפיו תמיד, וכן נהג תמיד.

3. ומאז הרגשתי בזה, כי כאשר מתפלל אני בביהכ"ס הגר"א אשר יש מן האנשים שם שהם מתפללים ישיבת מעלות התורה, ויש של דרכו שם מעולם, יכלו אני לידע אם זה המתפלל שם הוא מאלו המתפללים עם רבינו זיע"א או לאלו ע"פ סגנון פתילות, ובעיקר נכונים הדברים כלפי ההלל, שכל מי שדרכה כך רגלו, וזכה להתפלל במחיצתו שוב לא יהיה תפילת ההלל שלו כבתפילה.

4. תמיד הוקשה לו, והוא אדוננו הגר"א ידוע בכך שתמיד לי ימי חילוי בתפילת הפרישות ועד כלות כל היותו, וכאספרי בהקדמת מוהר"ם מוואלווין זיע"א לפי הגר"א על ספרא דצניעותא, ומה שייך אצל אדוננו הגר"א פרישות גדולה יותר אחר שעשה תפילת הפרישות. [ראיתי בכתובים את מה שאמר בזה תלמידו הגר"א אליהו וינר שליט"א ששמע ממנו כי לא כתוב בשום מקום שאחר תום הספירה וחי השבועות היה יורד שוב מדירתו, והוציא מזה שכל שנה ושנה בימים אלו עלה ותעלה יותר ויותר אלו ירד מדירתו זו מעולם, אלא שלשלה האחרת נתעלה ספי, ואכתוב בזה את ששמעתי אנוכי מפיהו, ואין הדברים סתירה לתלמודו. ואמר בזה שאף שבפשוטו א"ל קושיא כי כ"כ שכן תמיד שייך יותר דאטו הגע הגאון לדרגת ששה רבינו ע"ה, מ"מ יראה לו שעומק הדברים, שלא זו בסתם היה לימודו בפרישות יותר, אלא שיימא א"ל מסוגלים לפרשינות יותר, ואדוננו הגר"א שתמיד למד בפרישות הגדולה ביותר בימים אלו למד בפרישות ספי שכן שייך בהם

פרישות טפי, וק"ל. וכן היה נראה עליו שלמד כן הלכה למעשה.
5. סיפר תלמידו הגר"א אליהו וינר שליט"א כי פע"א בעת שחל י"ז בתמוז בש"ס היה ממור על שולחן רבינו בסעודה שלישית, והיה זה קודם ברכת המזון, והגיע זמן האמירת השיחה שעה שנכנסים לתלמידים, והתעכב בזה הרבה מלומר השיחה, ובנהגו כפי שדלו, אחר השקיעה, ונל רבינו המגבית בידי הלוי את פניו ופני חבבי גזלו, ותיכף הלך לחדרו, ויצא לאחר כמה רגעים כאשר עינו אדומות מבכי. וכן סיפר תלמידו הגר"א בימינו בירבובים כי שנה אחת הישיבה ישיבת חמש"ב בב"ב סיום בליל ז' באב והזמין את רבינו ז"ל, ואמר לו כי אינו מסוגל לטעום טעם בשר אפי' בסעודת מצווה בימי החורבן הללו, ואמר לו א"כ ישאלו דגים, ונעה, "מ"מ הנהגה שיש לה ז"ב אב נכנסו אויבים להלל למבואר בשר העין [וסי' תנא], תאר לי כעבור עכשיו אינו יכול להלל נכנסים להלל בשר, ואני ושבתי וקיימם בסעודת מצווה, וסירב בלא].

6. סיפר לי מורי הגר"א אוראל אייזנל שליט"א כי פע"א שלח לו רבינו כי רצונו שיבוא לעשות דבר כל שהוא, ולא הו' ניח' להגאון הגל' שליט"א לעשות כן, יוען כי חשש לבוא בעצמו אל רבינו שילח את בניו, אך לא קיבלם רבינו, שלח שליחים אחרים ושוב לא קיבלם רבינו, או לא אמר כי ילך בעצמו ללכת לו לרבינו כי אינו חפץ בעשיית דבר זר, מיד כאשר נכנס לביהמ"ד למעלות התורה וירא אותו רבינו מרחוק וירץ לקראתו ויאמר לו ר' אוראל אומר עבדי ה', אנתם עבדי ה', וכן אמר רצונות משלנו, אנו עושים מה שנדרש מאתנו, אנתם עבדי ה', וכן אמר לי שארע לו שוב בעת אחר כע"ז. והוסיף ואמר לי כי באמת מעשה זה מגדיר את רבינו ע"מ, כי זהו באמת ההגדרה שהיה עבד ה' בכל המושך בעמוד

שבתענית, ולא על הדין צום כמו עננו. כן היה כסדר שמחמת גודל גאונו ממנה היה ליישב את אשר הוקשה עוד קודם אשר סיים להעלות שאלתו בפניו, - איך זה אלא מחמת גודל ידיעותיו באותה הסוגיא אצלו בצירוף גאונו גדולה.

כן העידו כל שואליו כי מעולם לא הפתיעוהו, ואף אאמו"ר שליט"א אמר לי כי עוד קודם שנים רבות [כל שנים לערך ואולי יותר, בטרם מלא לו לרבינו ס' שנים] בעת אשר למד אאמו"ר בישיבת כנסת ישראל חברון, פעמים שהיה הולך עם כמה מחבריו לסעוד סעודה שלישית בבית רבינו שהיה אז ברח' גשר החיים, וכן סעדו שם הרבה בחורים מהרבה ישיבות. ובסיום הסעודה היו באים אליו כולם לשוחח ולפלפל עמו בדברי תורה כל אחד בסוגיא דקאי ביה, בין בנשים נזיקין, ובין בקדשים שהיו שם בחורים משיבת בריסק, ותמיד תמיד היה מונח בעומק הסוגיות ממש, עד אשר פלפל עם כל אחד בסוגיא דקאי ביה, כבקי ורגיל בסוגיא זו ממש.

וגדל עיונו לא בש"ס ופוסקים בלבד היה, כי כל ספרי הראשונים והאחרונים לא משו מתוך ידיה. הכל כפתוחים לפניו ממש היו, כמו כן כל כתבי רבינו צדק הכהן ושפת אמת וכל שאר ספרי החסידות כמו שהעידו רבים. וזאת בנוסף למע שידעו בזה מה שהעידו רבים על גודל ידיעותיו בחכמת הנסתר, עדויות רבות מפורסמים על הרבה מגדולי בעלי הקבלה בדורנו ובדור העבר אשר ראו עצמם תלמידים או כעין תלמידים שלו בעניינים אלו. ומלבד כל זאת אחי הגדול תרתי משמע הר"ר דוד שליט"א שאלו פעם על דבר אשר אומרים בתפילת ערבית 'וגאלנו מיד חזק', וכן בשמו"ע 'וגאלנו למען שמך', אם הג' שווא נח אינו שווא נע, והשיבו על אתר כי נחלקו בזה האחרונה בציינו שקדומם, ואמר לו כי למעשה יאמרה בשווא נח, גם מזה לא הניח ידו. ועוד הרבה יש להרחיב בדברים ולא יספיק הגיליון. וידוע מה שכתב הוא עצמו בספרו הגדול דרכי שמואל על מסכתא אהלות דלא נמצא כן בכל כתבי האר"ז, ועוד.

אמנם אף אחר כל זאת לא פגע כל גודל ידיעותיו ועמקותו בכל מרחבי התורה"ק מגדול ענוותנותו, ולא זו בלבד שלא גבה לבו ולא רמה עיניו, אלא כמו שמעתי ממכמה מתלמידיו הגדולים שאמרו על מה דמרגל בפומיה לא אימת שהיו מתפעלים מעוצמת ידיעותיו, כי אין זה אלא שיש לו מזל בזה שכל מקום ששואלים אותו יודע, ואין זה מחמת שידוע הכל, אלא שלמזלו זה המעט שידוע זהו גופא מה ששואלים אותו, ואין זה ענוה בדברים בעלמא, אלא שכך חי כל ימיו כתינוק בן יומא, שידע והכיר ברוחבה של ים התלמוד ועד כמה ארוכה מארץ מדה ורחבה מיני, עד שתמיד תבע את עצמו עוד ועוד שיעדין עם הארץ הוא ואינו יודע מספיק.

ואף כי לא זכיתי הימנות על תלמידיו אשר כבר נודע גדלותו בעניין זה, מ"מ זאת אומר, כי בעקבות אשר דר אני בקרבת מקום ורואה אני התלמידים המגיעים אליו אף אחר עשרות שנים, כמדומני כי אין בימ"ד אחד בדור עני זה אשר הוציא כ"כ הרבה תלמידים חכמים מובהקים, בין באיכות ובין בכמות, הרבה מהם יש מאין. והיה כל זה בתביעה אין קץ, תביעה אחר תביעה כמלאך המכה על קדקדם ואומר גדל! כפי אשר סיפור כמה חרה לו ממושג זה השיבו הנורא של דור אחרון זה, אשר מבקשים להוריד התביעה והשאפיות, ודואגים תמיד לוותר לילד ע"מ שלא לפתח שאפיות, לדרבן ולשאוף ועוד לשאוף עד בלי די. וכאשר אמרו לו כי בדור זה אינו שייך כ"כ, אמר כי אי"ז אלא שאין אנשים מאמינים למשכ"ח חז"ל כי בכל יום ויום יראה כאילו היום קיבלו את התורה, ואילו האמינו בזה באמת לא היו אומרים כן. ומרגל בפומיה דברי רבינו הגר"א עה"פ במשלי (ד, יג) "החזק במוסר אל תרף נצרה כי הוא חייך", שכתב הגר"א כי עיקר חיות האדם הוא להתחזק תמיד בשבירת המידות ואם לאו למד לו חיים, ותמיד צמד על כך שזוהו עיקר החיים שבירת המידות והתבוננות על הטבע ועל הצרונות היא עבודת החיים עבוד כ"א וא' באשר הוא. ויש להאריך טובא אלא שאכנה.

אכן כבר הרבה עובדות יש מהתלמידים, ורבו הסתירות בהנהגות כלפי כל אחד ואחד, ואין זה אלא שידע להלך כנגד רוחו של כל אחד ואחד. ובאמת הרבה מן התלמידים העידו כי מה שגידלם הוא תביעותיו הנוראות, ויש שאמרו לאידך שדווקא קירבתו וחום אשו הגדולה הוא אשר גידלם. אשרי עין ראתה כל אלו הלא למשמע אוזן דאבה נפשנו. ועיין בהערה. וביטוי נורא לשלימות הגדולה של רבינו זיע"א יראה כל אחד כאשר ישוחח עם תלמידיו הרבים, שכל אחד ראה בו בריבוי את שאפיותו בתחום שלו ובעניינים הקרובים לנפשו, כי אלו אשר עוסקים בלימוד התורה בעיון ובמסירת שיעורים וכו', תמיד ידברו על למדנותו וגאונו של רבינו, וידיעותיו העמוקות בכל סוגיות הש"ס בעיון רב. ואלו אשר עוסקים בגריסא ידברו על אודות גודל ידיעותיו בכל מרחבי ים התלמוד שהיו לו לרבינו, וגלו אשר עוסקים בפסק הלכה למעשה ידברו על מה שהיה רבינו לנגד עיניהם גדול הפוסקים, וכן מן התלמידים המשמשים משגיחים ומדברים על גדלות דיליה ומה שהחזיק במוסר וידע כל ספרי רבותינו בעלי המוסר על בוריים, וכן על עמקותו וידיעותיו בספרי הגר"א מהר"ל ורמח"ל. וכן אאמו"ר שליט"א שוחח עם תלמיד א' שלו אשר ממשפחת חסידים הוא בא. ודיבר על חסידותו של רבינו ועל ידיעותיו ושליטתו בכל ספרי החסידות הקדומים וכד'.

וזה הדבר ראיתי עוד כאשר שוחחתי עם אחד מן היתומים שגידלם רבינו כבנו, ואמר לי כי עיקר מעלת רבינו במה שהוא ראה תמיד הוא ענוותנותו ומה שנהג עמו כאב ממש ולא הרגיש בכל עת שדיבר עמו בכך שנשיא אלוקים משוחח עמו. כל אחד ראה בו השלימות במידת שאפותיו. אשרי מי שזכה.

על העבודה - תפילה, החיים האמתיים, לחיות את המועדים, דקדוק הלכה

לאהבה את ה' אלוהים ולעבדו בכל לבבכם, איזה היא עבודה שלבב הוי אומר זו תפילה (תענית ב,א). בחוש ממש ראו כן על רבינו, וכל אשר ראה לא יוכל תאר, ואשר לא ראה לא יוכל להשלים, כי היו פניו כפני לפיד אש וכל גופו אומרת תפילה, בבחינת ואני תפילה, וראו עליו בחוש איך עמל לקיים דברי הגר"א כי הקובע מקום לתפילתו - 'מקום' זהו הגוף, כי הנפש היא המתפלל וגוף האדם הוא המקום, וצריך שגופו יהיה מקום של תפילה שהתפילה תשתייך למקום הזה.

והראני אאמו"ר שליט"א דברים שכתב רבינו ז"ל שנדפסו בראש ספר הליכות שלמה, שביאר שם החילוק בין עבודה של תורה לתפילה, וכתב דלא כמו שמעלים העולם שבתורה יש לנו לתור אחר חידושים בכל עת, משא"כ בתפילה שהוא לחזור על האתמול, אין הדברים כן, אלא אדרבה איפכא, ופתח שם לבאר מהו מעלתו של תורה כשהוא חוזר שוב ושוב על מה שלמד אתמול, ואח"כ כתב לענין תפילה ז"ל, בעבודת התפילה הדרשה היא דווקא לאידך גיסא, שכל תפילה ותפילה תהיה כחדשה ממש, עכשיו ממש מבקש ומתפלל, ובאמת כנודע כי כן הדברים בשרשם העליון, וכלשונו של הנפש החיים הקדוש, דלא אתי איניש על יבשתא לתקן תיקון נורא כזה לכלול במטבע תפילה קבועה וכו' שמעת שתקונה עד ביאת הגואל, לא היה ולא יהיה שום תפילה דומה לחברתה וכו' עיי"ש באורך נועם דברי קדשו.

אבל כמובן שחוקר גדול בזה בבחינת העבודה מצד האדם המתפלל, אף במי אשר לא בר היה בדברים ברשום, אבל המצב ההרגשי של התפילה, כל המציאות, לא חלילה לחזור על דברים, אלא עכשיו, מצינו נפשו עתה, בלי רצף העבר וההווה, עכ"ל. וכמה נעימים הדברים ומתאימים למי שאמרם. כן היה בכל תפילה ממש, כתינוק בן יומא שלא התפלל תפילה מימיו, מצינו נפשו בלי רצף העבר וההווה.

ומרגל בפומיה דאאמו"ר שליט"א, שכשם שהעמיד רבינו ז"ל תלמידים רבים בתורה, כן העמיד תלמידים רבים בעבודה ובתפילה. כי כל אשר ראה תפילתו ועמידתו לתפילה, לא יכול היה אח"כ להתפלל כבעבר. תמיד בהשתפכות הנפש ובמצינו הנפש, וכל העם רואים את הקולות ואת הלפידים ומצטרפים אליו, עד שנעשה כל הבית כולו כמדורת אש מפאת עוצם נוראות התפילות. אלא שבזה לא אוכל תאר, כי כפי שכבר הקדמנו, זה אשר לא ראה ולא היה, לא יוכל לעולם להשלים את אשר לא ראה.

ובכלל כל זה, עבודתו הגדולה לחיות את המועדים, תמיד דיבר בזה להיות אדם חי, לחיות האמתיים, ולא לעבור את החיים, ועיקר העיקרים דיבר כמעט בכל שיחותיו בלי ש"ק על אודות קדושת השבת קודש קדשים, שהוא תחילה למקראי קודש כפי אשר האריך תמיד לבאר, קדושת שבת יקרה ועמדה תדיר לנגד עיניו, ותבע תמיד תביעה אין קץ להרגיש קדושת השבת ולא לעבור השבת כבחוץ. הרבה במכתבים אשר תלמידי חכמי הישיה"ק דיבר בזה, ואמר כי מלא"ח שיש לכל אחד נשמה יתירה בשבת לא יוכל לאי"א מוטלת התביעה להרגיש, והביא מש"כ בספר זכרו תורת משה לבעל החיי אדם סימן א, כי כל אי"א יכול להרגיש ולהבין בדעתו שנתוסף לו נשמה יתירה, כי ירגיש בנפשו יראת רוממות שבאה לו עד שתבער בו אהבת ויראת ה', ואשר סיים שם כי זה בדוק ומנוסה ממכמה אנשים כמה פעמים אבל שום ספק... ודיבר בזה והביא אשר אמרו כי מי שלא מרגיש בזה באמת אין לו!

עצמת קדושת השבת הורגשה אצל כל המתפללים בבית מדרשו, אשר אמר פיוט לקל אשר שבת, דקות ארוכות היה יושב ואומר פיוט זה בהתלהבות דקדושה ובלהט אש קודש, ופניו מאירים כצאת השמש בגבורתו, וכולו אומר קדוש עת אשר הרים את קולו 'בקדושתו ביום שבת קודש', היה זה מחזה ששב על עצמו שוב ושוב מידי שבת בשבתו, כשכל גופו רוטטת ונפשו יוצאת בכל מילה ומילה. אשרי עין ראתה כל אלה.

מנהגו בכל שבת ושבת היה כי בין תפילה ובין ביום היה נותר בביהמ"ד והוגה בתורה"ק עד כחצי שעה קודם חצות, אז הלך תיכף לביתו לקדש ולאכול סעודת שבת. וזכיתי כמה פעמים לחזות בסדר זה כאשר נותרתי עם אאמו"ר שליט"א ללמוד עמו אחר התפילה, והיה ביהמ"ד ריק מאנשים לא היו שם אלא רבינו ז"ל, יבדלט"א אאמו"ר שליט"א ואנוכי. מחזה זה לא ימוש מתוך זכרוני, עת אשר אחרון המתפללים עזב ביהמ"ס, היה קם רבינו ממוקמו ופוסע אנה ואנה ושפתי מלללות משניות שבת ועירובין בע"פ, כך מידי שבת בשבתו, לאחר מעט זמן הפסיק וצעד לעבר ארוה"ק והוציא משם (בארון קטן תחת ארון הקודש) איזה ספר שחור ישן, שכפי שנאמר לי אח"כ היה זה ספר ספרא

לי ולו, והלא הוא אבי כיום מאחר שנחלק אבי הקודם לבית עולמו. או אז הלך לגולל בפניו את סיפורו, אשר היה קודם כמה שנים כאשר היה פיגוע ונכנסו כמה ממבקשי נפשתי ימ"ש להלכה' וירצחו נפש כמה אנשים הי"ד, ויאמר לו בחור זה אשר אבי ז"ל היה מהנרצחים הה"ל, כי אף ששני ז' ג"כ לא היה מצבו הרחמי שפיר כ"כ, מ"מ אחר שרצח אדם ושבר י"ד וירד לשאול תחתיתו ויפגש ויפגש מן מחצבתו ולא קרא על עצמו שם ישראל ועד, ויהי אחר כחודש או חודשיים והנה ענה לשמע צליל בפלאפון האיש ידיה, ונדהם לגלות כי בעברו השני של הקול לא אחר מאשר רבינו מן ז"ל, וישאל לו רבינו היכן נמצא נעת יען כי רוצה הלא לבוא אליו לבקר, כמובן שסירב בכל תוקף ועמד על כן שהוא יוכל לרבינו ולחלופי ה"ח, כאשר נאות רבינו מצינו אין קץ [ספר] שהלך לקנות כיפה לרבינו [ברך] ונכנס אל הקודש פיגמיה לרבינו ז"ל, [אבא סיפר כי כאשר הושיט ידו לרבינו סירב בהחלטה להניח לו, ידו, יען כי לא שרתה עליו רוח קדושה באותו העת], וידיבר רבינו על לבו עד עיני עיקרי הידידות שמירת שבת וכו', ואחר כמחצית השעה אמר לו כי מאחר וקרא ממנה כעת מעמיתא אצלנו מנח"ל יבוא שוב למחרת לדבר עמו, כך דיבר עמו כמה פעמים ועודדו ע"מ, עד אשר סדר לו

מאוד ובכל נפשו. 8. וזאת נודע לי עוד מאחד מיועדי ומכירי הפרטים מהמעשה, והוא אבא סיפר לי קרוב משפחתי נ"ח, כי כיום אינו יומים אחר הלוחה של רבינו ז"ל פגש בבחור אחד שלמד בישיבה למתחזקים אשר כבר השתלח לחזור בהם מהיותם בכלל אחימי הטועים אשר אורח הגלות הפסיק מהם צור מחצבתם, וירא אותו הולך ברחובתו של ירושלים ונעצב ומדאג עד עומק נשמתו עד אשר כמעט לא יכל לדבר עמו, וישאל לו מה ולמה נעצב ודיכאנו זה, ויאמר לו מה אתה שואל וכי איך יודע שזה עתה נסתלק לשימי מרחם הגר"ש אורבאך. מיד שאלו קרובי הג"ל וכי מה ילך ולרבינו ז"ל, מיד נפגע אותו בחור ויאמר לו מה הפירוש מה

כי ילך ללמוד בא' מן הישיבות המיועדות לבחורים כגון אלו, ויאמר לו כי יכול הוא לבוא בכל עת אל הקודש לשוחח עמו על מה שנפשו מבקשת. והדברים נוראים למתבונן כי האף שלא דרש איש ממנו, וגם אמר כי אף שאביו הלך לו לבית עולמו יודע הוא כי לא אמו אשר ביקשה עזרת רבינו ז"ל, וגם עד היום אינו יודע היכן א' ידע רבינו ז"ל מספר הפלאפון האיש שלו, אי"ז אלא שרבינו חיפש היאר ויכל לעודד ולעודד לעוד נשמות יהודיות לחזור לצור מחצבתם ולשוב לעבוד את אביהם קוניהם, עד אשר בחור זה ראה רבינו ז"ל את אביו השני אחר שאביו נרצח ביד בני עוולה. [אבא סיפר קרובי הג"ל שליט"א כי אחר שאמר לו מעשה זה גדרו מילותיו בפיו ולא ידע היאר ויכל לנחם בחור זה אחר פטירת רבינו, אך אז פתח את פיו ואמר לו חושב בעצמך מה היה רבינו ז"ל אומר לך לא היה רואה אותך במצבך השחית, תמיד פתח אותו בחבצותא אפי ואמר לו, וידע את מה היה אומר לי, הוא היה אומר כי אל לך להשבר והלא אי"ז אלא עצת היצר שמנסה אותך וכו', נח גדולה הייתה רוחו אצלו עד אשר ידע מאליה לחזק את עצמו היאר שהיה רבינו ז"ל מחזקין.]

אנו עומדים כעת קודם ימי הפורים, ומצוה להרבות בשמחה בשני ימי הפורים, מלבד שיטת החזון איש (בבני ברק), הרמ"א כבר מביא שמצווה להרבות בשמחה קצת בשני ימי הפורים וכך נוהגים, ולא שצריך לשנות בשני הימים אלא להרבות בשמחה קצת. המקור לזה הוא מ'הימים האלה נזכרים ונעשים' והראב"ד אומר שזה נאמר על שני הימים בכל מקום, דהיינו שהדין של שמחה זה בשני הימים וזהו ימי הפורים. וכבר ידוע מש"כ בספרים על קדושת וגודל ימי הפורים וא"צ להאריך בזה אך נדבר על כמה נקודות לפחות שנתבונן בהם מעט.

ראשית עיקר המצווה של פורים הוא מה שתקנו חז"ל לפירסומי ניסא, ופירסומא ניסא אי"ז רק לאחרים אלא גם אדם לעצמו, גם מי שנמצא במדבר מחויב בקריאת מגילה, וצריך להתבונן קצת בנס על מנת להתעורר ממנו וכמובן שהמטרה של פרסום הנס הוא כמש"כ בפיוט של 'שושנת יעקב' שנכיר בזה שתשועתם הייתה לנצח ותקוותם בכל דור ודור להודיע שכל קוץ לא יבושו' וכו', עלינו להפנים את הנקודה הזו.

נס פורים

והייחוד בנס פורים, מובא שהוא גדול יותר מיציאת מצרים, ומה שאדרבה הרי נס פורים היה נס נסתר, נראה לבאר בפשטות כי יציאת מצרים מה שראו בניסים הגדולים שהיו שם, זה היה שינוי בכל המערכות גם למטה וגם למעלה, כמבואר בספרים דגם בכל ההנהגות למעלה היו שינויים וזה אף נחשב לנס גדול יותר, מ"מ ראו שהקב"ה שולט בעולמו ועושה בו כרצונו וכל הטבע כמאן דליתא, אך עדיין לא ראו שם שההנהגה התמידית היא בדרך נס, ראו שהקב"ה שליט על הכל והכל ממנו, אבל את ההשגחה לא ראו.

אמנם הרמב"ן בפר' בא אומר שמן הניסים הגלויים אדם מודה בניסים הנסתרים שאין לאדם חלק בתורת משה רבינו עד שנאמין בכל דברינו ומקרינו שכלם נסים אין בהם טבע ומנהגו של עולם, אלא אם יעשה המצות יצליחו שכרו ואם יעבור עליהם יכרתו ענשו. וכוונת הרמב"ן שזהו מיסודות התורה שכל מעשינו וכל מקרינו כולם ניסים, אלא שבכדי שאדם יאמין בזה, כשהוא רואה את הניסים הגלויים ממילא הוא מאמין בנסתרים, אך עדיין מ"מ לא ראו זאת בחוש ביציאת מצרים.

וכאשר הגיע נס פורים היה בזה שני חלקים, הם ראו את הנס בטבע עצמו, כפי שמבארים מפרשי המגילה, דהא יש מ"ד בגמ' שקורין רק מ'איש יהודי', והטעם שקורין מתחילת המגילה הוא מפני שעי' ההתבוננות רואים את כל הגלגול מתחילה במשך י"ב שנה כיצד הכל התגלגל בשביל הישועה שתהיה לבסוף. זאת אומרת ששם ראו את ההשגחה של הקב"ה למעשה, אדרבה בדרכי הטבע בלא שום נס - וזה מה שנתחדש בפורים מעבר לניסים שנעשו ביציאת מצרים.

עניין נוסף דהנה פורים ע"ש הפור, לכאורה מה פתאום לקרוא כך מפני שהמן עשה פור אדרבה היה לקרוא לזה בשם אחר. אלא פשוט הוא שהפור של המן היה נכון ולא שעשה סתם איזה גורל, אלא עשהו לפי הכללים של המזלות וכו' והפור היה נכון, ולא רק שהקב"ה עשה שהפור לא יועיל אלא ונהפוך הוא, בזה כלל ישראל ראה את ההשגחה המיוחדת שאין מזל לישראל - ולא רק זאת אלא גם אם המזל הוא כך - ונהפוך הוא.

ובזה יש את ההשגחה המיוחדת של הקב"ה על כלל ישראל ואת ההשגחה הפרטית על כל הטבע, ובוודאי שאדם חייב להתבונן בזה ובפרט היום כשהכל מסביב כפירה ואפיקורסות.

אורה זו תורה

נקודה נוספת שיש לדבר על ה'קיימו וקיבלו' - ליהודים היתה אורה ושמחה' וכמש"כ שזהו היה בחינה של קבלת תורה מחודשת מאהבה. וידוע מה שאומר הרמח"ל שכל המועדים אינם לזכר המאורעות שנעשו בהם אלא את אותם ההשפעות שהיו בהם חוזרים על עצמם בכל שנה באותו המועד, ובפורים שזה היה בחינה של קבלת התורה, זהו זמן שגם

נאמר בסוף השיעור, יום ג' י"ב אדר ב' תשפ"ב

אנחנו יכולים לקבל את התורה, ולקבל את ההשפעות את האורה ושמחה של פורים וצריך לנצל את פורים לקבלה מחודשת של עול תורה ומצוות, ובוודאי זה יום שמסוגל לזה לזכות ב"אורה זו תורה".

ואיתא בגמרא בבכורות שחז"ל קבעו ג' זמנים שמפרישים בהם מעשר בהמה, דהיינו שאם לא יפריש בהם אז אסור לו לשחוט את בהמותיו, ואחד מהם הוא בפרוס הפסח שהוא ט"ו יום שהם חצי מ-ל' יום של קודם הרגל. וחושבני שמפורים מנהג הישיבה שזהו בפרוס בין הזמנים... וד' יעזור שלפחות יתחזקו בפורים בדבר מעשי שסוף הזמן יהיה 'זמן' ולא 'סוף זמן' וככל שכל א' וא' מכם יתחזק זה יחזק אחרים ג"כ, וזהו כשלעצמו עניין חשוב.

שמחת הפורים

עניין נוסף בפורים זהו עניין השמחה. וידועים דברי הבריסקער רב דיש הבדל בין שמחת פורים לשמחת המועדים, דשמחת המועדים היא לשמחה בד' - ב'אתה בחרתנו', אך בפורים המצווה היא שמחה וטעמה הוא עד דלא ידע, [ועד דלא ידע זהו חלק נוסף דאחרי ה'ולא ידע' לא כ"כ שמחים], זאת אומרת שפורים זהו גם יום להתעורר, להתבונן ולשמח.

היה אחד מהגדולים שאמר שבכדי לשמוח די לו לשמוח ב'שלא עשני גוי' כלומר ב'אתה בחרתנו' שנולדתי יהודי, זה גם מספיק. ובוודאי שבפורים יש מקום גדול להתבוננות בזה לעורר לקיים את המצוות בשמחה, הביאור בדברי הבריסקער רב לכאורה דזה יש דברים נפרדים, אדם צריך לעבוד בשמחה ולקיים מצוות בשמחה, אם אדם יתבונן אזי הוא יראה כי יש לו במה לשמוח - בתורה ובמצוות וכו', ויש גם עניין שהאדם לא יהיה במצב של עצבות דזהו גם עניין כי מצב של עצבות מזיק לאדם, ובפורים אנו למדים לא להתעצב על כל המאורעות, כי אם אדם מכיר שהכל בידי שמים וכל דעביד רחמנא לטב עביד הוא לא נכנס לעצבות.

מחית עמלק

ועלינו להתבונן בניסיונות שיש בדור הזה, כתוב בגמ' (מגילה יד, א) שהמן ואחשוורוש הם כשני אנשים, אחד יש לו תל בתוך שדהו ואחד יש לו חריץ דבעל החריץ קונה התל מחבירו וכו', והפשט בזה הוא דיש פעמים שהתל מפריע וזה שרוצה לסתום החריץ, הוא רוצה שיהיה תל שיוכל לקבורו. וכידוע שעמלק זה כנגד כל התורה [ולחבדיל אצל הנאצים (ימ"ש) שחלקם הסתמכו על פילוסוף אחד בכל התיאוריות שלהם, הוא אמר בין דבריו שהמצפון זוהי המצאה יהודית... כלומר שזה כפירה בהכל - דאדרבה הוא רוצה את היהודים לקבור אותם... אמנם יש כאלו שונאי ישראל שהם אינם כן אלא שהתאוהו שלהם היא שהיהודים מפריעים להם כשהם רואים אותם והם רוצים להיפטר מהם אך אין להם עניין דווקא להרוג את היהודים, אלא רק מפני שהם מפריעים להם ומזכירים להם תמיד כנגד כל התאוות שלהם].

וחושבני שכנגד זה היה את מרדכי ואסתר, שמרדכי היה כנגד עמלק, מרדכי זה היפוך של עמלק, עמלק זה 'רק רע כל היום' נגד כל האמונה וכו' ומרדכי הפגין את ההיפך 'אין עוד מלבדו' [וכמש"כ שזה לא היה ממש עבודה זרה, ולפי צד א' בתוס' היה גם יהרג ואל יעבור למרות שאי"ז ע"ז ממש אך יש צד בתוס' שזה לא היה ביהרג ואל יעבור], ולמעשה הוא יכול היה ללכת מהמן ולא להתיישב אצלו במכוון בעת שעבר שם, אך עכ"פ להיפך מרדכי הפגין והראה לו גם את הנעל כפי שמובא, הכל בכדי להפגין כנגד עמלק ולהכריז 'אין עוד מלבדו'.

ואסתר זה היה כנגד התאוות וזוהי עבודה אף גדולה יותר - להיות בחצר אחשוורוש ולהישאר אסתר הצדקת שסופה להיות ברוח הקודש.

והיום יש לנו את שני הניסיונות מהרחוב, גם רוחות של אפיקורסות וכפירה שבכל מקרה זה עלול היכן שהוא לנגוע, ומאיך רוחות של הפקרות שזה חודר וכל אחד צריך להיזהר מזה שלא להיות מושפע, לפעמים הרוח חודרת דרך הדלת ופעמים נכנסת מהחלון ופעמים מהחורים וסדקים - בדקות זה נכנס... וצריך ודאי להתחזק בזה והקב"ה יעזור שנוכח לשמחת פורים.

פרי האדמה, ה"ה קריאת ט"ו מוקפין הוא מיוחדת יותר מקריאת י"ד.

הקריאה בשכונת רמות

שמעתי מרבינו זצ"ל שצריך לקרוא בשכונת רמות בירושלים עיה"ק בט"ו. דממה נפשך יש לדון את רמות כמחוזות לשכונות רצופות לכרך, דהרי מצד התשמישים הרי יש כעיר אחת עם שאר השכונות, וכל הנידון להפריד אותה משאר השכונות הוא רק אם נבוא לדון את גדר הרציפות לענין מגילה על פי הלכות תחומין, וכמש"כ החזו"א דשבעים אמה מפסיקים למגילה כמו לגבי תחומין, ועכ"פ מה שמועיל לענין תחומין צריך להועיל גם לגבי המגילה, וכשם שהיקף צוה"פ מועיל לתחומין ה"ה לענין קריאת המגילה, והואיל ורמות היא באמת כעיר אחת עם שאר השכונות, ממנ"פ יש כאן חיבור. ושו"ר במכתבו של רבינו זצ"ל (הנדפס בספר קרית אריאל להגר"א בוקוולד שליט"א) שגם הוא מצדד לומר שמאחר ובפועל הכל כעיר אחת מועיל העירוב של צוה"פ לחבר אותם אף כשיש הפסק בין הבתים.

1. כתב השו"ע (שם) 'כר' שהוא ספק אם הוקף בימי יהושע אם לאו, קורין בי"ד ובט"ו ובליליהו, ולא יברך כי אם בי"ד שהוא זמן קריאה לרוב העולם'. והגר"א שם כתב: 'כי אם בי"ד, דאף בני כרכים יוצאין בדיעבד בי"ד, כמ"ש ביחולמי (מגילה ב,ג). בן עיר מהו שיוציא בן כרך י"ח, כל שאינו מחויב בדבר כו', בן כרך מהו שיוציא את בן עיר י"ח כו', הכל יוצאין בי"ד שהיא זמן קריאתה, ולכן מברכין בי"ד אף להתחלת כמ"ש תוס' וי"ש בברכה שמסופקין אם בפה"א או בפה"ע, וממ"ש בפ"א דברכות שקפץ ר"ע וברך מעין שלש, וא"ל ר"ג למה אתה כו'.

רבינו הגדול מן ראש הישיבה

הרע בעצמותו, והרע נמצא בתוך האדם ממש. וכיון שנשכלנו בחטא הקדמון, אנו נתנו כח לעמלק לבוא לעולם, וכלשון המדרש 'אתם עשיתם את הרע', שעל ידינו נהיה מציאות של רע, וכל קיומו הוא מחמתנו, וממילא כאשר ישראל מתרפים במשהו הם נותנים את הכח לעמלק.

ר'פ וידיהם' - נתגבר כח עמלק

והנה קודם מתן תורה נתגבר מאוד הכח של העבודה זרה, שהרי "זה לעמל זה עשה האל" ופניו שאז התחלק מאוד כח הנבואה, לכן לעומת זאת נתגבר גם היצר הנורא לעבודה זרה.

ולכן לאחר יציאת מצרים כאשר כל האומות נבדלו מישראל כדכתיב (שמות טו, טז) "אז נבדלו אלוף אלוף מואב יאחזמו רעד נמוגו כל ישיב קנען", רק עמלק לא נבדל ובא להלחם עם ישראל, משום לכל האומות יש תאוות, גניבה לזה ורציחה לזה וכו', אך אין זה חלק מעצמותם, וכאשר האדם נתון בפחד, ע"ד משל כשמהלך על חבל דק נמוגות כל התאוות. אבל עמלק אצלו לא ימוג הרע מחמת שום פחד, כי זוהי עצמותו.

והאומות אמרו עליו (זוהר ח"ג רפא, ב) "ישבו עמלו בראשו" (תהילים ז, יז), שעמלק התחיל להלחם בישראל ועמל בשלל זה, וכפי שיש עמל פה ויש עמל מלאכה, יש עמל ק' שראו אותי עמלק. וכיון שעמלק הוא עצם הרע, שזה כל כוחו, על כן הוא יכל לבוא להלחם עם ישראל דכתיב (שמות יח, יח) "ויבא עמלק וילחם עם ישראל בפרדס", ואחז"ל ש'רפ וידיהם מדברי תורה', ומיד כשיש 'רפ וידיהם' מתגבר כחו של עמלק, ובא להלחם עם ישראל, וכיון שהיה חסר לישראל בעמל התורה מזה היה הכח לעמלק לבוא.

ובאמת מבואר במדרש שעמלק נלחם עם מי שחזק לענן - "וינבב בך כל הנפשות" (דברים כה, יח), וזה היה משבט דן שהיו מחוץ לענני הכבוד, והם היו עובדי עבודה זרה שבחז"ל מבואר שכבר היו אז עובדי ע"ז, והיו זה הפסוקים של קריאת שמע - "השמעו לכם פן יפתה לבבכם וסרתם ועבדתם אלהים אחרים והשתחיתם להם", שאם הלב מתפתה כבר עובד אלוהים אחרים, כי זה המשך ישיר של הירפ וידיהם. והרי כל התורה זה העמל - 'שתהיו עמלים בתורה', וכל רפיון כל שהו כבר פוגע.

מלחמה בעמלק על ידי יהושע העמל הגדול

ולכן רק יהושע הוא זה שיכול היה להלחם בעמלק, שיהושע היה מיוחד בעמלותו בתורה, וכתב מרנא ה"חיתם סופר" שיהושע היה עמל אפילו יותר ממשה רבנו, שאף שמשה הוא 'רבנו', שמשה קיבל תורה מסיני ומסרה ליהושע, שמשה קיבל מהקב"ה ממש את התורה, ולימד אותה לכל ישראל וע"כ הוא הנקרא רבנו, מכל מקום יהושע הוא התלמיד הראשון שהיה לפי שהוא למד ממשה, ובעמלות שלו הוא היה בדרגה יותר ממשה שהמתין למשה מתחת להר, כדי שמיד כשמשה ירד מן ההר ילמד ממנו תורה. ועוד, שמשה נולד כך, שהרי מיד כשנולד נתמלא כל הבית כולו אורה ומתחילה הגיע לדרגתו, אבל יהושע היה עמל נורא, ורק החת"ס רב חילה לומר דבר זה...

רק יהושע הוא זה שיכל להלחם בעמלק, הוא העמל הגדול ביותר

זכירה - יהיה ליביה

יעומדים אנו ב'שבת זכור' שהיא תחילת הימים הללו של זכירת מעשה עמלק, ואיתא במגילה (אסתר ט, כח) "והימים האלה נזכרים ונעשים", ובגמ' אמרו שגם במחית עמלק זכירה קודמת לעשיה. ועיקר הזכירה הוא בלב, להחזיר ולהשריש בלב את שנת עמלק.

והעיקר שהאדם יתעורר מעצמו - 'היב ליביה'. וכפי שמצינו אצל יעקב אבינו: 'כי מטא לחרן אמר אפשר שעברתי על מקום שהתפללו אבותי ולא התפללתי בו, יהב דעתיה למהדר וחזר עד בית קל וקפצה לו הארץ. וכשעבר יעקב על מקום המקדש מדוע לא עכבו שם, איהו לא ייב ליביה להתפלל במקום שהתפללו אבותיו ומן השמים יעכבוהו' (רש"י בראשית כח, יז). והיינו שכל זמן שהאדם לא מתעורר מעצמו אפילו יעקב אבינו, לא עוזר כלום! וכיון שיהיב דעתיה מיד קפצה לו הארץ, שהעיקר הוא שהאדם יתעורר מעצמו.

קריאת פרשת זכור - רחמנא ליבא בעי

תקנת חז"ל היא להזכיר מחית עמלק על ידי הקריאה. ומבואר דלאחר שתיקנו לנו חז"ל קריאה זו, הרי שמונה בחיוב זה האמצעי להגיע למחית עמלק. ואף שיוצא ידי חובה בשמיעה לחוד, מ"מ עיקר העבודה אינה בשמיעה גרידא, כי רחמנא ליבא בעי, וצריך שישפיע על לבו! ובזה נבחן האדם, כי 'צדיקים לבם בשרושים' (קהלת רבה ה, א), והחיוב הוא 'מפל מלך נצר לפך פי ממונו תוצאות חיים' (משלי ד, כג). כל אחד מחיובי בזה לחיות ולהרגיש את המצוה ולהגיע למעשה, וזהו שכתב החכם מכל אדם 'ונבדעת חדרים ימלאו' (שם כד, ד), וכביאר הגר"א שהשכל יתפשט בחדרי הלב ויגיע למעשה.

על כן חייב האדם לעורר את עצמו, בכל זמן, ובמיוחד בזמן שתיקנו חז"ל לקרוא בפרשיות הללו, וכמו שכתב השל"ה הק' שסידור הפרשיות לפי סדר הזמנים אינם במקריית ח"ו, אלא כל זמן לפי עניינו. וכמו בפרשיות המועדים שבהם ברור וגלוי שייכות הקריאה לזמן, כך הוא בכל פרשה בזמן שקוראים בה, וכן הוא גם בתקנת קריאה זו. ויש לנו להתבונן מה שייכות שלנו למצוות מחית עמלק.

ואיתא בגמרא (סנהדרין כ, ב) 'שלש מצוות נצטוו ישראל בכניסתן לארץ, להעמיד להם מלך ולהכרית זרעו של עמלק ולבנות להם בית הבחירה'. ויכתב זאת זכרון פספס. שנאמר על מחית עמלק לדעת רוב הראשונים הוא חיוב במצות עשה דאורייתא. ובביאר מצוה זו אין כוונת הבורא יתברך מצד רגש ההקמה שמוטבע בטבע האדם, ולא עליו ציונו הבורא. אלא מצוה לעקור את שורש הרע וכמו שיתבאר.

כח עמלק

ומובא בשם הגר"א שיש שבעים כוחות באדם כנגד שבעים אומות, ובכל אחת משבעים האומות יש בתכונותיהם ובמידותיהם כח רע, שאותו כח הוא המיוחד לאותה אומה. ולפני מתן תורה חזר הקב"ה על אומות העולם וביקש ליתן להם את התורה (תדב"ר כד ובפסיקתא), והיה שלא רצו לקבלה, כל אומה היא מצד אותו כח הרע שבה, שהיה להם מעכב ומפריע לקבלת התורה, ועם ישראל הוא הנבחר והזך.

אבל עמלק אינו כשאר שבעים אומות שיש בהן תכונות רעות, אלא הוא רע בעצמו בלא שום תכונה מסוימת, ולכן הוא כנגד כל הכוחות כולם שכולו רע, שכל עצמותו ומזהותו הוא רק רע. ועמלק רצה לעקור את הכל, וכמבואר בחז"ל שכשראה עמלק שהוא הנכד של עשו, שיעקב אבינו יושב בשלווה בעולם הזה רצה להפריעו, שיעקב אמר לו שעל ידי שיתלווה אליו יזכה לכל הפחות לעולם הזה, אבל הוא לא רצה אלא ביקש לעקור את הכל שכל ישראל ליעקב לא עולם הזה ולא עולם הבא. ועל כן אין השם שלם ואין הכסא שלם כאשר עמלק קיים, שזהו פגם נורא שיש מציאות של עמלק בבריאה, שהוא הרע בעצם.

והנה לפני חטא האדם הראשון, שאף שהיה כח הרע בעולם, מכל מקום

למעלה, ואף שאין לנו השגה בקב"ה כלל והוא למעלה מהשגתנו, מכל מקום מצינו שעל ידי המשעים למטה נותנים כח למעלה דכתיב 'תנו עז לאלהים' (תהילים סח, לה), 'צור ילדך תש' (דברים לב, יח) שמתושים כח של מעלה, ובגמרא איתא (שבת קט"ב) שכל המתפלל בערב שבת ואומר ויכול מעלה עליו הכתוב כאילו נעשה שותף לקב"ה במעשה בראשית, ומבואר שהוא משתתף בבריאה ממש. וכן בזה, של על ידי הבחירה של ישראל הם מחזיקים את אומות העולם, לטוב ולרוע כח, וכדברי הגר"א הנ"ל במשלי. והוסף רבינו שגם הכח של בלב ובלעם שהחטיאו את ישראל בשיטתם הוא מעמלק, שבשמות בלעם ובלק יש את אותיות עמלק, בלע"מ, ובאמת יש דברים שהיה להם כח יותר מעמלק עצמו, אך מכל מקום שרש כוחם הוא מעמלק.

מבואר בשער הכוונות דושי שבת דודושי פורים. והיינו כי עמלק נאחז בשורש שקר הגבוה ביותר.

בדוקא לשאלו המן מן התורה מנין, ומבואר שהעץ שתלו עליו את המן הוא כנגד עץ הדעת, ולכן שייך לכאן להזכיר את הענין הזה של המן מן התורה מנין.

רבינו היה הולך ומבאר בענין זה, בהקדם הענין שיעקב חטא של אדם הראשון בהן הדעת שיערב את הטוב ברע היה בבחירה, שהנה עצם כח הבחירה הוא 'מעט מאלקים', ואין לו אפשרות להבין את כח הבחירה, וכבר הראשונים נתקשו בזה, משום שבאמת זה כח מאת ה' - 'מעט מאלקים', ומדי שכל אדם אפשרות לבחור, ואין הקב"ה נוטל ממנו לעולם. ואפילו אם לפעמים יש את הענין להוציא את הבחירה, הקב"ה לא נטל ממנו את הכח הזה, לפי שהוא 'מעט מאלקים'. ועל כן בדור המבול ודור הפלגה שהם ידעו שמות הקודש ואפילו הכי הגדילו להרשיע, מכל מקום הקב"ה השאיר להם את הבחירה לחטוא, שמוש שאם היה נטל את הבחירה, היינו חסרים את המעלות הגדולות (תיקון ט"ד, ש"ג) את זה לעמל זה עשה האלקים. (קהלת ז, יד), ואם היה נטל מן האפשרות לחטוא, ממילא לא היו הדגות, וכדברי הגר"א (סדר עולם רבה פרק ל' אות י"ב) שכאשר נתבטל יצא דעבדו זה מיד נתבטלה הבחירה, וכן אמרנו בלבבם כאשר הולך קלל את ישראל, הקב"ה שיהיה סודי בראשית ולא דעם כל אותם הימים, וכן עכבו עם האתון, אבל לא נטל ממנו הבחירה, שאין הקב"ה נטל מן האדם את הבחירה.

ואיתא ברבינו הגר"א שיעקב עבדות האדם היא להחזיר את הבחירה להקב"ה, כלומר להגיע למצב שכבר לא יהיה לו בחירה לעשות מצוות אלא זה יהיה פשוט, וכמו אצל דוד המלך ע"ה שאמר "לשבתך דרכי ואשיבה דגלי אל עדותיך" (תהילים קט, ט). ומעין מה שאמר לו פעם יהודי חרוק, שאצלו מתחילת הקיץ הוא מבלחמל היצר אם יצא ביום הכיפורים לא רח"ל... והרי לנו אין בכלל בחירה בזה, שאצלינו פשוט עצמים. וזהו הכוונה בהלחית את הבחירה להקב"ה, שכמו ההתייחסות שיש לנו כלפי החיוב לצום ביום הכיפורים, כך נתייחס לכל המצוות. ועל ידי שמחזירים את הבחירה לקב"ה אנו נותנים כח

1. לפינוי מאמר מרבינו זיע"א בעריכה חדשה, שלא הובא בצורה זו עד תתה, ונשלם כעת ערב היראצייס החמישי, והיו הדברים לעילוי נשמתו.

2. בדאמר בגמ' מגילה (דף לא): איתמר, פורים שחל להיות בערב שבת רב אמר מקדימין פאשרת זכור, ושמואל אמר מאחרין. רב אמר מקדימין, רב הובי דא תיקדום ששה לזכרה.

3. והקדים רבינו להביא, דאיתא ברמ"מ מפאנו שאילו אדם הראשון לא היה חוטא היה בעולם רק את ישראל ולא היו גוים בעולם, שהגויים הם מציאות רע, וקודם החטא לא היה רע בעולם, שכאשר אדם הראשון עירב בחטאו את הטוב ברע, וכלשון הזהב של הרמב"ם שדע אז הרע היה שקר, ולשקר אין רגלים, שהוא לא שייך למציאות, ועל ידי שאדם הראשון נתפתה מהנחש נכנס השקר לתוכו ונהיה מציאות של רע. ולעית לבוא כאשר יחטא את היצר הרע יתגלה שרעו הוא שקר ואין בו כלום, ובאמת כאשר הרע נפרד מהטוב, אז הוא אפילו משבית את הטוב, כמו השמים ביין 'כחמרא על דודאי', שכאשר הם למטה הם משביתים את היין, אולם כאשר הם מעורבים ביין הם מקלקלים את היין, וזה עובדה גדולה שהשתמש ברע בשיועל לטוב.

4. וכן כתב ב"חובת הלבבות" שהרע נמצא בעצם ובמחשבותיו של אדם, עד שאם מתעורר באדם רצון מסוים, אפשר שאינו יודע שזה הוא מבחן רעו, ובאמת אינו מעצמו.

5. עוד הוסיף רבינו דהו שפארת בגמ' (חולין רל"א) 'המן מן התורה מנין, המן הקע'. דהיינו ששורש המן, שורש הרע בצמצום, הוא בחטא עץ הדעת. וכן כתב המנהל" (בהקדמה לספר אור חדש) דרצו דלמן בזה דהו שורש ותחילת הרע. ואיתא באסתר רבה (פ"ט ב) ע"פ ה'יטב הדבר לפני ה'המן יעלש העץ', דמדד עצמו על העץ להראות עבדי ה'המן מרד' ע"ה, והשיבו בת קול 'נאה לך העץ מתוקן לך העץ ממשתי ימי בראשית'. ואח"כ איתא 'רבנן דתמן אמרי מנין להמן מן התורה שנא' המן העץ דריש ליה המן העץ'. ומה שייך לכאן

בתורה, והעמל הגדול הוא הלוחם בעמלק, ומבואר בחז"ל שהיה כאן תביעה קצת על משה רבינו שלא נזדרז במצווה, ואמר (שמות יז, ט) "בַּחֵר לָנוּ אֱנָשִׁים וְצֹא הָלָחֶם בְּעַמְלָק מִחֵר", ובאמת אין לנו כל כך השגה בזה, והרי משה רבינו במלחמת מדין אף שאמר לו הקב"ה (במדבר לא, ב) "אַחַר תִּאָּסֵּף אֶל עַמִּיךָ", וכאן היה איזה עיכוב, ולכך יהושע עשה את המלחמה.

אמנם יש לנו שייכות גם לעשיה בפועל, על ידי שמתבונים ומבינים שעיקר הכח והמלחמה של עמלק בא מחמת שישראל רפו ידיהם מן התורה, כדכתיב: "וַיֵּבֶא עֲמֶלֶק וַיִּלָּחֶם עִם יִשְׂרָאֵל בְּרִפְיָדָם" וכתב רש"י שעמלק בא לפי שרפו ידיהם מן התורה, ומבואר שאם לא היה רפו ידיהם מן התורה, עמלק לא היה בא להלחם, והיה השם שלם והכסא שלם. שהרי אין השם שלם ואין הכסא שלם כל עוד שעמלק קיים. וכמו שכתב במג"א (או"ח סימן ס סק"ב) שמצות זכירת מעשה עמלק, נרמז ב'וקרבנתו לשמך הגדול', ש'שמך הגדול' זה מעשה עמלק. לכן עיקר מצות זכירת מצות מחיית עמלק מתקיימת על ידי לימוד התורה שעי"ה העמל והיגיעה בתורה מכריית את עמלק, ש"זה לעמית זה עשה האלקים" ותורה היא כנגד עמלק."

ובכן אנו מקדימים זכירה לעשיה, שלמרות שהיום אין ביכולתנו למחות את עמלק ממש, מ"מ על ידי התורה אנו מחלישים את כוחו. וכדברי ה"מסילת ישרים" (פ"ה) ומביאו ה"נפש החיים" (ש"ד פל"ב) ארז"ל (קידושין לא,) 'בראתי יצר הרע בראתי לו תורה תבלין'. והנה פשוט הוא, שאם הבורא לא ברא למכה זו אלא רפואה זו, אי אפשר בשום פנים שירפא האדם מזאת המכה בלתי זאת הרפואה, שרק על ידי התורה מכלים את היצר הרע. ועל כן על ידי התורה מוחים את זכר עמלק שהוא עצם הרע.¹⁵

ובכדי להכרית את עמלק צריך להתחזק בעיקר בעמלות התורה, וע"כ כדי להכרית את המן שהוא מזרע עמלק ישראל התחזקו בתורה, ו'הדר קבלוה בימי אחשורוש' (שבת פחא), והוסיף רש"י 'מאהבת הנס שנעשה להם'. ויש בזה דבר מבהיל מאוד, שכן מדובר אחרי שכבר היה המעמד הנורא של 'וקרבננו' - מעמד הר סיני, וכבר היו 'חבוקים ודבוקים בך', מכל מקום עד החודש הזה - חודש אדר שנהפך לשמחה, היה מצב שמוגדר בגמרא שישנה טענה, שכביכול איננו יודעים עד כמה שזה מן חביב, 'מכאן מודעא רבה לאורייתא... ועכשיו בימי אחשורוש הדור קבלוה'.¹⁵

ובגמ' שם איתא 'ויתיצבו בתחתית ההר, אמר רב אבדימי בר חמא בר חסא מלמד שכפה הקדוש ברוך הוא עליהם את ההר כגיגית, ואמר להם אם אתם מקבלים התורה מוטב, ואם לאו שם תהא קבורתכם. אמר רב אחא בר יעקב מכאן מודעא רבה לאוריינתא. אמר רבא אף על פי כן הדור קבלוה בימי אחשורוש דכתיב קימו וקבלו היהודים, קיימו מה שקיבלו כבר'. וכתב רש"י 'שאם יזמינם לדין למה לא קיימתם מה שקיבלתם עליכם, יש להם תשובה שקיבלוה באונס'. ומעתה זה היה דבר נורא שנתחדש באותו הדור, והיה זה מהפכה בעולם ממש שקיבלו שוב את התורה מאהבה.

ואע"פ שהדור של מקבלי התורה היו ודאי בדרגה יותר גבוהה, וכידוע מש"כ בזה על דור המדבר שלא יהא דור כזה עד דייתי מלכא משיחא, ונקראו 'דור דעה', ובכל זאת להם התורה ניתנה בכפיה, מתוך יראה, ומבאר בזה המהר"ל (הקדמה לפירושו על המגילה) שמה שהיה נצרך כפית ההר כגיגית אע"פ שכבר קיבלו מרצונם ואמרו 'נעשה ונשמע', הוא משום שהתורה ניתנה באופן האמיתי שלה, שאם אין ישראל מקבלים תורה שם תהא קבורתם, התורה לא ניתנה כדבר טוב בעלמא, כותספת טובה מאוד מאוד, אלא היא ניתנה כמות שהיא באופן שבלי תורה אין שום מיום לעולם.

אבל מכל מקום 'ש' בזה את החיסרון של 'המודעה רבה לאוריינתא' שיש

ויהושע שהיה ה'תלמיד הגדול והנורא' ה'ממשיך' של משה רבינו, וכתוב שהיה שקול כנגד כל ישראל, וירד לו מן מן השמים כנגד כל ישראל, ונחשב כאילו במקום שישב יהושע בתחתית ההר, היה שם מעין כלל ישראל לעצמו, שהוא שקול ממש ככל ישראל, והיה עמל ומבקש בתורה, שהמתין למשה רבינו בתחתית ההר עד כלות הנפש ממש, לשמוע דבר ה' מיד בדרתו מהרה, וכל מהותו היה "גמְשָׁרוֹתַי יוֹשֻׁעַ בֶּן נֹון יָצֵר לֹא יִמָּשׁ מִתּוֹךְ הָאֶהָל" (שמות לג,יא), ומרומז בשמו "יהושע בֶּן נֹון" שכבר הגיע על יְדֵי הָעֵמֶל עד לניצוצות של שער הנו"ן, שזה הדרגה הגבוהה, ששער הנו"ן כבר שייך לחכמה שזה הדרגה הכי גבוהה וימשה רבינו הגיע לזה רק ביומו האחרון, בסוף ממש, ואף ש'פני משה כפני חמה' ופני יהושע כפני לבנה', אבל היה כח דרגה כזו שיושע מצד ה'עמל' שלו בעצמו הגיע לזה על ידי המסירות נפש עד כלות הנפש ממש. ובודאי ש'משה מצד דרגתו בעצם היה בדרגת ההשגה של שער הנו"ן, שבדרגתו של משה היה מעל זה והשיג הכל, אבל בסדר של היגיעה וההשגה בעולם כאן, כלפי העמל על ידי עצמו, בכלים של העולם הזה, זה יהושע השיג, ולכן הוא היה הלוחם של מלחמת עמלק, ש'משה שמברכ' כחו של עמלק הוא העמל בתורה.

וזה חלק הזכירה של מצות מחיית עמלק, לזכור שעמלק בא מחמת שנחלשו בעמל התורה. ואף שהעשיה היא יותר מהזכירה שהרי צריך את העשיה בפועל, אבל בזמן הזה העשיה היא פחות מהזכירה. שהרי הזכירה לרוב הראשונים דאורייתא, והעשיה זה מדברי קבלה, והיום אין לנו את עיקר העשיה שזה יהא רק לעתיד לבוא, כשהקב"ה בעצמו ימחה את עמלק כמו שנאמר (שמות יז, יד) "מחה אֶמְלֹךְ", ועוד נאמר (שם טז) "כִּי יָד עַל כַּס יְהוָה מִלְחָמָה לֵּה' בְּעַמְלֶךְ מִדֹּר־דָּר", ורש"י כתב שם "שבע הקב"ה שאין שמו שלם ואין כסאו שלם עד שימחה שמו של עמלק".⁹

והנה משה רבינו במלחמת עמלק נולש והיה צריך שיתמכו בו כדכתיב (שם יב) "וַיֵּדִי מֹשֶׁה כְּבָדִים", וזה היה על מה שנתעצל במצווה ודחאה למחר, ועניין זה שייך גם למה שמשה ידע שזה לא המלחמה האחרונה עם עמלק, ויהא עוד גלויות, עד שיבוא הקב"ה בעצמו למחות שמו ולכלך ידיו כדכו, וכמו דאיתא במדרש על הפסוק (שמות ד, יג) "שֶׁלַח נָא בְיָדֵי תַשְׁלַח" דהכוונה על השליחות האחרונה של אליהו הנביא "הֲיֵה אֲנִי שֶׁלַח לָכֶם אֶת אֵלִיָּה הַנָּבִיא" (מלאכי ג, כג).

ומלחמת עמלק היא המלחמה האחרונה, שיבוא הקב"ה בעצמו לקיים שבועתו אני אמחה את זכר עמלק, שהקב"ה כביכול זה עניין שלו בעצמו, וזה אויבי ה', ואין השם שלם ולא הכסא שלם עד שימחה שמו של עמלק, ומבואר ברש"י, שגם יהושע חלש את גבוריו בלבד אבל החלשים נשארו, שקיבל רשות רק לשבר גבוריו ולא יותר, וגם במלחמת ארץ ישראל לא גמר הכל שהשואר את הע"ז ולא כלה ואז נקרא שמו ישוע בלשון גנאי קצת. אבל בעצם לא היה שייך להכרית את עמלק עד שיקיים הקב"ה שבועתו שאני עצמי אמחה זרעו של עמלק, ומשה רבינו ידע את זה ולכן היו 'ידי משה פבדים'.

זאת כל יום, אין שום קיום בעולם בלי זה, עלינו לעקור את הקרירות, זה מצות מחית עמלק שיש לנו גם היום.

13. והיה חוזר רבינו תמיד כי עיקר לימוד התורה הוא בעמקות,

ורבינו עקיבא איגר כתב באגרת לנכדו, לא ללמוד תורה כ'חותה' על

גבי גחלים', שלא ללמוד בשטחיות מלמעלה, אלא להתעמק בכל דבר

ודבר. ורבי עקיבא איגר הוא זה ששואל את כל הקושיות הפשוטות, מצינו שכל דבר בפנינו לו ובו אורחם לו מכל נכודם לברכה ביומם

העניין זה "אבני חר" אמר שבאשר לומדים ר"ן מה"ימים מצות מחיית

עמלק... משום שעמלק בא לעקם את השכל, ואילו הר"ן מישר את

השכל, ועל ידי זה אין מקום לעמלק. וברוך ה' שהיום אף שה'רשות

הרבים' כל כך קשה, אפילו הכי לומדים בעמל התורה.

14. ובאמת זה בושה גדולה לומר את ברכת אהבה רבה, שאנו

מבקשים בה שהקב"ה ילמד אותנו את התורה, וכי אנו מנצלים את כל מה שאנו יכולים לעומל ואכזר פונדק דאמא פמבר לנו **במז"א**

וכחבריו הם יכלו לברר... אבל אנו הרי לא עמלים מספיק במה שאנו

יכולים לעשות בעצמינו. וכעין הסיפור על הגר"א שזירז את מקורביו

לרקוד לפני החתן לשמחו ונשאל מדוע הוא אינו רוקד, וענה שהוא

ירקוד לפני מלך המשיח, אנו בדרגתינו צריכים לשמח חתן, אבל

הגר"א לפום דרגא דיליה היה חסר את מלך המשיח. וכן איתא בגמרא (ב"ב גנו ב) ואבהבסידו ויל אלונזכ זיווצא ואבהבארל ויל וכוואלום ווטר

מדאי: ואמר לו חשיב את לאתאבולי אירושלים. כלומר ובי יושלר הכל

ורק את ירושלים חסר לך, וכן גם אצלינו חסר לנו בעמלות התורה עוד

לפני הבקשה על סיעתא דשמיא.

15. יש לציין כי רבינו היה חי את ה'הדר קבלוה מאהבה', וזה היה

מטבע לשונו בכל הימים הללו של חודש אדר, הוא הרגיש את זה, חי

את זה, ודרש לפי זה מכל הסובבים אותו, בישיבה, ובכל משאותיו
בכתובתו. בן נשם ושל ברלית בתורה מאברהם

16. במוצאי העצמון ושל בביתנו במוצ"ש מוציאים ביום ברכה

ביושר עם העם ולא לדדות בהם, ורק הקב"ה מצווה "לְבַלְּתִי רוּם לְבָבוֹ" שאף על פי שתפקידו הוא לדדות בעם ולהרוג את המורדים בו, מכל מקום על המלך לא להתגאות כלל. ובאמת דוד המלך באמת היה צריך להשיג את זכר עמלק, רק שהדוד לא היה זכאי לכך, וע"כ לא הצליח

11. בנכס פתוחה לרשת כוללים אשר התקיים בימי חודש אדר התבטא רבינו שו"ת זכות נוראה מאוד, וזהו דבר בעתו, בימים הללו שמזכרים ונעשים, אף שאר העשייה עוד לא רואים בפועל, ומקווים שהיה כבר במהרה, ומצפים לה בכל יום, אבל כל מה שעושים למעשה, שהוא מסתעף ומצא "זכור את אשר עשה לך עמלק", זה עשייה

12. בבסג ח'ור' בחודש אדר תשס"ו אמר רבינו שאם אנו קוראים מידי שנה וזוכרים את "אִשָּׁר קָרָה בְּדֹדָה", ואם צריך עדיין לעקור את עמלק, ימנן וזה נמצא בתוכנו, ... ויחנכו... ואנחנו מצפינו באיגול השלמה, ימנן יהיה התיקון הגדול בארצותיה "אִשָּׁר קָרָה בְּדֹדָה" עדיין קיים... והרי במצוות בבות יש את ענין כל המצוה, כפי שמבאר ב"ת, ואם כן, במצוות התיקון עמלק כל הדברים הם כלי נתיקון. וכן הוסיף בדברים נכונים: אנו נמצאים במצב שרואים לכולתנו, הגלות של הערב בר היא הכי קשה. עברנו כל כך הרבה סייסונות, ורציחות, כי לא רצינו לעבוד את מה שקיבלנו מסיני, ואנחנו מאמינים שהאיגול הקרוב, אבל שצטרדינו קוראים ברל אנשים שבתוכנו, תינקות שנשב, אז ודאי שיהיה להיקרר לעומד על כפשינו. זה לא פרחא ורקמה, להגיד לנו דעות ביחור. זה לא היהדות מממש. אם יבנו להתערב ולומר לנו שלא לעמוד בערב פסח, זה "היהדות ואל יעבור" זה כמו עצת המון שביקש לעקור את הכל... אין לנו השגה בקדושתו של אשכול המלך, אבל שמואל הביא מוכיחו (שמואל א' טו), ויטעם אל השלל". זהו הדברים וההתבונן, שהיה לדורות. כמה אנשים זה, בשיב"ו ויטעם אל השלל", למכור את גופי היהדות... כמה אנשים שניסו, שפועלים לקרר את היציבור בעיבור גדר כפס קרר לומר

9. ורבינו ביאר במקו"א כי הגאולה צריכה להיות רק ע"י הקב"ה, וכמו שביציאת מצרים, היציאה הגדולה שגאל הקב"ה את עמו, היה על ידי הקב"ה בכבודו ובעצמו! ועברית בארז משרה, "ואני הולך השליח" הוא ואלו אחר! שכן היציאה הגדולה הייתה בעצמו משה, שזכר על של גאולת ישראל תלוי בקב"ה בכבודו ובעצמו, כך 'לעתיד לבא' גם יאה דהקב"ה בעצמו ימחה את רשע עמלק, וכמו שכתב בחז"ל שישנבם הנה"ה, שלא ימחה דמיון של עמלק אלא על ידי רכדו ונוצחו.

10. רבני היה מרחיב בזה שבאמת היו כמה הדומות למחור בקשר לעולם וכו' עמקו וכו' שיהיה שואל, כאשר ישראל היו בארץ, בקשר לשום עמק מלך ואז היה רצון וכו' לקבל את שואל הבורא' למלך עליהם, שהיה כבו כשה היה אטע סעם חטא (אם לא כן), וזהו למחלות ול' שיהיה ביותר, אומר חז"ל (ויאמר יאסם) באוב בתביעה על שואל שהיה יותר מדאי שפלי בענין אחר על הבבוי' כדור בתחילת מלכותו, וידוע שהיה שואל את תנאים למחלות. כשבר המלך כנשל דבו, שכאשר רחם בעמקל על השמיד את כולו משום שהיה לו חשבותו בכו' וע"כ לא השמיד את כל דור שמלק, וזהו הפסיד את מלכותו. ובשבי' להכריח את עמקל היה צריך את מלכות הטעור, וזהו שהמליך עליהם את דור המלך שחוק עמקל גילוי מלכות בעולם, ודור היה הענין הדולד, ואמר על עצמו מלך הקדשו' "ואנכי תולעת ולא איש" (תהילים כבד), וכן "ה' אגבה לבי ולא רמו' ויבאר המענין בזה ויחשקל לוינשטיין זצ"ל שמהו איש השתורה והיה חכמה אלקית, כפי החכמות כולם ר' לצועל על המלך לנהוג

לישראל אפשרות להפטר מהתורה, וע"כ 'הדר קבלוה בימי אחשוורוש' שאז ישראל קבלו את התורה מאהבה, וירד החסרון של ה'מודעה רבה לאורייתא'.

הדר קיבלוה מאהבה - לגודל הנס

ובגמ' (יומא כט,א) דרשו 'למנצח על אילת השחר' (תהלים כב,א) 'מה שחר סוף כל הלילה כך אסתר סוף כל הנסים', וידועים דברי המהר"ל שיש סדר לניסים, שכל הנסים הם בשביל ישראל שיכירו את הקב"ה, והנס של ישראל הוא אסתר שהיא סוף כל הנסים, היה מלוכש מאוד בדרך הטבע, ונקרא 'אסתר' מלשון 'הסתר', שהכל היה בהשתלשלות העולם, 'אחר הדברים האלה' וכו', אך עכ"פ היה כאן נס, ונחשב זה ל'סוף כל הנסים'.

ותמיד אנו מבארים בעניותינו שהרי השחר הוא גם תחילת היום, אלא כך בנס זה, דווקא על ידי הנס שהיה בהסתר ומתוך הטבע, מזה ישראל הכירו את הקב"ה גם בלי ניסים, וזוהו תחילת היום האמיתי, שמכירים את הקב"ה תמיד. וכיון שנס זה לא היה בגלוי שהיה אז הסתר פנים, דאף שמרדכי היה בדרגה גבוהה מאוד, היו לישראל טענות עליו, ובחז"ל מבואר שכלל ישראל היו אז במצב שפל, ואמרו על מרדכי שהוא גורם ח"ו את הצרות כדאיתא במגילה (יג,א) 'דאיתליד מיניה מרדכי מדיקני ביה בהמן', שהם לא הבינו את עומק כוונתו. וכן במשך הדורות היו כאלו שאמרו עליהם שהם ח"ו גורמים את הצרות... וכפי שהיום ג"כ העולם לא מבין את מה שאומרים להם... והיו גם כאלו שלא הסכימו עם מרדכי שהם היו כ'עורב רב'. וכן היה טענה עליהם שנהנו מסעודתו של אותו רשע. ולבסוף כאשר ישראל ראו את גודל הנס, שבכל זאת הקב"ה עשה להם הנס הגדול, הם הבינו את מה שמרדכי אמר להם, וזה הראה להם את גודל אהבתו ויחבר לישראל שהיא אהבה למעלה מכל השגה, ומכאן זה שוב קיבלו את התורה מאהבה.

כח המקבל בפורים - 'יהיב ליביה'

וזה היה כח עם ישראל לבטל את עמלק על ידי עיקר ההתעוררות שבאה מהם - 'יהיב ליביה', וכמו שבימים ההם היה כח לעם ישראל לקבל את התורה מעצמם באהבה, כך זה חוזר בכל שנה.

והנה, מצות הפורים אע"פ שהיא רק מדברי קבלה, מ"מ מבואר בספרים דברים מפליגים כמה גדולה ונוראה מעלת שמחת היום. ופסק הרמב"ם (הלכות תנוכה פ"ב ה"ח): 'כל ספרי הנביאים וכל הכתובים עתידין ליבטל לימות המשיח חוץ ממגילת אסתר והרי היא קיימת כחמשה חומשי תורה וכלה לכותש של תורה שבעל פה שאינן בטלין לעולם'. וכך גם אמרו חז"ל במדרש (משלי ט) שאעפ"י שכל המועדים יתבטלו, פורים לא יתבטל שנאמר 'וימי הפורים האלה... וזכרם לא יסוף מזרעם'. ומרן הגר"ז זיע"א (בחידושו על התורה) רצה לפרש שקאי על המועדים הכתובים במגילת תענית. אבל בפשטות הדברים זה אינו, שהרי במדרש הנ"ל מובא שיש אומרים שגם יום הכיפורים לא יתבטל לעולם, ולדבריו אין לזה הבנה, שהרי לא דיבר על מועדי השנה אלא על מועדי מגילת תענית.

ונראה הביאור בזה שאמרו שפורים לא יתבטל, שכידוע כל הבריאה מורכבת על ידי נותן ומקבל, משפיע ומושפע, שכן עלתה במחשבה לפניו 'זכר ונקבה בראם' (בראשית ה,ב). ובכל דבר שנמצא למטה שורשו למעלה למעלה. וכמו בשבת קדש שבכלילה מתחזקת בחינת כוח המקבל וביום בחינת כוח הנותן, וכמו שכתב הרמב"ן על 'זכור ושמו' שהשמירה היא כלילה והזכירה היא ביום, שזה מצוות עשה, שבכלילה מתחזק כוח המקבל הכלי קיבול של האדם, וביום הוא יותר גבוה, יש יותר השפעה מצד הנותן.

ובפורים היתה הארה גדולה מאוד שנתחזק כוח המקבל ביותר, אפילו יותר מהיום המקודש ביותר - שבת קדש! כיון שהיתה התעוררות גדולה מצד עם ישראל להתקרב להקב"ה, שהיה קבלת התורה מאהבה שאהבה זה מצד המקבל, וההארה הזו מתחדשת בכל שנה ושנה, וכמו וי"ט שכל ההארות שהיו אז מתחדשים שוב באותם הזמנים, ובבחינה

זו המועדות יתבטלו, אבל מה שפעלו המקבלים בעצמם לא יתבטל!

ולפיכך פורים לעולם לא יתבטל, כי לעולם צריך את ההתעוררות מצד המקבל, ובפורים יש את ההארה הגדולה מצד המקבל שאפילו בימים הכי גדולים אין, כי מצד הנותן הוא תמיד מוכן לתת אלא שחסר הכלים מצד המקבל לקבל את ההארות. ואע"פ שלעיתים לבוא כל הזמן יש תוספת, וכמו שביאר הגר"א עה"פ (תהלים קיח,כד) 'נגילה ונשמחה בך' ששמחה זה דבר המתחדש כל הזמן שאם לא כן חסר בשמחה, אפילו הכי פורים הוא זמן מיוחד שנתחזק מאוד כוח המקבל, שגם לעתיד לבוא זה יהא נצרך.

צריכים לנצל את הימים הגדולים האלו וכמו שדיברנו, ולא להתמקד בדברים שמסביב אלא להתמקד בלב של היום, 'יהיב ליביה' שזה העיקר. ובדאי שצריך לקיים את ה'למעשה' - את מצוות היום שבלי זה אי אפשר, שזה הדרגה הגבוהה שעם ישראל הגיעו במתן תורה שאמרו 'נעשה ונשמע', והקב"ה אמר מי גילה רז לא לבני, שעם ישראל יודעים שעל ידי העשיה בלא שום חשבונות אפשר להבין את ה'נשמע', שכדי להבין צריך להשתייך על ידי המעשה וכמו שנאמר אצל המלאכים 'גבךי כח עש'י דברו לשמע בקול דברו' (תהלים קג,כ) שהם עושי דברו, והפילוסופים לא הבינו היאך על ידי עשיה אפשר להשתייך יותר, אבל עם ישראל גילו סוד זה.

ולכן ודאי שצריך את ה'למעשה' לקיים את מצוות היום אבל לא להיתפס לכל מה שמסביב, אלא לתפוס את העיקר שיש כח של התעוררות גדולה מאוד. וממילא זהו גם זמן של תפילה ותחנונים, ועל ידי תפילה אנו מגיעים לעמוד לפני ה' ממש פנים בפנים. וכפי שחודש אלו הוא זמן של תשובה ימיה, כך חודש אדר הוא זמן של תשובה מאהבה.

צריך האדם להשיב אל ליבו

וצריך האדם להשיב אל לבו, לא להיות במצב של 'אשר קרך'. ובחז"ל (תנחומא תצא ג,י) פסיקתא ג,י) כבר משלו משל לבן בליעל ששקץ לאמבטי הרתוחות והקירה לפני אחרים. כי מעשה עמלק היה ללא דעת ושכל. והוא בא בזמן אחרי שהיה מצב בעולם של 'נמגו כל ישרי כנען' כי נפל עליהם פחד ה', ועמלק היה היפוך השכל, והרי הפך השכל היא כל המהות של יצר הרע. וזהו כח הרע לפעול אף שהוא נגד השכל והחכמה, כי 'ליצנות אחת דוחה מאה תוכחות', אף שאין שום הגיון ודעת בליצנות, מכל מקום היא פועלת יותר מהתוכחות כולן.

כאשר פועל באדם כח הרע הריהו במציאות של 'איזהו שוטה המאבד מה שנותנים לו', כשכאן בעולם הזה יכול בכל רגע ורגע ללקט מרגליות ולקנות קנייני נצח. ועל ידי הליצנות אנו מייקור כל הקנייני נצח שיכול לזכות בה. ועל זה בכה רבנו הקדוש ואמר (ע"ז יב) 'יש קונה עולמו בשעה אחת', על מה שיכול האדם לקנות בכל רגע מחיי חיותו, ובהפך הגמור מן הדעת הוא מאבד הכל, ומעביר את זמנו בהבלי ובתשוקות חולפות.

ומחויב האדם להשיב אל לבו וללכת בדרכי החכמה, ולאדם מערכי לב להכין דרכיו שיהיה קנינו קבוע בקביעות, כי אם האדם נתון להשפעות הסביבה אין בו אפילו ריח של עבודת ה', וצריך לעמול ולהיות לכל הפחות מתחיל ביציאה מן ההרגל הטבעי ומשורש הרע שהוא היפך השכל, ולשים אל לבו את ההפסד הנורא שיש לו ולעולם בכל רגע, ולהתרחק משורש הרע שהוא הפוך הדעת. וכשהאדם לא גודר את עצמו ולא פוקח את עיניו הרי שגם אם קנה משהו ברוחניות, הקניינים באים לידי היזק, כי 'נח לאדם ככלי זכוכית' (חגיגה טו,א), וכשמוציא את עצמו מכל ההשפעה החיצונית ומהסביבה אז יזכה בס"ד להתעלות ולזכות לדברים הנצחיים.

וע"כ בחודש אדר שבו אנו מוחים את זכר עמלק צריך להתחזק בעמל התורה בכל הכח ובכל התוקף שעל ידי זה אנו מכניעים את עמלק, וצריך להזהר שבזמנים אלו שאנו צריכים למחות את זכר עמלק לא להתרפות מהתורה ח"ו, שבכך אדרבה אנו נותנים לו כח, וזהו ההיפך מזכירת מעשה עמלק, שצריכים להקדים את הזכירה לעשיה ולמחות את זכרו, ועל ידי לימוד התורה אנו מוחים אותו, לטוב לנו כל הימים.

חנכה ופורים, אף הדעילה היא פחותה יותר, מכל מקום שורשה היא ע"י התחזקות כח המקבל, וזה מעלה גדולה מצדו, וע"י שמחזק כח המקבל, אזי מה שמדיק מקבלים בהשתלשלות אחר השתלשלות, עתה זוכים לקבל באופן ישיר וזהו 'אלה הם מועדי' שהם מועדים של ישראל, כי ההתקרבות היא מצד המקבלים.

20. והספיק רבינו שיעקר תכליתו לשרש ולעקור את הרע מתוכו שלא יהיה לו שורש וזכר, ובהו האדם מקרב את ביאת משיח דקדקו בב"א ואת היום שיהיה ה' אחד ושמו אחד. ויאתה בזהו (ז"ח פרשת נח) דאם היה ב' כנישתא חדא שיהיה ב' תשובה שלמה, מיד היה משיח בא - 'אמר לו' אלכוד חייך דאי יחזורו בתשובה ריש כנישתא או חדא כנישתא בלתי תינכס כל גלותא. כי כל המעבב הוא הרע שבתוכו, ומיד שיעקר הרע הוא השאור שבעיסה, ודאי שאין מקום לעמלק שהוא כח הרע, ויסתלק כל המעבב לגלוי הגדול של ה' אחד ושמו אחד.

18. רבינו היה מבאר עוד שמכיון שנס פורים עצמו כבר היה מלוכש מאוד בדרך הטבע, לכך הקורא למפרע לא יצא, שתקנו חכמים לקרוא דווקא לפי סדר זה, שבוה מתגלה הכח הגדול של המגילה. והספיק רבינו כי מסתמא 'לעיתים' של שושן... היה כתוב הסיפור בשינויים ולא היה משמעות לכל, שהיה מלוכש ממש בתוך הטבע, אבל מ"מ ודאי שהיה נס שניתן ליכתב ועל ידי נביאים.

19. רבינו היה מבאיר כי מבואר בתיקוני זוהר [נפעום שהיה אומר שביסוד וישרש העבודה הבאי מהתיקוני זוהר] על הפסוק בריש פרשת המועדות 'מועדי ה' אשר תקראו אתם מקראי קדש אלה הם מועדי' 'מועדי ה' - זה שלושת הרגלים פסח שבועות סוכות. 'אלה הם מועדי' - זה ר"ה פורים וחנוכה. וביאר בהו שהתעלותו ע"י המועדים יש שהוא מכת הנותן, ויש שהוא מכת המקבל, ושבת היא 'תחילה למקראי קודש', וכן פסח שבועות סוכות, ההתעלות היא על ידי שיש תוספת בהארה מצד הנותן, וזהו שורש ההילה במועדים וע"כ נקרא מועדי ה', וזה הטעם בדין העילה לרגל להראות לפני ה' משה"כ ב"ר ה'

התבטא רבינו כי אנו נמצאים בזמן של 'מריב' בשמחה', ובספרים מבואר שזהו זמן של תשובה מאהבה, שזה החדש של 'קינו וקבילו', והשמחה צריכה להיות באותו כיוון של חיזוק ה' קינו וקבילו', ואינו יודע אם מותר להוציא מהפה, אבל יש כאלו שמסתמכים על ה'מודעה רבה לאורייתא' ח"ו ח"ו...

17. רבינו התבטא פעם כי דברי הגמרא 'מודעה רבה לאורייתא' מאוד מחודשים, אך הגמרא מקדושה קבועה וקיימת, וכידוע מה שכתב הגאון הגדול זכרנו מו"ק (אור ישראל אגרת כה) ששטע מדאמרי' ר' רשב"ה ג' רבי חיים מוואלאד'ן, שאם יבטל ח"ו דבר אחד מן הגמרא צריך לחרב כל העולם. זה לא יכול להיות ביחד, וחובה שיתקיים כל מה שיש בגמרא, שהיא התורה שבעל פה, ושום סיבה שבעולם לא שייכת כדי לבטל ולו דבר אחד, כי אם יתבטל דבר אחד יחרב העולם. וכיון שכתוב בגמרא 'מודעה רבה לאורייתא' צריך למר שבדאי שלא הפסד שלא היה תורה בכלל, אלא שבתוך הדברים היתה טענה בפיהם ש'כפו עליהם הר בגיגית'.

מוקדש לרגל שמחת הבר מצוה של הבה"ח רבינו יצחק יעקב בן האגון רבי פראל משה הכהן שליט"א ראש כולל רציפות בני שלמה - אלעד חתן המחנה הרגול האגון רבי ישי שילוני שליט"א מנהל "ת"ת חרות יעקב" יאיר רעוא מן שמאי שיוכח לעלות בתורה ויראת שמים ומירות טובות ויזכה הרה"צ לרוות נחת וקדושה מכל יוצאי חלציו בשמחה באושר בריח ונכבד וכל טוב ואל ימוש התורה מפיו ומפיו ידוע עד עולם, אכ"ר

הוקדש על ידי ידידו הרב הגאון רבי יצחק יעקב בן האגון רבי פראל משה הכהן שליט"א מלתמידי הקרובים של רבינו מרן ראש הישיבה יע"א לרגל שמחת ה'בר מצוה' לבני יקירו הבה"ח מרדכי תורג'מן שליט"א בריכנסו בעול תורה ומצוות לקיימם במצווה ועושה יאירעא מן שמאי שיוכח לעלות בתורה ויראת שמים ומירות טובות ויזכה הרה"צ לרוות נחת וקדושה מכל יוצאי חלציו בשמחה באושר בריח ונכבד וכל טוב ואל ימוש התורה מפיו ומפיו ידוע עד עולם, אכ"ר

הוקדש לכבוד השמחה הגדולה במועדי של מורינו ראש הישיבה הגאון רבי משה'ן פראל שליט"א בהולדת בנו יקותיאל נ"י שיוכה לגדלו לתורה לחופה ולמעשים טובים ולרוות ממנו ומכל יוצ' חוב נחת וקדושה כל הימים ויזכה מורינו שליט"א להרחיב נבולו בתלמידים ולהעמידם בקרן אורה זו תורה המאחלים כבדיה הורי בני התורה וישיבת 'זררת משה' - ירושלים

להשיב חמתו מהשחית, וע"ז אמר לו משה: "כלום יש אדם כשר באותו הדור וכו' אמר לו לך והודיעו כדי שיעמוד הוא בתפילה ואני מכאן ונבקש רחמים עליהם לפני הקב"ה".

ואכן מרדכי ומשה התפללו זה מלמעלה וזה מלמטה וע"ז נתבטלה הגזירה, וכדאיתא שם במדרש (פ"ט): "לאחר שעשה העץ הלך [המן] אצל מרדכי ומצאו שהיה יושב בבית המדרש והתנינוקות יושבים לפניו ושקים במתניהם ועוסקים בתורה והיו צועקים ובוכים וכו' השליך עליהם שלשלות שם בברזל והפקיד עליהם שומרים ואמר למחר אהרוג אלו התנינוקות תחילה ואח"כ אתלה את מרדכי וכו' געו כולם בבכיה עד שעלתה שועתם למרום ושמע הקב"ה קול בכיתם כבשתי שעות בלילה, באותה שעה נתגלגלו רחמיו של הקב"ה ועמד מכסא דין וישב בכסא רחמים ואמר מה קול גדול הזה שאני שומע כגדיים וטלאים, עמד משה רבינו לפני הקב"ה ואמר רבש"ע לא גדיים וטלאים הם אלא קטני עמך שרים שרונים בתענית היום שלשה ימים ושלשה לילות ולמחר רוצה האויב לשחטם כגדיים וטלאים, באותה שעה נטל הקב"ה אותן אגרות שגור עליהם שהיו חתומות בחותם של טיט וקרעם והפיל על אשורוש בהלה באותו לילה, הדא הוא דכתיב בלילה ההוא וגו'".

והנה מצינו אותו לשון בחז"ל (אליהו זוטא סופ"ד) לגבי חטא העגל וז': "ובארבעים יום האחרונים שעלה משה להר סיני להביא את התורה גזרו יום צום ותענית ובימים האחרון שבכולם שהוא סוף ארבעים יום גזרו תענית ולנו בתעניתם כדי שלא ישלוט בהם יצה"ר ולמחרתו השכימו ועלו לפני הר סיני, ישראל היו בוכים לקראת משה והוא היה בוכה לקראתם עד שעלתה בכיתם למרום, באותה שעה שנתגלגלו רחמיו של הקב"ה על ישראל וקיבל את תשובתם בשרה רוח"ק בשורות טובות, ובאותה שעה אמר הקב"ה לישראל בני נשבע אני בשמי הגדול ובכסא הכבוד שלי שתהא לכם בניה זו לששון ולשמחה גדולה ויהיה לכם יום זה יום סליחה וכפרה ומחילה לכם ולבניכם ולבניכם בניכם עד סוף כל הדורות".

וביאר הדברים דבאמת בחטא העגל נגזרה כליה על עם ישראל וכל מציאותם נתבטלה. דמעתה הר סיני בטל ע"י שבירת הלוחות, כדאיתא בחז"ל דעם ישראל נחשבו באותה עת ככלה שזינתה חצות חופתה, ואיתא עוד דע"כ שבר משה הלוחות כדי שיהיו נידונים כפנויה ולא כאשת איש, הרי דע"י שבירת הלוחות בטלו הנישואין שהיו להם עם הקב"ה.

ועל אף כל זאת שבטלה כל מציאותם, מ"מ כח התפילה הוא שהוא יוצר יש מאין, ומשה רבינו מלמעלה ועם ישראל מלמטה בתפילתם יצרו יש מאין עד שחידש הקב"ה את היצירה של עם ישראל וחידש להם מעמד הר סיני, (וברמב"ן כתב דמסתמא אמרו שוב נעשה ונשמע, וכן דכל מה שהיה בלוחות הראשונים היה שוב בלוחות שניים). וכמבואר במשנה בתענית על קרא ד"ביום חתונתו" דנדרש על יוה"כ שניתנה בו תורה לישראל והוא יום הנישואין מחדש של עם ישראל עם הקב"ה, ושוב נתקיים בהם ה"אתה בחרתנו מכל העמים" וה"ממלכת כהנים וגוי קדוש".

וכמו כן בזמן מרדכי שכיון שנהנו מסעודתו של אשורוש בטל מהם שם ישראל ונגזר עליהם כליה, ומ"מ בכח תפילתם - משה מלמעלה ועם ישראל מלמטה, יצרו יש מאין וחידש הקב"ה את היצירה של עם ישראל. וזהו שאמר לו אליהו למשה "ממה פעמים עמדת על הפרץ לישראל ובטלת גזירתם לבלתי השחית", דמשה כבר הצליח ע"י תפילתו כשחטאו ישראל ונגזרה עליהם כליה ליצור יש מאין ולהביא לידי כך שיבארו מחדש.

וזהו יסוד ימי הפורים, דאמנם עם ישראל במהותו כבר בטל מן העולם אך שוב נתחדש המתן תורה והדור קבלוה מאהבה (ובפ"י הרוקח עה"פ קיימו וקבלו היהודים" כתב דאמרו שוב נעשה ונשמע) ונתחדשה יצירתם, וכדאיתא במדרש תהילים עה"פ "ועם נברא יהלל קה" וז': "זה דורו של מרדכי שנברא בריה חדשה". ומצינו עוד בחז"ל (מגילה ט"ו): "שהתפילה שהתפללה אסתר בעומדה לפני אשורוש היה ממזמור כ"ב בתהילים, ושם שוף המזמור נאמר "בועז וגידו צדקתו לעם נולד כי עשה", והיינו כנ"ל דפורים עם ישראל בבחינת "עם נולד".

ה.

והנה ידועים דברי הרמב"ם בהקדמתו למשנה תורה וז': "ויש מצוות אחרות שנתחדשו אחר מתן תורה וקבעו אותן נביאים וחכמים ופשטו בכל ישראל כגון מקרא מגילה וכו' כל אלו המצוות שנתחדשו חייבין אנו לקבלם ולשמרם שנאמר לא תסור מכל הדבר וכו', ואינם תוספת על מצוות התורה וכו' אלא כך אנו אומרים שהנביאים עם בית דין תקנו וציוו לקרות המגילה בעונתה כדי להזכיר שבחיו של הקב"ה ותשועות שעשה לנו והיה קרוב לשועינו כדי לברכו ולהללו וכדי להודיע לדורות הבאים שאמת מה שהבטיחנו בתורה כי מי גוי גדול אשר לו אלקים קרובים אליו כה' אלו קינו בכל קראנו אליו".

והיינו כמש"נ דכל הנס דפורים נעשה בכח התפילה של עם ישראל ומרדכי, ומשום כך לא נחשב קריאת המגילה בפורים בכלל איסור כל תוסף משום שיש בזה קיום לשם שנהגו בתורה כי מי גוי גדול וגו' והודעה לדורות הבאים שהקב"ה קרוב אליו בכל קראנו אליו.

ואמר ע"ז הגר"י כי זהו שתיכף לקריאת המגילה אנו אומרים "תשועתם היית לנצח ותקוותם בכל דור ודור", דהיינו שאנו מפרשים את עניינה של קריאת המגילה שהוא כמש"נ הרמב"ם "להזכיר שבחיו של הקב"ה ותשועות שעשה לנו והיה קרוב לשועינו כדי לברכו ולהללו". ועוד אנו אומרים "להודיע שכל קווי"ך לא יבושו ולא יכלמו לנצח כל החוסים בך", דהיינו מה שכתב שם עוד "וכדי להודיע לדורות הבאים שאמת מה שהבטיחנו בתורה כי מי גוי גדול אשר לו אלקים קרובים אליו כה' אלו קינו בכל קראנו אליו". וזה ענין קריאת המגילה להודיע כח התפילה של עם ישראל וקרבנות העצומה לקב"ה.

ו.

למדנו דיוה"כ ופורים שניהם ענין אחד, שהם הזמנים של היצירה המחודשת של עם ישראל. ואיתא בגר"א דיוה"כ הוא יום קב"ה ויבאמת היה צריך משום כך לערוך בו סעודה, אלא דהסעודה שלו היא בפורים שהוא משום יוה"כ, שבו נתחדש ג"כ המתן תורה בעם ישראל. ונמצא דהסעודה בפורים היא על ב' ההתחדשויות של המתן, ביוה"כ ובפורים.

ואכן אותה רוממות הקיימת ביוה"כ ישנה בפורים. ונוהגים בסעודת פורים לגנון ברגשי קודש את הפיוטים של יוה"כ, סדר עבודת הכה"ג ושירי שמחת תורה, ומתוך כך זוכים ונמגיעים לקרבת אלוקים עצומה.

א.

איתא במדרש רבה (אסתר פ"ז): "באותה שעה [שכתב הקב"ה כליה על ישראל] רץ אליהו זכור לטוב בהלה אצל אבות העולם ואצל משה בן עמרם ואמר להם עד מתי אבות העולם דורמים בשינה ואי אתם משגיחים על הצרה שבניכם שריון בה וכו', אמרו לו מפני מה, אמר להם מפני שנהנו מסעודתו של אשורוש וכו', אמרו לו אברהם יצחק ויעקב אם הם עברו על דת הקב"ה ונחתמה גזרתם מה אנו יכולים לעשות, חזר אליהו ואמר לו למשה אי רועה נאמן כמה פעמים עמדת על הפרץ לישראל ובטלת גזרתם לבלתי השחית וכו' מה תענה על הצרה הזאת וכו', אמר לו משה כלום יש אדם כשר באותו הדור, אמר לו יש ושמו מרדכי, אמר לו לך והודיעו כדי שיעמוד הוא משם בתפילה ואני מכאן ונבקש רחמים עליהם לפני הקב"ה", ע"כ.

ואולם מצינו בפתיחתא למדרש איכה על אותה שעה שנחרב ביהמ"ק: "אמר הקב"ה לירמיה לך וקרא לאברהם יצחק ויעקב ומשה מקבריהם וכו' מיד הלך ירמיהו למערת המכפלה ואמר לאבות העולם עמדו וכו' הניחו ירמיהו ועמד על שפת הירדן וקרא בן עמרם בן עמרם עמוד וכו' הניחו משה והלך אצל מלאכי השרת וכו' אמרו לו בן עמרם אי אתה יודע שביהמ"ק חרב וישראל גלו, והיה צועק ובוכה עד שהגיע לאבות העולם, מיד אף הם קרעו בגדיהם והניחו ידיהם על ראשיהם והיו צועקים ובוכין עד שערי ביהמ"ק וכו' והיו בוכין והולכין משער זה לשער זה כאדם שמתו מוטל לפניו".

ועיי"ש עוד מה שהתפללו אבות העולם לפני הקב"ה והזכירו זכויותיהם לפניו עד שהזכירה רחל אמנו לפניו זכות הסימנים שמסרה ללאה ונתגלגלו רחמיו ואמר לה "מנעי קולך מבכי ועיניך מדמעה כי יש שגר לפעולתך וגו' ויש תקוה לאחריתך נאם ה' ושובו בנים לגבולם".

ויש להקשות שהרי ביהמ"ק הראשון חרב על ג' עבירות חמורות שהם ביהרג ואל יעבור ואעפ"כ זעקו ובכו ע"ז אבות העולם לפני הקב"ה, ואילו כאן, פחות משבעים שנה אחר כך, נגזרה גזירה על דבר קל שנהנו מסעודתו של אשורוש שהיתה בהכשר וכרצון איש ואיש, ודוקא כאן אמרו אבות העולם שמה הם יכולים לעשות. והוא פלא.

ועוד קשה, דעל הג' עבירות הלא לא נתחייבו כליה כי אם רק גלות, ואילו כאן על דבר קל נתחייבו כליה מן העולם, וצ"ב.

ב.

ונראה הביאור בזה, דאמנם על עבירות, ואפילו על ג' עבירות חמורות, יש אפשרות של תשובה, ובשעה שיש דין אפשר להעמיד זכויות לעומת העבירות ולזכות בדין. אבל מה שנהנו מסעודתו של אשורוש אין זה נידון של עבירות כלל, אלא דבזה הם ביטלו מעצמם את מעלת היחוד של עם ישראל. דהיחוד של עם ישראל נוצר במעמד הר סיני שאמר להם הקב"ה "ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי" ולקחם להיות לו ממלכת כהנים וגוי קדוש". וכמו שאנו אומרים בתפילת המועדים "אתה בחרתנו מכל העמים וכו' ורוממתנו מכל הלשונות".

ועומק הדברים דאצל אומות העולם העיקר הוא חיי העולם הזה, התענוגות והבילויים. אבל ישראל זה "גוי קדוש" שהעיקר אצלם הוא העולם הבא שאף כאן בעולם הזה הם חיים באופן של "בני עולם הבא", וממילא הם מוכרחים בשביל יסוד קיומם שיחיו באופן של "עם לבדד ישכון ובגוים לא יתחשב", וזה היסוד והחפצא שלהם ובכל זה מה ביניהם לבין כל העמים.

והנה על הפסוק "איש יהודי היה בשושן הבירה" שאלו חז"ל וכו' רק יהודי אחד היה בשושן הבירה, ותיצרו שלא נהנה מסעודתו של אשורוש. הרי שכולם שכן נהנו איבדו מעצמם שם יהודי, ולא נשאר מהם אלא יהודי אחד. ומעתה מובן מה שעל זה לא שייך ענין של עשיית תשובה, דתשובה זה על עבירה, אבל כאן לא היה עבירה אלא דבטל מהם שם יהודי ולא יועיל להעמיד זכויות. וזהו שהשיבו אבות העולם דכיון שעברו על דת הקב"ה, דהיינו על דת היהודית, א"כ אין תקוה להם ונכון הוא הדין לכלותם מעל פני האדמה.

וכאן למדים אנו יסוד גדול, שאדם יכול להיות ירא שמים ומדקדק על קלה כבחמורה, ומ"מ אם חי בילויים ותענוגות, הרי אינו נקרא בשם יהודי כלל.

והגר"נ ואכטפויגל זצ"ל הביא דקבלה ממנהי"ל דיסקין זצ"ל שהגאולה תהיה רק להעריכע יידן, דהיינו לאלו שאינם הולכים אחר תענוגות ודבקים במהותם היהודית, שרק הם נקראים בשם יהודים וע"כ רק להם תבוא הגאולה.

ג.

ויש להוסיף בזה עוד, דעיקר הענין במה שהשתתפו בסעודתו של אשורוש, הוא מה ש"נהנו" מאותה סעודה, דהא ניחא אם היו הולכים לשם מתוך צער ואנחה והיו חשים שדבר זה זר הוא להם ו"לשחוק אמרתי מהולל ולשמחה מה זה עושה". אבל לא כן היה, אלא ש"נהנו", דהיינו שחשו חיבור לכל התענוגות שמה ושמוחו בהם, וע"כ לא ראו אבות העולם תקוה שינצלו מן הגזירה.

וכן מצינו בענין חטא העגל, דכתיב "ויהי כאשר קרב אל המחנה וירא את העגל ומחולות ויחר אף משה וישלך מידי את הלוחות וישבר אותם תחת הרג". ופירש שמה הספורנו: "כשראה שהיו שמחים בקלקול שעשו בענין כי רעתכי אז תעלוזי ובזה התקצף ונואש שיוכל לתקן המעוות באופן שיחזרו לתמותם ויהיו ראויים לאותן הלוחות".

וכן פירש על הפסוק "ויאמר משה אל אהרן מה עשה לך העם הזה כי הבאת עליי חטאה גדולה", וז"ל: "ששמחו בקלקול במחולות מפני שקבעת להם חג ליום המחרת וזה הוא רע מן הפשע והמרד שעשו בעגל וע"ז ביקש רחמים יותר כאמרו אתם חטאתם חטאה גדולה וכו', ולכן אמר אע"פ שנקלה עליך להכריחך לעשות חטא העגל, מה עשו לך שהוצרכו לקבוע עלהם את ליום המחרת, שזאת היתה סיבת המחולות שעשו לשמחת העגל שהיתה רעה מעשייתו".

ד.

והנה מצינו שם במדרש איך היתה ההצלה מהגזירה, דאליהו אמר למשה דיתכן דתבטל הגזירה ע"י תפילה, וכמו בחטא העגל שהצליח ע"י תפילה להשיב חרון אף ה' מהשחית: "חזר אליהו ואמר לו למשה אי רועה נאמן כמה פעמים עמדת על הפרץ לישראל ובטלת גזרתם לבלתי השחית שנאמר לולי משה בחירו עמד בפרץ לפניו

לפנינו המשך של שיחות והארות מוסריות אשר נמסרו מפיו של מרן הגה"צ רבי אליהו חי"ץ דושניצר זי"ע, ולא ראו אור מעולם, והם לפנינו בפרסום ראשון במדור חדש שהתחיל לפני כמה חודשים. הברכה אחת היא לבני משפחת תלמידו הגה"צ רבי אליהו ב"ר צבי קוגל זצ"ל אשר הסכימו לתת את הדברים ולפרסמם בגליונו לע"נ הסטוריה של ראש משפחתם אשר נלב"ע ברישא דהאי שתא ז' תשרי תשפ"ג. בהזדמנות זו בנאו בתודה ברכה והכרת הטוב מרובה להגאון רבי יעקב אנגלנדר שליט"א מרי" חברון החדשה, אשר שם עינו על הדברים, ובהערותיו והארותיו מלבנם ומתקנם כראוי. כמו כן, לפנינו פנינים מתוך הספר "אדרת אליהו" מאת הרה"ג רבי נחום סילמן שליט"א, אשר עתיד בע"ה לצאת לאור עולם, על דמותו הגדולה, אשר רבים אינם יודעים צדיק זה מה פעל.

ותגזור אומר ויקם לך

בכח שמירת קדושת הדיבור אצל רבינו אליהו דושניצר, ראו אצלו עין בעין, גם בני עליה וגם פשוטי עם שבאו לבקש את ברכתו, שנתקיים בו "כלל היוצא מפיו יעשה", וכל דבר שהוציא מפיו לא נפל ארצה. בספר "נחלת אליהו" (מעשים והנהגות עמוד ז') מובא מעשה אותו כתב הגר"ח קניבסקי זצ"ל: סיפר אחד שבשעת המהומות ספר האגלילים [מלפני 30 שנה בערך] נעלם בנו ולא ידעו מה אתו, ובא למורי הגה"צ ר"א זצ"ל ואמר לו שלא יפחד כי בנו נמצא בלטרון [מקום בדרך מירושלים לת"א ושם היה בית אסורים] כי האגלילים אסרו אותו והביאו אותו לשם, והתחיל אביו לחקור ולדרוש בזה ומצא שכן הוא הדבר, ובא שוב למורי"ר וביקש שיברך אותו שיחזור, ואמר לו מורי"ר כפבריום שחזרו את בנו יבוא לביתו. כשגיע יום הפורים בא אביו ואמר למורי"ר כי לא בא, ויאמר לו פלא שלא בא, אבל על זה הפסח בודאי יבוא. והנה ערב פסח סמוך לשקיעת החמה הגיע הבן לבית אביו, וסיפר שבפני זמן מה נכנס שוטר א' לחדר שנמצא בבית הסוהר שם ויאמר אליו מה אתה עושה כאן? לך לביתך ואמר להשוטר איך אסע עכשיו עד פתח תקוה והזמן קצר מאד סמוך לו, והתחיל השוטר לצעוק עליו בקול, כך מכאן ויורשו לחזוץ ופגע במכונית והגיע לביתו...

באופן דומה סיפר תלמידו רבי שמואל משה סוטיניק והי"ד בספר "תורת חיים" [ליקוטי ר"א] עמוד 41: בזמן המאבק עם הבריטים, נכנס לרבינו יהודי לשפץ לפניו מר ליבו שהאגלילים לקחו את בנו - בן ישיבה למעצר בכלא לטרון, רבינו ניחמו ואמר לו: אל דאגה, הוא לא יימצא במעצר יותר מחודשים ספורים. לאחר חודשים מספר - היה זה לאחר פורים ביום ו' בבוקר - בא שוב היהודי והי"ל בכדי לפני רבינו אודות ענין בנו. ואמר לו רבינו בזה"ל: הבן היה צריך כבר להתחנך ולבוא בפורים, ואני יודע מה החשבון שבאנו נתעב, אבל אל דאגה יש לנו בא בשנים, היום הוא יחזור הביתה בריא ושלם... וכך הוה, חמש דקות בדיוק לפני הדלקת נרות שבת הופיע לפניו ותרמילו בידו.

וזכרני את הג"ל היטב - הבחור היה מגדל מנדלבוץ"ן ישי"ת שאביו היה הטבח ביישיבת לומז'א, ולאחר שהרבינות נפטרה היה אחראי על מזונות של ר' אליהו זצ"ל, היו לו לבחור עוד שני אחים שהיו מחמתות והוגלו לארצותיהם, והבחור הג"ל למד בלומז'א, אינני זוכר אם בשעת המעשה למד ביישיבה ועצרו אותו מחמת מעשי אחיו ושמוהו בלטרון.

להתרגל למצות צדקה

כתב תלמידו רבי נפתלי הירץ רוגול: זכיתו למצות לשמוע מפי קדשו של מורי הגה"צ מרן רבי אליהו הכהן זצוק"ה זי"ע דושניצר רעיון נפלא על הצורך העילאי להתרגל למעשי צדקה, וכה היו דבריו בקודש (בערך):

אם יוזמן האדם לקבל משרת פקיד - קופאי באחד הבנקים, אשר שם נמצאות שתי קופות: קופה אחת המקבלת כסף, וקופה שניה הנותנת כסף, הרי מה טוב ומה נעים שהפקיד הזה,

רוממות המוסר

חיזוק המידות והדאגה

משולחן המערכת

מרן הגאון הצדיק והחסיד רבי אליהו דושניצר זי"ע רשימות הגה"צ רבי אליעזר קוגל זצ"ל

ואף שגם עכשיו הניסים גדולים למתבונן, כמו שכתב רבי יעקב עמדין בסידורו, כי זה שבני ישראל מתחזקים בין האומות זה נס יותר גדול מציאת מצרים, אבל את זה אין מרגיש אלא המתבונן והמעמיק בדבר, במאמר החכם לוצאטו ז"ל על הפסוק (שיר השירים ב,ט) "משגיח מן החלונות מציץ מן החרקים" כי בזמן שהאדם רואה דרך החלון יכול גם העובר על די החלון בחוץ להבחין שהוא רואה, אבל אם אחד מציץ מן הסיקוק הוא רואה את העובר כל צרכו, אבל העובר אינו מבחין בו, אלא אם מתבונן היטב. אף הבורא כביכול בזמן הבית היו בהארת פנים כמו מבט מן החלונות, שכולם ראו שעל ידי נס הגיע לכך וראו אותו כביכול, אבל לאחר החורבן חס ושולום לא עזב את עמו ישראל כמו שהוא משוג (חגיגה ה,ב) דאמר שכבר עזב ח"ו לישראל, אחוי ליה ידו נטויה עלינו, אבל לא מבחינים בו כי הנס בא על ידי סיבה, אבל למתבוננים מה עושה את הסיבה, הם אלו שמבחינים.

נס פורים

ואם כן אסתר אין הכל מבחינים בו, ומשום זה הגדיר חז"ל אסתר מן התורה מניין - "ואנכי הסתר אסתיר פני", כי הנס נעשה על ידי הסתר פנים. כי הטיפש שאינו מבחין, סובר שהכל על ידי מקרה, כי המלכה הייתה יהודית והיא פעלה אצל המלך שיהרג את המלך, ומרדכי היה בשער המלך וכו', ועל ידי הסיבות האלו באה הישועה, ואין הוא מבחין שכל הסיבות סיבה מסתובב, ולהלן נבא פרטים אחדים בסיבות ששם עצמם נס.

כתיב במגילה "בימים ההם כשבת המלך אחשוורוש על כיסא מלכותו אשר בשושן הבירה" (אסתר א,ב), ודרשו בזה כי עיר הבירה הייתה בעולם, אלא משום שרצה לעשות לשמו כיסא כבוד והאומנים היו בשושן וכל מעשה המלכה הייתה בשושן ולהעביר אותו היה קשה לו לפיכך כבר נתיישב שם. ולכאורה מה נוגע לנו כל הסיבות שלכן ישב בשושן והכיסא הוא הגורם, ולכאורה הוא למותר. ובאר הגר"א כי דבר גדול רואים אנו כאן, את מעשה הבורא ומסובב הסיבות, כי הנה הרי מרדכי ישב מימים בשושן וכמו שמעיד עליו הכתוב איש יהודי היה בשושן הבירה, כלומר היה קודם שתיישב שם אחשוורוש, ואין איך היה יכול להגיע שמרדכי ייפגש עם אחשוורוש, ועל ידי זה ידעיתו מהגזירה שהיה אצל ארמון המלך וידע את אשר נעשה ועל ידי זה הטובה שעשה למלך, איך היה מגיע לידי זה, שהיה המלכה הייתה בעולם, ולהטריח הצדיק אין הקדוש ברוך הוא רוצה, לכן הביא את סיבת הכיסא שעל ידי זה יעביד המלך את כל הפמליה שלו לשושן.

ואם כן רואים בחוש שלא קרה כל זה על ידי המקרה, אלא על ידי מסובב הסיבות, כי מדוע לא אירע עד עכשיו שיעבור לשושן, אם כן למסתכלים רואים כאן בחוש הנס אף על פי שלכאורה אין זה אלא סיבה ומקרה. ועוד דקדק הגאון שזהו מה שאמר שם החסידות אחת מהמגילות לא יצא, כי כל מילה הינו חלק מהנס שעל ידי השתלשלות העניינים באנו לידי ניחוחו, וכל העניינים הללו היה לשם הניחוח. הנס.

ועוד דקדק הגאון ז"ל כי הנה בשעה ששלח המלך לקרוא לושתי אמה (אסתר א,יא) "להביא את ושתי המלכה", ולהלן כתיב (פסוק י"ב) "ותאמן המלכה ושתי", ובשעה שהמלך הוציא משפטו לפני יודעי דת ודין גם אמה (פסוק ט"ו) "כדת מה לעשות במלכותי ושת", ותשובתו של ממוכן הייתה (פסוק ט"ז) "עוהה ושתי המלכה", ואם כן קשה מה טעם השינויים, שבפסוקים אחדים מקדים מלכה לושתי ובאחרים מקדים ושתי למלכה. ומדייק הגאון, כי היה כאן ירוחב בין המלך לושתי, המלך שלח לה "להביא את ושתי המלכה" כי היא מעצמה אינה חשובה, כי אם ושתי פשוטה, ורק על ידי שהיא אשתו נעשית אלא מלכה, ולפיכך צריכה לשמוע בקולו ולבוא אליו. והיא השיבה לו "ותאמן המלכה ושתי", שהיא מעצמה חשובה כי זקנה היה נבוכדנצר, ועל כן אין היא מחויבת לשמוע לו. והמלך בשומעו המענה הלך ידע שחייבת משום זה מיתה לוה היא מרוצה שיהרגו אותה, כי הייתה יפה וגם מיוחסת, ולפניהם היה חוק בענין פרס ומדי כי כל המשפטים שהם ציבוריים, ואין אדם לחבור, היה המלך שופט, אבל משפט פרטי של המלך אינו נותן הוא את המשפט לפני יודעי דת ודין, אלו השבעה השרים היושבים לפניו. ומכיוון שזה המשפט היה פרטי נתן את זה לפני שבעה השרים היושבים לפניו, ואילו המלך בעצמו היה צריך לשפוט אזי היה מוכרח לתת לה משפט מות, והוא לא היה מרוצה בה כומו שנתבאר לעיל, וכעשיר ששמור לשבעה השרים המליץ טוב עליה, בלשון זה אמר "כדת מה לעשות במלכה ושתי" - הזכיר מלכה לפני ושתי, באומרו כי אף על פי כן אין להענישה כל כך כי מצד עצמה היא ממלכה.

אז קם ממוכן זה המן, ואמר, בזה שהמלך טוען כי היא מצד עצמה מיוחסת, אין אני סובר כן אלא (פסוק י"ז) "המלך אחשוורוש אמר להביא את ושתי המלכה לפני ולא באה", כי כל כבוד מלכותה מהמלך, ואם עוהה ושתי ולא באה, חטא גדול חטאה, ומה שהמלך סובר כי זה משפט פרטי ואין למלך לשפוט זה, לא כי אלא המשפט הזה הוא משפט פוליטי וכללי ולא המדינה (פסוק ט"ז) "לא על המלך לבדו עוהה ושתי המלכה כי על כל השרים" ואם כן צריך המלך בעצמו לשפוט. ועוד יותר אומר המלך ששומעושי נתקן שגם משפט פרטי ישפוט המלך (פסוק י"ט) "אם על המלך טוב יצא דבר מלכות מלפניו ויכתב בדין פרס ומדי ולא יעבור" - יצא דבר מלכות מלפניו, היינו תמיד ואפילו במשפט פרטי. ואף על פי שהמלך לא הסכים שהרי לא רצה להמיתו, וגם השרים לא היו מרוצים לתת לה הזכויות למלך, אף על פי כן עשה הקדוש ברוך הוא (פסוק כ"א) "וייטב הדבר בעיני המלך והשרים" כדי שאשר הינן לו הוכן, כי בשעת שחרבונה אמה (אסתר ט,ט) "גם הנה העץ אשר עשה המן למרדכי אשר דיבר טוב על המלך" הנה עיקר טענת חרבוניה הייתה, כי מרדכי אשר דיבר טוב על המלך אותו רצה המן לתלות, נמצא שהמן מבקש רעה על המלך להכרית אוהביו, נמצא שזהו משפט פרטי, ואילו המן לא היה משנה את החוקים מעיקרא, משפט שכזה היה צריך להישפט על פי שרי המלכה, והיה גם המשפט מתמהמה, והיה המן מוצא צעה אבל לאחר שבעצמו שינה ונכתב בספרי פרס ומדי, כי גם ענין פרטי ישפוט המלך בעצמו, פסק המלך ואמר "תלוחו עליו". ומזה רואים אנו, כי השינוי ששינה המן בתחלתו, שבענינו נראה מה ענין לו ולנס, הנס רואים אנו שחלק חשוב הוא מהנס, ואף על פי שמקרה הוא אבל כל ההזדמנויות והמקרים בזמן ומקום מיוחד מתאחד הוא לנס.

עוד כתיב (אסתר ה,יד) "יעשו עץ גבוה חמישים אמה", ובאר הגר"א כי אין מספיק לתלוחו עץ של עשרים אמה, אלא שצ"ל של משישים אמה גובה ביתו, ורצה שבוזם שישב בסעודה וכל אסתר יביט מהחלון מרחוק ויראה כיצד תלוי מרדכי על העץ ויהיה לו נחת רוח. ומזה רואים גם נס, שבזה הדבר עצמו שרצה שיהיה גבוה, בזה עצמו בא על ענשו, כי בשעה שאמר חרבוניה (שם ו,ט) "אם הנה המלכה" אילו לא היה גבוה, לא היו מאמינים לחרבוניה שמה משקר הוא, אבל לאחר שהיה העץ גבוה כבר מחצה המלכות ראו את העץ אילו צרכו לשלוח שליח, שבוז אפשר שהיה מספיק להינצל על ידי בריחה, והנה גם החמישים אמה חלק מהנס.

וכן מה שאמר חז"ל שאף הוא היה באותה צעה על חרבוניה, פירש הגאון, כתיב (שם ו,יד) "עודם מדברים עמו וסריסי המלך הגיעו ויבהילו להביא את המן" ובתוך אותה צעה שהתייעצו באו השרים וגם חרבוניה היה ביניהם ושמוע את כל מעשי העץ כי מניין ידע, ואף זה חלק מהנס שחרבוניה ישמע, ועוד כי לאחר שכתב הרבינס המן את מרדכי על השם בא להתיעץ עם יועצי, ויעצו (שם ו,יג) "כי נפול תפול לפנינו" כלומר מכיון שרואים שהוא עולה עליך, צריך אתה להיכנס לפניו, ועוד לא הספיק לעשות פעולה וסריסי המלך הגיעו.

גם בענין האגרות, מביאר שלאחר שכבר הרגו את המן מ"ה האגרות נשארו, וביקשה אסתר שיחזירו שוב את האגרות הראשונות, וענה המלך "את כתב המלך אין להשיב" אלא כתבו חדשים. והנה האגרות הראשונות ששלח המן שני

המועמד למשרת קופאי, יקבל עליו את התפקיד של קופאי שנותן כסף. וזאת מפני שעי" זה שהוא יתן יתרגל תמיד לתת, ולמרות אשר הוא הרי לא נותן מכספו, וגם הפקיד המקבל לא מקבל לעצמו, אבל הרי ידוע הכלל "הרגל נעשה טבע שני" זה אשר יתרגל לתת, הרי יקנה בנפש קנין וטבע לתת.

ולכן ע"י זה שימנעו מהעניים לסובב ברחובות ועל הפתחים, ימנעו הרי מאחב"י [אף כי זה לא מכוון לשלומי אמוני ישראל ואשר רגילים תמיד לתת דקדק] את ההרגל של נתינת צדקה וזאת במצב הרוחני הידוע של הרחוק... ולכן הרי זו הצלת נפשות, ולא רק של העניים המקבלים צדקה, אלא של הנותנים צדקה, כדי שיתרגלו למעשי צדקה וחסד.

סגולת השבת לכפר עונות

כתב הגאון רבי אפרים בורודיאנסקי זצ"ל:

בזמן למוצאי שבת "המבדיל בין קודש לחול חטאותינו הוא ימחול... יום פנה... על חטאי עבור תעבור", ובשו"ת חתם סופר (או"ח סימן סז) פסקק במנהג לאומרו במוצאי שבת, משום שתוכן הזמר שמדבר על מחילת עונות שייך למוצאי יום הכיפורים ואין עניינו לשבת. וככתב שכן משמע במרדכי שנתקן לאומרו במוצאי יום הכיפורים, והביא שמנהג אשכנז לאומרו ראשית הפזמון בנעילת י"ח שחל בשבת בכלל שארי ראשי הפזמונים, וכ' דנראה שלא ינתקן כלל למוצאי שבת דעלמא אלא ליה"כ וכנראה מכל עניינים וחרוזים שמתפלל על כפרת עונות. ועוד משרור מהמשך הזמר, אמנם מנהג ישראל לאומרו במוצאי שבת, וגם החתם סופר כתב שם"מ נוהג בעצמו כמנהג.

ויש לפרש הטעם משום שאמרו בגמרא שבת (ק"ה): "אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן כל המשרת שבת כהלכתו אפילו עובד עבודה רבה כדור אנוש מוחליון לו שנאמר אשרי אנוש יעשה זאת וגו' מחללו, לא תקרי מחללו אלא מחול לו", וא"כ יש בשבת משום מחילת עונות וגדולת יו"ה" הוא שבת שבתו, אמנם גם בשבת בלי שבתו יש מאותו ענין. ויחידוש זה שמעתי מפי הגה"צ רבי אלי' דושניצר זצ"ל. ובספר חרדים (פרק ע) כתב על סגולה זו של מחילת עונות ע"י שמירת שבת דהיא כרופאה בדמים קלים.

תוכחה על שמירת שבת

כן סיפר תלמידו רבי פנחס הרמן ז"ל: מפעם לפעם היה פוקד את בני התושבים ומשוחח עימם על שמירת שבת. גם כאן נוהג היה לדבר באופן סתמי על האיסור החסר רצפות ואיסור חסירות הסבה והעונג שבשמירת שבת והאחריות שבקבלת הנשמה היתרה.

סיפר תלמידו הגר"י סגל זצ"ל: ליד הישיבה בעברו בשבת ראה שהכביסה תלויה על החבל, נכנס לדירה שם וביקש סליחה ואמר: נדמה לי ששכחתי פה את הלככה שלא מכביסים בשבת, ואני מבקש להיריד מהחבל וליקח לע"י ולא לקפל על מוצאי שבת. והיות ושמו הגדול הלך לפניו, לא התוכחו אתו והיו מודים לו ומבקשים את סליחתו. אף את בראותו כי ברך את הזוג בשפע בפרנסה על פי היסוד ששמירת שבת גורמת עושר (ראה שבת ק"ט,א).

עוד סיפר הגר"י סגל זצ"ל: כשהיה רבינו עובד על פני בית מחלל לבית ביום חול, ומשוחח עמו על קדושת השבת חזות קיומה, ואומר לו שמדבר עמו מפי ששמוע שהוא מכיר כזה שאינו שומר שבת, ויש לו אפשרות להוכיח אותו ולהעיר לו, ונפרד ממנו בכבוד הראוי, ודבריו עשו רושם גדול.

סיפר תלמידו רבי ישראל שורין: פעם אחת ביום השבת ראינו את רבי אליהו מסתובב בסמטה אחת ומתהלך אנה ואנה. מה קרה? בלכתו בסמטה הרגיש שיהיה משקה את גנו ביום השבת, עבירה חמורה. להכנס לבית ולדבר אל האכיר ולהוכיח אותו, חסד אולי יבייש אותו, הלא רבי אליהו היה זהיר בכבוד כל האדם, מה עשה? הסתובב הנה והנה אולי ייצא היהודי ויראהו, ומאליו יבין שמצער את רבי אליהו ויפסיק.

מחויבים למחות על חילול שבת

בשור"ע (סימן תרפ"ט ס"ה) מקום שאין מניין, אם אחד יודע והאחרים אינם יודעים, אחד פוטר את כולם, ואם כולם יודעים כל אחד קורא לעצמו. ובמשנ"ב (סקט"ו) דאין היחיד מוציא היחיד אלא בעשרה, ולא דמי לשופר, דקריאת המגילה הוי כמו תפלה בדעין עשרה דוקא, ע"כ.

וצ"ב ענין זה, הרי בתפלה מה שאין מוציא יחיד משום דרחמי ניהו, וכל אחד צריך לבקש ע"ע, א"כ משום דתפלה תקנה בלחש ולכן אין אחד מוציא חבירו, [עיי' משנ"ב סימן תקצ"ד סק"ב וסימן קכ"ד סק"א], אבל כאן ל"ש טעמים אלו וא"כ מדוע אין מוציא יחיד, ומ"ש מקידוש ושאר דברים הנאמרים, שאחד מוציא חבירו גם בלי עשרה, [ראה משנ"ב סימן ו' סק"ד וסימן נט ס"ד בביה"ל ד"ה בפחות], וצ"ע. מיהו מצינו קצת רמז לזה במגילה בכלל תפילה היא, דבגמ' מגילה (ד, א) ארי"ב חייב אדם לקרוא את המגילה בלילה ולשנותה ביום שנאמר אלך אקרא וימנע ולא תענה ולילה ולא דומיה למי. ומה הראינו בחכמות שלמה להגד"ש קלוגר על השור"ע (סימן תרפ"ט ס"ה) שכתב לבאר למי"ד בגמ' מגילה (ד, א) הא דאין אומרים הלל בפורים דקריאתה זו הלילה והוי כעין תפלה לכן צריך עשרה, עיי"ש.

יש לראות בזמן שירושלם ת"ו היתה במצור ולא דרו שם יהודים, איך הדין לענין ירושלם החדשה באותו זמן. והיינו לפ"מ שפסק בשור"ע (סימן תרפ"ט ס"ה) דאפילו אין בה עשרה בטלנים קורין בט"ו, אך אפשר כאן גרע דשמן לגמרי מיושביו היהודים.

והנה בבה"ל (שם) ד"ה או שסמוכין להם, כתב בזה"ל כפר הסמוך לכוך שהיו קורין בט"ו ונהיה הכרך שמם יקראו בי"ד (דבר משנה). כרך של עכו"ם שאין בו ישראל כלל, ישראל הנכנס לכוך זה בפורים קורא בט"ו, ע"כ.

והסתם בו רב על המפורש, שהרי יש להסתפק כמה ספקות, א. כרך ששמן שנכנס בו ישראל מתי יקרא, האם דינו ככרך שישבו בו עכו"ם, וא"כ למה שינה לשונו מזה לזה, ב. כפר הסמוך לכוך של עכו"ם מה דינו, ולמה נקט ברישא ציור כפר ובסיפא ככרך עצמו.

ולכא"י י"ל דכרך ששמן דינו ככרך שישבו בו עכו"ם, ונקט ברישא כפר, דאורחא דמילתא נקט שאין דרך ליכנס לכוך שמם, אבל ה"ה הנכנס לשם קורא בט"ו, ובתורתא דינים שוה, שבהנכנס לתוכן קורא בט"ו, והכפר הסמוך להם קורין בי"ד, ואין חילוק בין שמם לעכו"ם.

ולאור זאת בנד"ד יקראו בירושלם בזמן ההוא בי"ד [לפי דעת אזור"ר בספר עיה"ק והמקדש דדין סמוך לו, ולולא דעתו י"ל דהכל עיר אחת].

אלא שעיקר הסברא בזה צ"ב, וכבר עמד בזה החזו"א (סימן קנ"ד סק"ג וסימן קנ"ג סק"ג), שלכא"י הוא דכפר הסמוך לכוך נידון ככרך, היינו משום דהוא חלק מהכרך, וממילא מקבל דין קריאת מגילה דכרך, וכמו שביאר הרמב"ן (ריש מגילה) דההיקף חומה של הכרך מן אף על הכפר, וכמו"כ משתתפים עמם במסיתם וארונתה, וממילא הוא דחייב על הכפר דין כרך גם לענין מגילה, והוא תוצאה מעצם שייכותה לכוך, וא"כ היה הדין נותן שיהא דינו ככרך אף אם אין בכרך ישוב, ומה"ט ס"ל לחזו"א דלעולם דין הכפר בט"ו.

וסברת הביה"ל י"ל דס"ל דבאמת יש חילוק בין שמם לעכו"ם, ואדרבה מה"ט שביארנו, והוא דהסיבה דכפר נידון ככרך מפני משתתפות עמו ומגן עליו, וא"כ בשמם ל"ש כל הכך טעמא, ובטל דין ט"ו, ולכן אף אם יכנס לתוך השמן ויקרא בט"ו, מ"מ הכפר יקרא בי"ד כי אין לו שייכות בשום דבר לכוך. ולהיפך בכרך עכו"ם אף הכפר יקרא בט"ו. אלא דצ"ב מ"ט לא כ"כ בבה"ל לענין כפר סמוך לכוך עכו"ם, ומשמע דלעולם הכפר בי"ד, וצ"ע.

והנה מילוקת בבה"ל והחזו"א הוא בביאור הבנת דין כפר הסמוך לכוך שקורא ככרך, לחזו"א הוא תוצאה דממילא שנעשה כחלק מן הכרך וממילא קורא ככרך, ולהמ"ב הוא לגבי דין קריאה. והנפק"מ בכרך המסופק שקורא בי"ד וט"ו, לחזו"א אף הכפר כן, ולהמ"ב קורא רק בי"ד וכדמסיים הביה"ל בשם ברכ"י, ודו"ק.

קורא בעל פה

בשור"ע (סימן תרצ"ב) העתיק פעמיים דין הקורא בעל פה, בסעיף ג' ובסעיף ז', ועמד במשנ"ב (שם סק"כ"ד).

ונראה לחדש בזה, דדוקא כשיש מגילה לפניו ורק שאינה כתובה כהלכתה שחסר שם כמה תיבות בזה הוא דיצא יד"ח, דנחשב קורא מתוך אגרת, ודרך אגרת ליחסר, וא"כ שם אגרת עליה, ומשא"כ כשאין לפניו מגילה וממתין שיביאו לו מגילה ומתחיל לקרוא בע"פ עד שיביאו לו מגילה לא יצא, דצריך לקרוא מתוך המגילה. וזהו שכפלו מהתורה, דבסעיף ג' הלא מדובר באופן שקורא ממגילה חסרה, והשמייענא דנחשב אגרת אם חסר עד חציה, ובסעיף ז' אשמועינן דאם אין מגילה לפניו אף אם הביאו לו אח"כ מגילה והשלמה לא יצא, אפילו קרא מעיוטה בעל פה.

ויסוד מוסד לזה בגמ' (יחב, ת"ר) השמיט בה סופר אותיות או פסוקין וקראן הקורא כמתורגמן המתרגם יצא, ופירש"י כמתורגמן המתרגם, על פה. ובבהג"א שם תמה דלפרש"י כל זה שפת יתר הוא.

ולהנ"ל ניחא היטב, דקריאת מתורגמן היא באופן זה שקורא הפסוק מתוך הספר, ואח"כ מתרגם בע"פ, נמצא שעיקר קריאתו היא מתוך ספר, ועי"ז הוא דמהני קריאת תרגום, ולאפוקי אם קורא לגמרי בע"פ דלא יצא, ודו"ק.

בגדו איסור מלאכה בפורים

בשור"ע (סימן תרצ"ט ס"א) פורים מותר בעשיית מלאכה ובמקום שנהגו שלא לעשות אין עושין. והנה בשעת"צ (שם סק"ב וסק"ג) כתב דפועל שאין לו מה לאכול מותר שמחה הוא לו, וכן דבר האבד מותר דשמחה הוא לו. וצ"ב מה צריך לטעם זה, תיפול"ל דלא גרע מחוה"מ דשרי.

וי"ל בתרי אנפ", א. גדר איסור מלאכה בפורים הוא שלא לבטל מהשמחה ולא להסיח דעת משמחה, וכעין אבל שאסור בעשיית מלאכה שהוא מצד היסח הדעת, וכמ"מ הרמב"ם (פ"ב ממגילה י"ד) מצינו יום י"ז וכו' להיות יום משתה ושמחה ומשולח מנות לריעים וכו' ומותר בעשיית מלאכה ואעפ"כ אין ראוי לעשות בו מלאכה, ומשמע דהוא מדין השמחה. [וכ"מ קצת במשנ"ב סק"ו]. ולפי"ז שפיר אתינן לטעם של שמחה, דלחכי שדין האבד ואלו לו מה יאכל, ולולא זה אפשר דהיה אסור.

וכן מובן על דשרי נטיעה של שמחה, אף דבחוה"מ אסור, דכאן הוא משום בטיול השמחה ובמלאכת שמחה שרי.

ב. י"ל עוד דהנה מעיקרא היה יו"ט ורק שלא קיבלו עליהו, וכמבואר ריש מגילה, ואח"כ נהגו באיסור עשיית מלאכה, וא"כ י"ל דהגדר הוא דהוי כעין יו"ט וכעיקר התקנה, ולכן היה אסור אין דבר האבד וכיו"ב, וצריך לסברא של שמחה.

והנה בריש מפרשין מהא דרבי נטע נטיעה בפורים, ומשני דאתרא דלא נהוג באיסור עשיית מלאכה אי נמי רבי נטיעה של שמחה נטע. ואפשר דבזה תליא ב' התיורוצים, שלתי"ז קמא דהיה באתרא דלא נהוג מלאכה דאילו היה אתרא דנהוג מלאכה היה אסור אף בנטיעה של שמחה דס"ל לתי"ז קמא דהוא בגדר יום טוב. ותי"ב ס"ל דהאיסור הוא

רוממות ההלכה

עניני דיומא - הטרות בעניני מגילה

משולחן המערכת

הגאון רבי יחיאל מיכל טיקוצ'נסקי שליט"א רב שכונת נאות הפסגה מודיעין עילית

זצוק"ל בפורים האחרון לחיי תנצב"ה.

קרא מגילה וחיסר כמה תיבות

חיסר הקורא כמה תיבות: עובדא הוי, בעל קורא קרא את המגילה וחיסר כמה תיבות, וקראן השומע לעצמו בעל פה, והמשיך השומע לשמוע את המשך המגילה מהבעל קורא, ונסתפקו אי יצא השומע יד"ח. דאפשר דמאחר והבעל קורא חיסר כמה תיבות א"כ לגביה דידהי מה שהמשיך לקרות, לאו קריאה היא, והוי כקריאה בעלמא ואין עי"ז שם קריאת מגילה, שהרי חיסר בקריאה כמה תיבות, וא"כ לא יצא השומע ידי חובתו, וצריך להשלים לעצמו משם והלאה, דמה ששמע מהבעל קורא אין עליה תורת קריאת מגילה. ובמקרה שהטעות היתה לאחר שקרא רוב המגילה כדין, יכול אף להשלים לעצמו מתוך החומש, וכמ"ש ביה"ל (סימן תרצ"ט ד"ה דוקא עיי"ש).

ומצינו במג"א (סימן תרצ"ב סק"ב) אם נשתתק הקורא באמצע המגילה צריך השני לחזור לראש, והמשנ"ב (סק"ב) פסק להלכה דא"צ לחזור לראש, וחזינן דיוכלין שנים לקרות כ"א חצי מגילה. אכן אינו דומה לנד"ד, ד"ל דהתם מיירי ששמע חצי הראשון ושפיר יכול להשלים הקריאה, משא"כ בנד"ד שהקורא חסר לו כמה תיבות אין שם קריאה עלה.

אולם בשערי אפרים (שער ו' אות ס') כתב דאף אם הקורא השני היה בחוץ ולא שמע חציו הראשון יכול להוציא אותם וקורא מחציו והלאה עיי"ש, וחזינן דמהני קריאת חצי מגילה, וצ"ע לדניא.

ראה משור"ע: והנה הגרעק"א בגליון השו"ע ה' שופר דן בדברי הלבוש, אם הבעל תוקע תקע באמצע התקיעות קולות פסולים שמפסיקין התקיעה, והמשיך לתקוע קולות כשרים יצאו השומעים יד"ח, אע"פ שהתקוע בעצמו לא יצא בהם יד"ח שהפסיק בקולות פסולים, מ"מ להשומעים עלו התקיעות אחרים כהוגן, וחזינן דמהני להו אע"פ דלדין לא מהני.

ראה לדין זה: עוד מצינו כעין נידון זה (סימן תרצ"ט ס"י) מי שיועד לעז ויודע אשורית אינו יוצא בלעז וכו', וכתב במשנ"ב (סק"ג) ומתבאר בפוסקים דלדעה זו אין להוציא אפילו למי שאינו מבין לשון הקודש כיון דקריאתו לא מהני לו בעצמו, הו"ל כמי שאינו מחוייב בדבר שאינו מוציא אחרים, ע"כ. ולכא"ו הו"ל חסר להשערי אפרים הנ"ל. מיהו להלן בסמוך ישבנו ד"ז.

החילוק בין מגילה לקידוש: ובגוף דבי המ"ב שהשומע נמי לא יצא כיון שלהקורא שהוא יודע אשורית לאו קריאה היא, יל"ע מהא דקיי"ל דצריך קידוש במקום סעודה, ואפ"ה המקדש להוציא אחרים, והוא אינו אוכל האחרים השומעים אוכלים, יצאו ידי קידוש, וחזינן דמהני לדידהו אע"פ שלדידה לא מהני.

ויש לחלק בכמה אנפי. א. קידוש במקום סעודה הוא רק תנאי בקידוש [והראה שהרי אם יודמן לו תוך כדי כך סעודה שפיר יוצא יד"ח] אבל כאן חסר בעצם הקריאה. ב. כאן זה כקורא סיפור בעלמא, רק מי שאינו יודע לשה"ק יוצא בזה יד"ח, אבל מי שמכיר לשה"ק הוי לדידה כסיפור דברים בעלמא, ומשא"כ בקידוש זה יד"ח קידוש מעלייתא, אלא שחסר במקום סעודה, והוא כעין חילוק א'. ג. לגבי היודע לשה"ק, לעולם אין יכול לצאת בקריאה כזו, ולא משכחיל לדידה אופן שיצא בו יד"ח, ולכן נחשב כאינו מחוייב בדבר, ומשא"כ התם בקידוש הרי יכול להכניס עצמו ליד מקום סעודה, שהרי גם אם מתחילה לא היה בדעתו לאכול, אפ"ה אם נמלך ואכל יצא ידי קידוש כמ"ש רמ"א (סימן רע"ג ס"ג), והוי שפיר בתורת קידוש, וכן משמע לשון המ"ב שכתב שכיון דקריאתו לא מהני ליה הו"ל כמי שאינו מחוייב בדבר.

ולפי זה מיושב התמיהה מהיודע לשון הקודש על השערי אפרים, שבנידון הש"א נקרא שפיר ב' חיובא דיכול להכניס עצמו לחיוב, משא"כ ביועד לשה"ק לעולם לא יוכל לקרות בלשון אשורית.

וסברא זו כתב בקהילות יעקב (סימן א) לענין מש"כ הריטב"א דבני עיר ובני כפר מקרי בני חיובא ויכולים להוציא חד לחבריה, וביאר שם בה"ק מפני שיכול לעשות עצמו בן כפר, ומשא"כ היודע לשה"ק לעולם אין יכול לקרות בלע"ז ולכן נחשב אינו מחוייב בדבר, עיי"ש.

חצי בשמיעה וחצי בקריאה: בעיקר דברי המג"א הנ"ל (אות א') דצריך הקורא לחזור ולקרות מתחילת המגילה, והמשנ"ב פסק שא"צ להתחיל מראש, ומזה לכאורה חזינן דלענין שומע כעונה יכולין לצאת חצי מקורא או חצי מקורא אחר, ולא בעינן שאחד יקרא הכל, ואף להמג"א שהשני קורא הכל היינו משום דכתיב תורת ה' תמימה וכמו שציי"ן החת"ס למג"א (סימו תקפה ס"ג) עיי"ש.

ומכל זה יש לזון במה שהאריכו האחרונים בדין שומע כעונה, אי יכול לברך חצי ברכה באמירה וחצי בשמיעה, יעויין קהילות יעקב ברכות (סימן א) וספר אשר לשלמה מועד (סימן ז'), ובמק"א הארכנו בזה. ולכאורה מכאן מוכח דיכול לצאת בזה. ובפשטות י"ל שכל הנידון הוא לענין ברכה, אי שייך חצי ברכה בדיבור וחצי בשמיעה דבזה י"ל דחצי ברכה לאו כלום הוא, אבל מגילה היא דין קריאה, ולכו"ע מצי שפיר לקרות בזא"ז כל אחד מחצה. וכן חזינן (סימן תרצ"ט ד"ד) ומ"ב (סק"ט) דהתיבות שלא שמע מהוש"ק מפני שהנערים מכים את המן יאמר אותם בעצמו, ומשמע דאפילו חצי פסוק יכול להשלים בקריאה וחצי בשמיעה.

ויש לציי"ן בדמ"ב מוכח דשרי שומע כעונה בחצי בדיבור וחצי בשמיעה, והוא (בסימן קכ"ד סקמ"א) ושה"צ (סקמ"ז) ומשנ"ב (סימן קכ"ד סק"ו) עיי"ש. והארכנו בזה במק"א.

להשלים תיבות שלא שמע מפי הש"צ: המשנ"ב כותב בכמה דוכתי (תרצ סק"כ), תרפ"ט סק"ט) שנכון שכל אחד יחזיק מגילה כשרה ויקרא לעצמו מתוך הכתב כי א"א לשמוע כל תיבה מהחזן. ולכא"ו יל"ע אם א"י נחשב לקריאה ביחיד, דלכא"ו מ"ל שנמצא בתוך עשרה אנשים הרי אין יוצא עמוה, וכן (בסימן תרצ"ט שה"צ סק"א) שיכול להוציא בזה את השומע [אם כוון לבו השומע ומשמיע] ולכאורה זהו קריאה ביחיד. [וביותר יש להקפיד עי"ז בפורים המשולש שהמקופין קורין בי"ד והוי שלא בזמנה כמ"ש המשנ"ב תרצ סקס"א וסקס"ו].

ובחזו"א (סימן קנה סק"ב) כתב דנחשב בקריאה בציבור, ויתירה מזו כתב שאפילו אם יש עשרה ב"א וכל אחד יש לו מגילה וקורא לעצמו מקיימים דין קריאה בציבור, ואע"ג שאין כולם קורין ביחד בשוה אלא אחד ממהר קריאתו ואחד מחכה במתינות אין בכך כלום ועיי"ש שכן הדין נמי לענין תפלה, וכ"ש מגילה דא"צ עשרה רק משום פרסומי ניסא עיי"ש.

ועוד מצינו בענין זה לענין קריאת התורה, עיי"ן שו"ע (סימן רפה) משנ"ב (סק"ב) אי יכול לקרות ביחד עם הש"ץ ויעלה לו לשנים מקרא עיי"ש (וע"ע סימן קמו סק"א).

את דעתו של רבינו על חובת המחאה בפני מחללי שבת, רשם למזכרת תלמידו רבי נפתלי הירץ רוגול זצ"ל שורב דפתח תקוה: התעוררותי אני הצעיר באפלי ישראל להביא לידיעת קהל יראי' את הדברים הקדושים והנשגבים הללו, וכן מה שזכיתי לשמוע מפ' קדשו של מו"ר הגה"צ החסיד והישיר, צ"ע וכו' זצוקללה... באחת משיחותיו אתנו שאלנו אותו אם צריכים וחייבים למחות נגד חילול שבת, במקום שידוע שלא ישמעו לדברינו, והסתמכנו על דברי חז"ל א. "מוטב שיהיו שוגגין ולא יהיו מזידים" (שבת קמח). "כשם שמצוה על אדם לאמר דבר הנשמע כן מצוה על אדם שלא לאמר דבר שלא נשמע" (יבמות סה, א.).

"לא אוכל עתה אחרי שעברו כבר הרבה שנים לזכור בדיוק את פרטי דבריו בתשובתו, אבל תכנס זכור לי הלב, ודכי היו [בערך] דבריו בקודש. א. כלפי שבת שוגגין, כי לכולם ידוע שאסור לחלל שבת. ב. כשם שמצוה לומר, לא מכוון ללא דאורייתא כמו חילול שבת".

"ואדמיו" מרן רבינו אל" הכהן זצוקללה" ז"ע הוסיף: מוכרחים וחובה קדושה על כל אחד ואחד למחות נגד חילול שבת. והביא ראיה מדברי הנביא יחזקאל (כב, כו) שהש"י תבע מהכהנים באותו הדור וז"ל: "ומשבתות העלימו עיניהם ואחל בתוכם", ובפסוק זה לא כתוב את שבתותי חללו, אלא "העלימו עיניהם", ומכאן ראינו שתבעו מהם על זה שהעלימו עיניהם ולא מיהו על חילול שבת. וכך גם מפורש במצודת דוד על הפסוק הנ"ל: "ומשבתותי - ומחילול השבתות והעלימו עין ולא מיהו בהמחללי אותה".

עכ"ל. ומכאן הוכחה ברורה כי מחויבים למחות נגד כל חילול שבת!"

פעם אחרי התפלל בשיבת הכריז רבינו שיש כאן ברח' שפירא בפי"מ מי שיוצק מים על גג שיצקו בערב שבת [וזה לתועלת הבנין], כל בני הישיבה והמתפללים ועל צבאם רבינו יצאו לרחובם של עיר למחות בפניו שיחלל מהמעשה.

ספרו כי רבינו והגאון רבי אליעזר ניסבונים זצ"ל נהגו ללכת בשבתות ולמחות בנהגים מחללי שבת בפי"מ שהלכו וארבים מרבני פי"מ במשמרת השבת. בשבת אחת כשהלכו יחיזו

רוממות המוסר

המשך עמוד 12

חיוק המידות והיראה

חילול השבת.

חלפה מונית לידם. רבינו החל לזעוק "שבת, שבת", שאל אותו הגר"א ניסבונים הרי המכונית עברה כבר והנהג לא ישמע את המחאה כלל או לא תשפיע עליו. ענה לו רבינו: אמנם על הנהג לא תשפיע המחאה, אבל עלי תשפיע, כי אני מתקרב בראיית

סיפר הגה"צ רבי שלום שברדון זצ"ל: פעם א' בש"ק נכנסו אנשים לישיבה הק' וצעקו מרה כי ברחוב א' בונים בנין בעצם יום ש"ק, כמובן שיצאנו כולנו למחות, ועדי שגעינו כולם ברחוב נפסק החילול שבת.

למחרת ביום ראשון אהה"צ אחר מנחה נגש אלי רבינו ואמר לי היות ונשתלכנו בשבת למחות, ראיתי אשה א' שופכת מי שופכין ברחוב ומסתמא ניקתה הבית ועשתה בזה כמה חילולי שבת ר"ל, אבל חסתי עד עיני [בלע"ז] איך האב גיזאליוועט די אויגען? ולא ראיתי מהיכן יצאה, ועכשיו היא צריכים לומר תוכחה ואיני יודע מי היא הצעירה לכן אני מבקש אולי נלך בסביבה ההיא ונחפש מי היתה זאת ונקיים מצות תוכחה, והלכנו בערך כשעתיים יום הסדדים ולא מצאנו, וכך הלכנו כל השבוע עד שבאנו לבית א' ואמר רבינו שנדמה לו שזאת היא האשה, וומ"ם לא דיבר רק ברומ כאילו לא היא ח"ו שעשתה כן, רק דיבר מהחילול שבת שיכול לצאת מדבר כזה, סחיטה וכו', ואח"כ בירך אותה והלכנו.

היכן יש למחות על חילול שבת

שח הגה"צ רבי שלום שברדון זצ"ל: סיפרו לרבינו פעם מעשה שאחד המגיידים זעק ותמנה זה לזה מי מחלל שבת בויילנא? חילול שבת נראה פה ושם בסביבות וילנא, אבל בויילנא עצמה אין מחללי שבת כלל.

רבינו ששמע את הדברים השיב: כשפורצת שריפה, הדבר הראשון שעושים הכבאים הוא שפיכת מים באותם מקומות שהאש עוד לא נגעה בהם, למנוע את התפשטות האש במחנינו פנימה, במקומות התורה שהאש לא נוגעת כאן יש למחות על שמירת השבת.

קוראים הרוממות

בברי אנפי, או כפי שהביאו בשם מרן הגרש"א זצ"ל (שבות יצחק מבשל) שההגסה פועלת עירוב הטעמים, וצ"ל שחשיב כשל ממלאכת הבישול [ולכך עדיף ממצטמק ויפה לו, שבזה חשיב כבר מבושל, וחשיב כתועלת בעלמא בשביל הגבאר במה שהיו יותר שזומק, אך א"י מעצם הבישול, וכמ"ש ודוק], ויתכן לומר כפי שהביאו בזה באורחות שבת בשם רבינו שמואל זיע"א וזה"ל שם (פ"א הערה קפא) וזה"ל, ושמענו ממורי הגר"ש אורבך שליט"א [זצ"ל] דיתכן שגם בתבשיל מבושל כ"צ יש בו כמה משהיהו שלא נתבשלו כל צרכם ומ"ם כבר חשיב מבושל דאין בישול אחר בישול, אבל הגסה זו כל פעולתו להגיס שיחא הכל מבשל מבושל וזה מצריכי הבישול כהרמב"ם, וזה שייך גם במבושל כ"צ עכ"ל, היינו שצריכי הבישול שיש בהגסה הזי מה שאותן משהיוין שלא נתבשלו, ע"י ההגסה מתבשלים.

ד. אמנם שלפ"ז צ"ב, שלכאורה בכל חזרה אחר הרבה שעות מסתבר שאף אותן משהיוין התבשלו, וא"כ עד כמה שע"י פעולת ההגסה א"כ אנו דנים בישול מחמת אותן משהיוין, א"כ אף בחזרה נימא הכי.

והנראה לבאר בזה בד' שהנה בעצם התבשיל חשיב כמבושל כ"צ כיון שמה שרובו ככולו הוא מבושל א"כ לא אכפת לו מאותן משהיוין שאינם מבושלים, שכן אין מתוקן לאכילה, אלא מאי מבגיס כיון שכל פעולתו להגיס שיהא הכל ממש מבושל, א"כ הוא כיון אחר חשביה לאותן משהיוין שרואה בבישול ולכך חשיב מלאכה, וכפי שנכתב שם בשם רבינו בזה"ל "אבל הגסה זו כל פעולתו להגיס שיהא הכל ממש מבושל" משאי"כ כל חזרה בעלמא עיקר הפעולה היא בבדי לשמו החום, ואין הוא גילוי לא מצד המעשה ולא מצד האדם בהא שמבגסין בבישול אחר בישול, ולכך דר דנא שחשיב מבושל כיון שהיו כבר מתוקן לאכילה, וכמו שנתבאר מקודם. [ויל"ע אי למי"ש יעלה שהיכא שבחזרה דעתו ורצונו לבשל את אותן משהיוין אי נימא שאז נמי יחשב מלאכה כמגיס או לא, ועיין].

ביאור שיטת הרמ"א בדין בישול אחר בישול בלח

א. שו"ע (סימן שט"ו) ברמ"א, יש מקליו לומר דכל שאינו נותן על גבי האש או הכירה ממש רק סמוך לו אפי' נצטנן מותר, ונהגו להקל בזה א"כ לא נצטנן לגמרי וכמו שכתבנו לעיל סימן רנג עכ"ל, ומבואר שיטת הרמ"א שאי נצטנן לגמרי יש בישול אחר בישול אך אי לא נצטנן לגמרי אין בישול אחר בישול, וזה צ"ב שלכאורה עד כמה ששיטת הרמ"א שיש בישול אחר בישול בלח, שמובאר בזה שמואלאכת בישול הוא בעצם החימום, א"כ צ"ב מאיזה טעם היכא שלא נצטנן לגמרי לא נימא ביה דין בישול, כיון דעד כמה שהיו חום פחות מים בו, א"י חשיב חום בדיני התורה, וא"כ ברגע שחמם עד שהיה"ש לא א"כ שפיר יחשב בישול, וצ"ב.

ועוד יליע"ה ששיטת הרמ"א ששמענו בדבריו שס"ל שהיכא שהמים נתחממו אך אכתי לא נצטננו לגמרי או ס"ל שאין בישול אחר בישול, אך היכא שלא התחממו מעולם א"כ לעולם יהיה בהם בישול ע"י חימום חשיב לחום שיש בו ואף באופן שחמם קצת [בדומה למצב החום שקיים היכא שלא נצטננו לגמרי]. א"כ יהיה בזה בישול, וצ"ב מ"ש.

ב. אמנם באורחות שבת (פ"א הערה מ) הביאו משמיהו דרבינו שמואל זיע"א בזה"ל [דס"ל דבנידון בישול אחר בישול] לא נצטננו כיון שהמלאכה אינה אלא מצד החימום ולא מצד הליכה [אנו כבישול דבר יבש שהמלאכה מצד עצם תיקונו ולכן הבישול נקבע ברגע אחד כשמגיע לשיעור מואכל בן דרוא"א, לכן אין לחימום לא תורת מלאכה גמורה אלא בניכר השבח על החימום וכל שלא נצטנן לגמרי ועדיין ראוי הוא קצת לשימוש בתורת חמין אף שאין היד סולדת בו ומביא לחום שהיד סולדת בו מ"מ לא ניכר שבח, משאי"כ בנצטנן לגמרי שפיר ניכר שבח חימומו לחום שהיד סולדת בו ע"כ.

וביאר הדבר שגבי בישול יבש עיקר הנידון אי נהפך מחי למתוקן לאכילה ובהו מבואר שאם הגיע לשיעור בן דרוא"א חשיב מתוקן, אמנם שבמינים עיקר הבישול הוא מצד חימום המים, וזהו"ל שיש חשיבות מלאכה בן דרוא"א רק שהמים היו צוננים ונהיו חמים אלא היכא שכבר היו קצת חמין, ודוק.

ג. אמנם שאכתי צ"ב שלפ"ז אמאי כ"ז היכא שלא נצטנן לגמרי, שלכאורה אף היכא שלא נתחמם כלל נמי נימא שיתחייב רק אי חימום מצוננים לחמין אך אי היו כבר חם קצת ליפטר.

והנראה לבאר בד' בהקדים לעיקר המלאכה וא"כ שביא בלח או לא, א"כ שידוע לבאר בזה שנחלקו אי המלאכה היא עצם בישול המים או חימוםם, שאי המלאכה בישול המים א"כ הו כיבש ואין בישול אחר בישול, אך אי המלאכה היא מצד חימום המים א"כ שפיר יש לחייב בפעם השניה כיון שעד כמה שחמם המים א"כ שוב שייך בהם תורת בישול.

והנה יש לחקור למ"ד שס"ל שיש בישול אחר בישול בלח, מה ס"ל ביחס לבישול הראשון מאיזה טעם מתחייב אז, שכן בפשוטו צ"ל שעד כמה שס"ל שעיקר המלאכה הוא מצד החימום ולא מצד הבישול א"כ אף שבתחילה זה עיקר חיובו.

אמנם שנראה לומר שא"י מוכרח ויתכן לומר שאף איהו מודה שבתחילה עיקר החיוב הוא מצד עצם הבישול רק שד"מ ס"ל שלאחר שנצטננו המים שייך תו לחייב מצד חימום המים, שזה שבח נוסף שמתחדש במים, וצ"ב.

ומעתה אם כנים הדברים יתבאר היטב שיטת הרמ"א, שלעולם בתחילה אף היכא שהמים חמין קצת יש לחייבו מחמתם ע"י הבישול של המים, וכל ס"ל הרמ"א אין ביחס למים מבושלים שכל נידון חיובם הוא מצד השבח שנוצר ע"י החימום, א"כ הו לחימום, א"כ כ"ל להרמ"א שבעי שבת חשוב וניכר, והיו רק היכא שנצטנן לגמרי ואז מחממו ל"ש בו ודוק, כך נ"ל ביאור שיטת הרמ"א להבנת רבינו זיע"א.

יחיאל חלאה, נוה יעקב ירושלים

לכבוד הגליון המרומם "רוממות", אחרי הברכה והתודה עלי גיליון המובא בחצרות ה' וציבור היראים, ואף איתנו דיר חו"ל המדפיסים כמעט מידי שבוע הגליון כדי להנות ממנו ביום השבת קודש מתיחתו ועד צאתו, הנני מצרף שלושה דברי תורה, ואודה אם הדברים יתקבלו על לבכם.

עקיבא זייבאלד, פה ציריך שוויץ

"אותי שלח ה' למשחך למלך"

בהפסרת פרשת זכור, בפסוק שמוסיפים הספרדים כמובא בחומשים, כתיב "ויאמר שמואל אל שאול אותי שלח ה' למשחך למלך על עמו על ישראל ועתה שמע לקול דברי ה'". למשחך למלך, וצ"ב יאמר לצורך מה שמואל הנביא הוסיף את כל ההוספה הזאת, שאותי שלח ה' למשחך למלך, וכי לא די אם היה מתחיל מיד "ויאמר שמואל אל שאול כה אמר ה' צבקות פקדתי את" וגו'. וכן אם היה זה נביא אחר גם היה הציצוי קיים, ומדוע אמר שמואל "אותי" שלח ה' למשחך, כמילא קיים נא את הציצוי להשמיד את ממלכת.

ונראה לבאר על פי מה דאיתא במסכת תענית (הב), "ויהי כי זקן שמואל" שואלת הגמ' ומי סיב שמואל כולי האי והא דבר נבי הוא וכו' הרי א"י ויתכן זקנה קפצה עליו, דכתיב נחמתי כי המלכתי את שאול, אמר לפניי (שמואל) רבש"ע שקלתי כמשה ואהרן מה משה ואהרן לא בטלו מעשי ידיהם בחייהם אף אני לא יתבטל מעשי ידי בחיי, הכי ליבעדי לימות שאול לא קא שבק שמואל, לימות שמואל (ואח"כ שאל) אדוטר מרנני אבתריה, וכו' אקפיץ על שמואל זקנה. עיי"ש. חזין שמואל לא הסכים שימות שאול בזה, כדי שלא יתבטלו מעשי ידי בחיי, והיה צורך שימות שמואל קודם זמנו ואז ימות שאול, ואף לצורך כך קפצה זקנה על שמואל כדי שלא ירננו אחריי שאינו צדיק ולכן מת. ומעתה אפשר לומר שזהו מה שמואל הנביא לשאול: "אותי שלח ה' למשחך למלך ועתה שמע לקול דברי ה' ", דהואיל והוא משחו למלך ולא יתבטל מעשי ידי בחיי, אם כן אם לא יתקיים המצווה כדבעי, יצטרך אף שמואל להסתלק קודם זמנו, זה ביקשו לעשות המצווה כתיקונה.

"הכסף נתון לך והעם לעשות בו כטוב בעיניך"

ולכאורה תמוה מהיכן הגיע נדיבות לב אחשוורוש לתת להמן סכום עצום שכזה, והרי ידוע הוא ברוב גאוותו בהראותו את עושרו ויקר תפארת גדולתו. ונראה בדאמת רצה אחשוורוש בלע עקסא הזה עם הנם למכור לו את כל עם ישראל, וכמשל התל והחריץ דאיתא בגמרא, אמנם זה ידע אחשוורוש שהמן עבדו של מרדכי הצדיק, ואם כן מה יועיל שמוכר לו את עם ישראל, ומה שקנה עבד קנה רבו, ונהיה הכל של מרדכי הצדיק, ולכן נתחכם אחשוורוש הרשע לומר להמן "הכסף נתון לך" דווקא, ולוהינו נשתון להמן מדין מלך, ודינא דמלכותא את כל הכסף, ועל מנת שאין לרבו בזה כלל רק לך, ואז מאחד ששייך להמן כל ההמן שפיר שקנהו מאחשוורוש את עם ישראל לעשות בו כטוב בעיניך. ולפי זה הוודאי שבסופו של דבר נטל אחשוורוש את ההמן מיד המן.

החרש תחרישי בעת הזאת רווח והצללה יעמוד ליהודים ממקום אחר ואת וביט אביך תאבדו

לכאורה יש להבין מה מקום לקללה זו ח"ו, וכי בא להפחידה ולהכריחה ע"י לשים נפשה בכפה להציל את עם ישראל. ועוד, הרי היה לה לומר דשב ועל תעשה עדיף, אם אינה בטוחה שתצליח בשליחותה.

ונראה לפי דברי הגמרא בתענית (יא, א) ד"ל מפורש מן הציבור אינו רואה בבחמת הציבור, דבפשוטו הוא נכח עונשו, אמנם נראה שהוא מציאות שאם לא מצטער עם הציבור ממילא לא שייך אצלו נחמה, דנחמה שייך רק אחרי צער ואבל, ובלא זה אין זה נחמה ואין לו על מה להתנחם. ומעתה זה מה שאמר לה מרדכי הצדיק, והשיעור בא תבוא מכל מקום בס"ד דישועת ה' הרהר, קין אמנם את אסתר המלכה מכין שלא נצטער עם הציבור, מחמת שאין מלכה ומדמה להינצל בית המלך מכל היהודים, נמצא שאינה כלל בצרת עם ישראל, ולא שייך כלל שתראי בבחמתו, ואין זה קללה ח"ו אלא מציאות, ולכן גם לא שייך טענת שב ואל תעשה עדיף, דכאן אינו עדיף דעל ידי זה תביא על עצמה אבדון.

מלאכת בישול

כבוד מערכת הגליון, השלום והברכה, לקראת יום השנה החמישי לרבינו בעל ה"דרי"ך שמואל" זיע"א, צירפתי כאן עיונים בתורתו במלאכת מבשל, והיו הדברים לעילוי נשמתו.

ביאור שיטת הכל-בו שמגיס חייב אף במבשול כל צרכו

א. הנה ב"י (סימן שיח) הביא שיטת הכל בו שמגיס חייב אף במבשול כל צרכו [באופן שהשייך על האש], ועיין בשיטת הצינן (ס"ק קמח) שהקשה בזה ה"ל ולא אדע הטעם דמאי עדיפא הגסה במבשול ממש, וכל הפוסקים מודים דמבשול כל צרכו אין בו משום בישול עכ"ל, היינו שכיון שמגיס הוא מלתא מבשלת א"כ כפי שגבי אחר בישול אין מגיס אחר בישול, וא"כ טובא שיטת הכל בו בזה. והנה עיין בפמ"א (רנב א) בתנ"י וז"ל ואן מן התורה אית"ר דאין בישול אחר בישול הגסה פועלת יותר עכ"ל, היינו שמבחינה מציאותית ההגסה פועלת יותר, וצ"ב. בפשוטו ביאר הדבר י"ל

עליון כולכם" [והמשך הפסוק קאי על חטא העגל
"אכן כאדם תמותון" וגו', שחזרו וירדו מדרגתם].
ושמתי מפיהו (מובא בספ' אהל רחל) שעל העת
של קבלת התורה הוא אשר נא' באבות (פ"ד מ"ז)

יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה יותר מכל חי העוה"ב. כל
מי ששמע אותו מעט בכל הזמנות שתי"ה בין זמן מועט קודם חג השבועות
או זמן מרובה לאחריו, תמיד חי וראה הדברים למול עיניו, והיה פותח תמיד כי
הלא עומדים אנו סמוכים ונראין לזמן הגדול של זמן מתן תורה, זמן הקולות
וברקים וההר עשן במעמד הר סיני, הרבה פתח בזה ודיבר בזה, וראו בחוש היאך
שחי את מעמד קבלת התורה. ובפרט בהתקרב אלו הימים ניכר היה בשיחותיו
בליל ש"ק ובמכתבים שתלה בשי"ה"ק, מזכיר לחיות את הימים האלו וכאילו
היום ממש קיבלו התורה, ותמיד דיבר בזה כי כלל הוא בידינו כי אין הזמנים
רק כזכר למאורעות אלא נשאר הרושם לדורות, ולאחמ"כ היה עובר לתביעה
כדרכו כי אחר שקיבלנו מתנה גדולה כ"כ יש תביעה נוראה לשמור בכל כוח על
מה שקיבלנו, לא לחזור למצב הקודם אלא להישאר במצב של עלייה, ולהתחזק
בהתמדת התורה ובשמחת התורה. [ושמתי כי באיזה כינוס בשנה האחרונה
בחודש תמוז פתח ואמר כי זה עתה יצאנו מחג השבועות, והן נוראותיו
ופלאותיו, כי אף כשאזכור בחודש תמוז עדיין הוא "חי" את חג השבועות. אש
הלהט של מעמד קבלת התורה עדיין בוערת בו, עדיין אחוז הוא ודבוק בו שותה
מימיו בצמח].

ולא בימי שמחה בלבד היה כן, אלא אף ימי בין המצרים וכל ימי החורבן היה
תובע תמיד לחיות הדברים, ולהיות אדם חי. ותמיד היה מדבר בזה דשלא
כבמצוות דאורייתא העיקר הוא בעשיית המצווה, לא כן במצוות דרבנן דאין
העיקר הגדלים שקבעו חז"ל במשך הדורות, אלא העיקר הכוונה והלב להרגיש
החורבן וכי". וזכיתי בכל שנה להתפלל במחציתו ביום ט' באב, והייתה התפילה
נמשכת עד כשעה או יותר אחר חצות, והוא ז"ל היה יושב וממרר בבכי גדול, וכך
קורא את הקינות והציבור עמו. כשלאחמ"כ ניגש לפני התיבה לאמירת אלי ציון
ועריה בקול בוכים ולא בשירה וזמרה ח"ו, ואף שקטנה היא אצל העולם גדולה
היה אצלו מה שמקוננים על חורבן בהימ"כ לאומרה בקול יותר שקט ובקול
בוכים ולהתבונן במה שאומרים ופירוש הדברים.

גם ענין דקדוק הלכה היה אצלו "עבודה" ממש ולא ביבשות ופשטות, זכור
אזכור לא אשכח את חרדתו בעת חזרת הש"ץ שהיה עומד סמוך להחזן לשמוע
כל תיבה היוצאת מפיו, וחרה ע"מ כשראה אי אלו המעיינים ולומדים באמצע
חזרת הש"ץ. וזכורני כמה פעמים בימי ביה"ט שהיה מתפלל תפילת מנחה
בשי"ה"כ הגר"א והיה מאריך בשמוע"ע ע"מ כדרכו, שלאחמ"כ המתין למניין
שאחרי לשמוע חזש"א, וכמה פעמים שהייתי ע"מ על ידי, ואזכור זאת
לא אשכח חרדתו בעמידתו על ידי לשמוע כל תיבה ממש. אך מ"מ אמר תמיד
כי אין לנהוג חומרות אלא כ"א כפי דרגה דיליה, ואמר לאאמו"ר שליט"א כי
פע"א הלך לראות האפית מצות שהיה אצל מרן הגר"י ז"ל, וראה כל החומרות
שהיו שם כידוע, [ונגה להוסיף תמיד כי ביציאתו שמע את מרן ז"ל אומר לעצמו
בכאב "אבא לא היה לוקח כאלו מצות", שאפי"ו אחר כל החומרות הללו לא גבה
לבו ולא היה שבע בזה, אלא תבע א"ע יותר שעדיין לא הגיע לדרגת אבותיו,
ושאלו אממו"ר שליט"א מדוע לא חזר לשם יותר, לפי שאמר שרק פעם אחת
הלך, אמר לו לאאמו"ר כי אין לו מה ללמוד משם, כי אין החומרות הללו שייכים
אלא למי שאחזו יראת החטא ועוצם ירא"ש כמו מרן הגר"י ז"ל, אך מי שאינו
בדרגה זו אין שום עניין שיעשה כן בתורת חיקוי וכמעשה קוף בעלמא... בינו
זאת.

ועל גמילות חסדים - "יותר ממה שהוא קיים ידע שהקב"ה קיים ותורתו אמת"

קול הבכי הנשמע באשכבתיה דרבי עדיין חקוק בלב, כל אשר ארר הלוויה
צעירים ע"י צורבים, ילדים וקנים, כולם כאחד אלפים בוכים ממש, כולם
זועקים במרה, קרועי בגדים 'אבא אבא'. ואמר לי אחד כי שאל את אחד מגדולי
מריצי התורה אשר ראהו ממרר בבכי מתחילת הלוויה עד סופו, על אף שלא
זכה להכיר את רבינו זיע"א, על מה ולמה הבכי הגדול הזה. והשיבו, על אותם
מאות יתומים שזה עתה אבדו את הוריהם בשנית, שאחר שהלך אביהם או אמו
לביט עולמם לקחם רבינו ז"ל על לוח לבו כאב וכאם ממש, וזה עתה שוב חשך
עולמם בעדם. על מאות אלמנות, חולים וסתם קשי יום, אלו אשר עול החיים
החשיך עולמם בעדם, עכשיו שוב נסתלק העמוד מעל ראשם, מי ידאג למאות
האלמנות ויתומים, חולים ומסכנים אחרים אשר רק רבינו זיע"א הוא אשר דאג
להם ולא הרפה, דבר שבו בשבעו סיבוב שלם עשה לכל האלמנות והיתומים
הרבה ידעני ובטוחני כי עוד הרבה לא ידעתי, ש"מ מפורסמים כמו גב' וולס
תחי"ו אשר היה רבינו נוהג לילך ללמוד בביתה ב' פעמים בשבוע ולקח עמו כמה
תלמידים ללמוד שם, למען אשר יהיה חיות בבית הזה אשר לא ידע כל חיות
כי אם כאב וייסורים, לעגונה המתגוררת שם עם בעלה המחובר למכשירים
זה כמעט מ' שנים ויותר, ויש אשר במכירי ידענא ואינם מפורסמים כ"כ, כולם
כאחד ממש.

גלינות גלינות לא יספיקו תאר את מעשה החסדים ונשיאת העול של פ"ו שנים
אשר חי, או אפילו של השנים האחרונות, כמה אברכים בני תורה אשר בשל
מוצאם לא נתקבלו ילדיהם למוסדות החינוך, וכל אחד מהם היה דואג להם
רבינו כאילו היו בניו ממש, ופע"א שוחח עמו אממו"ר שליט"א על אודות ת"ח
אחד אשר בשל מוצאו לא קיבלו את בנו בכורו לת"ת, מיד נזדעק רבינו, ואף
שאפי"ו שמו של ת"ח זה לא ידע רבינו וכ"ש שלא ראהו ולא נמנה על תלמידיו,
מיד ביקש שביא לו טלפון והתקשר לנמנה הלל"ה שבו רצה להכניס בנו ודרש
ממנו לקבלו תיכף. ודברים אלו היו דבר יום ביומו, על אף שעבר בזה ביזיונות
רבים, ומאחר שהיה עושה כן כל יום הרבה היו המנהלים אשר טרקו הטלפון
בעדו, אך הוא לא הרפה אף מהם, וכאשר ראה ת"ח אשר לא קיבלו את בנו או
בתו למוסדות אף ורק משום ארץ מוצאיהם מיד עשה כל מה שרק היה יכול ואף
יותר מזה, למען אשר יקבלוהו. מוצאיהם היו לו חשבונות שם במאחר שנהלה
זה כבר השתמש בו כמה פעמים ויותר מזה כבר יבוא לזלזל בו ולא יקבל, אילו
רק היה הצד ולו הקטן ביותר שיועיל לקבלו מחמתו, מיד עשה כן בלא שום
חשבונות, ומרגלא בפומיה, וכי רצונו אנו עושים הלא עבדי ה'

דצניעותא עם פירוש הגר"א, והיה יושב עם זה אחורי
הבימה למען לא נוכל לחזות בהספר הפתוח לפניו,
כשהוא לומד בשקידה מופלגת וקם ממקומו מפעם
לפעם והולך הלך ושוב בביהמ"ד כל ראשו תפוס
בשרעפי אש קודש, ושוב שב למקומו ולומד מתוך הספר הנ"ל ככתחילה.

יקצר הגיליון עד מאד מספר על אודות עבודתו ביום השבת קודש, שהיה זה
אחד מן העיקרים הגדולים עליהם עמל כל ימי חייו ותבע והחזיר בתלמידיו
ושומעיו לקחו עד א"ק. אך לא בשבת בלבד היה כל זאת, אלא כך עבודתו
כל הי"ט, ובפרט בימים הנוראים, זכיתי והתפללתי עמו התפילות ביום ר"ה
וביו"כ, ואף שהיה זקן המתפללים שאין כוחו במתניו כ"כ, מ"מ היה עומד רוב
היום, וגם ב"ר"ה לא היה אוכל קודם התקיעות, ומשום כך לא בא דבר מאכל לפיו
עד אחר השעה ארבע או חמש, כי הייתה התפילה מתחילה בשעה מוקדמת,
והאריכו כל היום בתפילה, כאשר עמד לתפילה ארוכה ע"מ לתפילת י"ח, ויום
ה"ה בין שחיתו למוסף כשהיו הציבור פורשים לביתם לזמן קצר לקדש נותר
היה בביהמ"ס ללמוד, ובאחד השנים האחרונות ראיתי שלמד כוונת הרש"ש
לתקיעות. ומה נורא היה מראהו בעת התקיעות, עיניו עצומות ורטט כל גופו
ופעמים אף שראו עיניו זולגות כמים. ולאחר תפילת מוסף שהייתה מסתיימת
בשעה מאוחרת ביותר הרבה מן הציבור היו פורשים לביתם, אך הוא ז"ל נשאר
שם להמשיך העבודה ביתר שאת ולעמוד שוב בפני קונו לתפילת מנחה לזמן
מרובה כדרכו.

ומה נורא היה הדבר, כי אף כאשר לא התפללנו עמו תפילת המנחה, כאשר אך
היו שבים מהתפילות במחיצתו היו כולם מושתים ע"מ מפאת אריכות התפילה
והעמידה הממושכת, אך לא כן רבינו ז"ל עצמו, שעל אף גילו הזקן טפי, וגם
תפילותיו הארוכות בתמצית הכח והכוונה, וגם שלא קידש קודם התקיעות, וגם
נותר לאחר תפילת המוסף אף לתפילת המנחה. ולא זו בלבד, אלא שהעידו
בפני כמה וכמה מן הבחורים בשיבתו כי עמדו בחורים בחולון ביתו כל הלילה,
כי שלחו מידי כמה שעות בחור אחר לבדוק אחריו מה יהיו מעשיו, ואמרו כי כל
ב' הלילות לא נתן תנומה לעיניו כלל וכלל, אלא ישב והגה בתורה כל הלילה.
ואל תאמר בלבך אין זה אלא שכוחות על טבעיים גדולים היו לו, כי הרי בשאר
ימי לא ראו עליו מעולם כוחות גדולים, ולא היה ניכר כאדם חזק קוץ כלל,
ובפרט בשנותיו האחרונות, ואעפ"כ בכל אשר קשר ותלוי לעבודתו ית' הגביר
חיילים ויאמר לעצמו ולאחרים "החלש יאמר גיבור אני" (ויאל ד, י), הלא "אני
בינה לי גבורה" (משלי ח, יד) מאחר שלי בינה יש בו גבורה לעשות רצון אביו
שבשמים.

ביום הכיפורים ג"כ היה עומד רוב היום, ועומד בתפילה כל היום [לא היה
הפסקה כמובן]. ואחר התפילה שהיו מסיימים תפילת נעילה הרבה אחר
השקיעה, פתחו בתפילה ערבית, והאריך מאד בתפילה זו על אף חולשת הצום
וגילו שעבר את שנת הפ'. ורק לאחמ"כ הבדיל והביאו לפניו קאנוע ומעט פירות,
ומיד ישב ללמוד מסכתא סוכה לילך מחיל אל חיל, והקפיד ע"ז מאד שלא יהיה
הפסק אלא יתחיל ללמוד מיד למען יוכל להמשיך ההשפעות וההתעלות מיום
הכיפורים, שלא יהיה בכלל ויסעו מהר ה' כתינוק הבורח מבית הספר ח"ו...

עיננו ראו ולא זר שמחתו העצומה בעת נטילת הד' מינים בשמחה עצומה, ובכל
יום ויום בחג הסוכות היו כל העם אשר עמו יוצאים לסוכה לברך על ההלל, זמן
מומשך עמדו שם וזימרו את ההלל בשירה ובזמרה בשמחה עצומה, והאריכו
ע"מ בשירת ההלל. ולאחמ"כ נכנסו להקיף הבימה בהושענות, והיה מקפיד מאד
להיות בשמחה ושיהיה כעין ריקוד, וכמו שהי מבאר שהרי מבואר ברמ"א (סימן
תרסט ס"א) שה"ל משום שמחה, וביותר מבואר בביהמ"ד (סימן תרסב, שמי
שאכל בחג אינו מקיף דכתיב ושמחתם לפני ה' אלוקים שבעת ימים... והוא
בשעת הקפה". כן ראינו במשך כל שבעת הימים כשהיה מגיע לבהיכ"ה והיה
עוד איזה זמן קודם התפילה היה מזדרז להכנס לסוכה ולנצל הרגע ללימוד בתוך
הסוכה, וראו בחוש היאך שחי את עניין הסוכה והישיבה בצילא דמהימנותא.

עת הגיעו לשמיני עצרת ושמחת תורה, הייתה השמחה בוקעת ועולה מתוך
דביקות גדולה בתורה וכוונת התורה [וכלשון המעשה רב על אדוננו הגר"א
שהיה שמח שמחה גדולה ביום שמיני עצרת יותר משאר יו"ט]. ההקפות היו
מתמשכים ומתארכים כדבעי, והיה מפזז ומרקד בכל עוד נשמעה התורה כך
כמו ד"ק, ולאחמ"כ פורש היה ללמוד מסכתא סוכה. ובמהות בכל שנה ושנה
היה חוזר באמצע ורוקד באמצע במעגל עם הילדים הרכים, כשהיה מאסף אותם
ע"מ לשמחם, ובפרט כנראה עשה כן משום כמה משפחות יתומים עם ילדים
רכים שהיו מגיעים לביתו בכל שנה. ואוסיף בזה את אשר ארע בש"ת האחרון
לחיי רבינו ז"ל 'ונר אלוקים טרם יכבה ושמואל שוכב בהיכל ה' כפשוטו, ידוע
היה כל העת שהיה פאסית כוחות ממש, והוא עומד ומרקד בשארת כוחותיו ושמו
בשמחת התורה, בסיום ההקפות אמר לאנשי ביתו משמשו בקודש כי חושש
הוא שבאם ילך לביתו לאכול סעודת החג יאזול כוחו ולא יוכל לבוא למחר
לביהמ"ד לשמוח בש"ת, לכן הביאו לו ממאכלי החג לחדר אוציה"ס שבסמוך
לביהמ"ד וכסא וסטנדר חילי לו שם, והיה שם כל הלילה. ללמדך שאף באפסית
כוחות ממש שחושש שהוא יוכל לילך ברגליו מביתו לביהמ"ד מ"מ עדיין לא
ביקש מיטה או כל מקום לשינה, די לו במושבו וסטנדר ללמוד שם כל הלילה
ואולי אף מעט לנוח במושבו, אז יוכל לאזור כח ליום המחר ולפזז ולרקד בכל
עוד בשמחת התורה.

כמעשהו בימים הנוראים ובחג הסוכות כן מעשהו בשאר יו"ט, תמיד דיבר בזה
שמוטל על האדם לחיות את חייו ולא לעבור את החיים, לבל יעבור שום דבר
בימי חייו בסתם, אלא כל מועד וכל יו"ט, כל שבת וכל פרשה, להתבונן ויטול
עמו, חיותו באפסית עד שורשם כשהיו שידיו מוגבת, ויקח עמו לחיות חייו בהם. כך
דיבר בהתקרב ימי החנוכה, ימי הפורים, ימי הפסח וימי הספירה, כל דבר היה
מוצל עד תום, וחי את הדברים עד תומם. בימי הספירה תמיד דיבר על לימוד
התורה"ק ועל מ"ח הקניינים, וכן ע"ד המע"ר על כך שהיה אדוננו הגר"א לומד
בפרשיות גדולה, ועיין בהערה. לא יאריך הגיליון לדבר בכל אלו.

הדברים האמורים הם לגבי כל הי"ט, אך בפרט היה ניכר בחג השבועות יום מתן
תורתנו, וכדמרגלא בפומיה שהוא יום אשר נתעלו ישראל ובאו כמעט לדרגת
אדה"ר קודם כמבואר בהגר"א עה"פ "אני אמרתי אלוקים אתם ובני

אנו ואין עושים אלא רצונו של מקום.

כנ"ל אף כשביקשו ממנו לטלפן לגבירים נדיבי עם בשביל מוסדות ובשביל אנשים פרטיים, מיד עשה כן ולא התמהמה, ומעולם לא אמר והרי נדיב זה אמתול כבר ביקשתי הימנו ועכשיו כבר לא היה לזה תועלת אלא שיבוא לזלזל בו, מאחר והיה צד וולו הקטן ביותר כי יועיל מיד עשה כן. וסיפר לי בעניין זה נדיב מפורסם כי לפני הרבה שנים קיבל לראשונה טלפון או מכתב מאת רבינו ז"ל בבקשה שיתרום למוסד כל שהוא, ואמר כי מיד הרים ידו ותרם סכום נכבד, אך אמר כי מאז דבר יום ביומו מקבל הוא בכתב או בע"פ או בטלפון בקשה מיוחדת עבור כל יחיד וכל מוסד וכבר אינו תורם כבראשונה. אך היה דרכו של רבינו, כל פעם אמר זה עתה נתגלגל לידי דבר זה ומחויב אני לעשותו, ולא עמד שום חשבון בראשו.

פינה מיוחדת היה לו בראשו עבור כל יחיד ויחיד אשר עברו תחת ידי, ופע"א עמד אאמו"ר שליט"א עם א' מן המתפללים הקבועים בבי מדרשא דרבינו ז"ל, וכאשר עבר רבינו על ידם שאלם מיד תגידו לי מה עם פלוני שהיה א' מן המתפללים שעלה ארצה אחר ששב לחסות תחת כנפי השכינה, שרוחק היה מה בצעירותו, ואחר הימים חלתה אשתו, ואף שכבר זמן רב לא להתפלל כדרכו בבי מדרשא דרבינו עדיין עמד למול עיניו ואמר כי לא עשינו די למענו ואסור לשכוח משום יהודי באשר הוא. ולאחר הפטירה כאשר סיפר זאת אאמו"ר שליט"א ליהודי הנ"ל אמר לו תכף אספר לך את המשך אותו המעשה, והיה היום כאשר מתה עליו אשתו ער"ח סיוון היה, ויאמרו לו אנשי חק"ק ימהר לעשות הלוייה תכף קודם השקיעה, כי אחר השקיעה כבר אין מספידים כפי מנהג ירושלים, ומאחר וכמעט לא היה מי שצריך להגיע להלוויה אמר בלבו להסכים, אך התנה זאת ואמר כי תכף צריך לשאול הדבר קמי דמרן רבינו, מיד קשר יצר עם א' ממשמשי רבינו שהיה עמו באותו העת בטבריה בציון השל"ה ביום פטירתו שהוא ער"ח סיוון, ואמר לו רבינו כי מבקש הוא כי ידחו הלוויה עד אשר יוכל לשוב כי ברצונו להיות בהלוויה, ושאלו אם לדחות אע"פ שיהי' הלוויה אחר השקיעה, ויאמר לו הן. והיה כאשר עלה רבינו לעיה"ק ירושלים והוא עיף מעמל הדרך אשר כמובן עברו עליו בלימוד רצוף כדרכו להביא החברותא עמו לכל מקום שהלך וללמוד עמו בדרכים לפני ואחרי, אמר למשמשו שיקחוהו מיד לשמגר מקום אשר שם הלוויה, והיה בהלוויה יוספיד רבינו על אף המנהג שלא לעשות כן, כי הלא לשמח יהודי אשר לו עתה חרב עליו עולמו בא. ולאחרי"כ עלה לרכבו מותש ע"מ ויאמר לו למשמשו כי יסע אל עבר ביתו של אותו היהודי, ואחר שבאו לבניין עלה רבינו במעלות העולות לדירתו שהיה בקומה הג' [מעלית ליכא שם], וישב עמו, ויאמר כי יביאו בפניו הסעודה, ואז שאלו והלא ערבות עדיין לא התפללת, ויאמר לו כי אכן הדבר נועדתי לא התפלל, ויאמר לו רבינו ז"ל התפלל כעת ואני אמתין לך, והיה אחר תפילת ערבית, לא מש רבינו מתוך ביתו עד אשר פרש לשניה. ולמחרת ביום הראשון לשבעה היה רבינו הראשון לבוא לנחמו.

וכל המעמיק בדברים יראה, כי זו הייתה הנהגת רבינו תמיד, כי זכורני אף כאשר אאמו"ר שליט"א ישב שבעה על אביו זקני ז"ל, וכן היה דרכו בכל ניהום אבלים כי היה מגיע מיד ביום הראשון. ואף שידוע כי דרך כל העולם שמתנינים מעט ולא באים ביום הראשון ממש כשהצער והכאב עוד בתוקפם, ונהוגים בד"כ להמתין מעט ולבוא לאחר, אך לא כך רבינו ז"ל שאדרבה מאחר ועניין הניהום אבלים הוא לנחמו בעת צער, לא ביקש לברוח מן הדבר, אלא היה מגיע מיד ביום הראשון בעוד צער עליו ביותר. וזכורני בפרט כאשר א' מרבותי שליט"א חרב עליו עולמו בקדע א' כאשר מתה עליו ביתו זו אשתו בתאונה מחרידה כל שומע זמן מועט קודם חתונת בנו, והיה צער גדול ע"מ וכולם פחדו לבוא לנחמו ביום הראשון כי ידעו כי צערו וכאבו גדול ע"מ. אך כאשר באנו למסע הלוויה ראינו כי רבינו זיע"א היה שם בתוך הבית, ובא להיות עמו בשעות הקשות ביותר עוד בטרם מסע הלוויה הקורעת כל לב, ולא חמק וברח מנשיאות בעול, אלא אדרבה בשעה הקשה ביותר בעוד הצער כואב וטרי דווקא אז היה מגיע רבינו ז"ל ויושב עמו, והדברים נוראים למתבונן.

כל יחיד ויחיד שבא אליו עשה כל אשר לאל ידו לעשות למען הצלחתו בכל דבר שהוא, ופעמים שהיה יוצא הרבה מאד מדרכו, עד אשר שמעתי על איזה מוסד [כן סיפר בעל המעשה באוזני אאמו"ר שליט"א] שעמד בפני סגירה מאחר ואשתו של רה"י נפגעה ע"מ ממעשה א' שארע שם וביקשה מבעלה שתסגור אותו המוסד שהיה לבחורים בעלי צרכים מיוחדים, והיה כאשר בא הדבר לאוזני רבינו זיע"א מפי א' מהורי הבחורים שאמר לו כי אינו יודע מה יעשה כי המוסד אליו שלח בנו נסגר לו עתה לזמן הבא, ואין לו לאן ישלח בנו, וביקש ממנו כי ואמר לו כאשר עליו כי נוסעים עכשיו לביתו של רה"י הנ"ל, ויבוא למקום אשר שם היה ביתו ולא מצאוהו כי עבר לדור במקום אחר, אך רבינו ז"ל לא הרפה ומיד החל לחקור את שכניו אם ידוע להם מקום דיורו החדש, עד אשר כעבור כמחצית השעה או יותר מצא המקום, מיד דפק בדלת וכבר היה השעה מאוחרת, אז נדהם אותו פלוני בראותו את רבינו [שלא הכירו עד אז] בפתח הדלת, מיד אמר לו רבינו כי ברצונו לשוחח עם ביתו זו אשתו, וביקש ממנו כי ישב שם ג"כ, אז החל רבינו ז"ל לעודדה והאריך בפניה על גודל זכותה ושכרה לעת"ל על החזקת מוסד זה שאינו בנמצא כ"כ מחמת מצב אותם הבחורים, כך כמחצית השעה או יותר דיבר עמם ועודדם, עד אשר גמרו בלבם לחזור בהם מרוע הגזירה ושלא לסגור את אותו המוסד. עד כ"כ יצא מגדרו הרבה בשביל כל יחיד ויחיד, ולא זו בלבד אלא שחיפש למי יוכל לעזור אף כאשר לא נתבקש זאת ממנו, וכבר נודע אותו המעשה שהיה במוצאי יוה"כ שנסע לשוחח עם כמה אינשי דלא מעלי בריונים פרועי חוק אשר אין אימת המשפט והמדינה עליהם.

לב מי לא יימס, כי אחר הפטירה שוחחתי עם כמה מן היתומים שקירב רבינו, ואמר לי כי מאז פטירתו אין להם מרגוע לנפש ואין לב לשפוף בפניהם נפשם, וכי נשתנו חייהם ע"מ והם נחלקים לשניים ממש, האחד קודם פטירת רבינו והאחד אחר פטירתו. כך היה רבינו דואג לכל קשי היום כאב וכאם ממש. אך לא רק למי אשר לא שפר חייהם עליהם, אלא לכל אשר רוח חיים באפיו ביקש בכל מאוודו ובכל נפשו לעודדם ולחזקם. ידוע כי כל חתונה וכל שמחה של כ"א ממכיריה היה מקפיד מאד להגיע והיה שמח כבעל השמחה בעצמו, וקיים שמחת חתן וכלה בכל נפשו ממש, אף כאשר קרבה נפשו למות בימיו האחרונים ממש לא נתעצל ובא לכל חתונה של כ"א מתלמידיו ורקד עמהם בשארית כוחותיו

ממש. והרי רצה להיות בכלל נושא בעול עם חבריו שהוא א' ממ"ח קנייני התורה. ובאשר לזמן היקר של לימוד תורה, מצא בזה פתרון כאשר לכל שמחה וכינוס היה בא עם מחברתו ועטו וכותב בחידו"ת, ובשנים מאוחרות יותר היה מגיע עם גמי ולומד, כ"כ שקע בים התלמוד עד אשר על אף קול הזמרה החזק לא הפריע ולא פגע בו מאומה משקידתו ושקיעותו הרבה. ובאמת זכורני כי כאשר בא לשמחון סיום בת"ת חתונה שלמה בעת שלמדי שם, מיד כאשר נכנס שאל את משמשו ביקוש היכן הוא הגמ' שאמר לו שיקח עמו, וכאשר התנצל ואמר לו כי מחמת החיפזון שביציאה שכחה מיד קרא לאחד מן התלמידים וביקש כי יעבור בכיתות ויחפש בעבורו איזה ספר קודש שיוכל לעיין בו למען לא יעבור זמנו לריק, ויען כי מאחר והיה סיום זה בבי"ס לבנות אמר לו כי ככל הנראה לא ימצא שם ספרי קודש, וביקש ממנו רבינו כי אע"פ ינסה לראות אולי ימצא, והיה כעבור כמה דקין מצא ספר תהילים, וישאל מעם רבינו אם די לו בכך, ויאמר לו וכי ספר תהילים אינו תורה, ויתחיל לומר שם תהילים.

"אורח חיים למעלה למשכיל"

כל זה אינו מספיק, אך עוד מוכרחים אנו לומר, כי בכל דבר ובכל מצווה אשר עשה, מעולם לא עשהא בסתם, אלא עיקר תפארת גדולתו היה במה שהיה עומד אש וענן, וכל דבר עשה בלבית אש ובהירו עילאה, תמיד בכל לבו ובכל נפשו. אי"ז אלא שתמיד תדיר היה עם ידו על לבו, ותמיד היה אורח חיים שלו למעלה משכיל למען סור משאול מטה. וזכורני כי אחר שנשתלק זקני ז"ל לבית עולמו, והיה בכל שבת אחר התפילה אמר אאמו"ר שליט"א את הקדיש יחד עם רבינו ז"ל, ואחר י"א חודש כאשר פסק אאמו"ר מלומר הקדיש סימן לו רבינו באצבעו כי גביה קולו, יען כי לא ידע שנשתיימו י"א חודש, והיה כאשר המשיך א"מ בשתיקתו בעת הקדיש וכך נשתיימה לה התפילה שאל לאאמו"ר וכי כבר חלפו י"א חודש ויאמר לו אבי הן, מיד נודעו כל גופו והאדמו פניו, ואמר והלא חלפה לה כמעט שנה ואני אנה אני בא, ומה התקדמתי בשנה זו, וואס האב איך גיטאן, כך כל דבר ששמע היה לו הזכרה כי יהיה כל ימיו באורח חיים של למעלה משכיל.

הוא השלימות אשר דיברנו בו, אשר לא נמצא כזה בדורינו, ממש כחד מקמאי, כמובן שאין לי כל השגה במה זכה לעלות ולהתרומם כל כך, אך כמדומני כי לכה"פ בחלקו הוא מחמת מרץ הנהגות שנותר בו עד ליומו האחרון, כי אף כאשר עבר את שנת הפ' עדיין היה נראה בלימודו כתינוק בן יומיו, והיה לפלא. ויש לקרא ע"ז מפרק ד' אחי שלכנין לעת זקנה ככלות כוחנו אל תעזבנו, שפשוט שאינו הולך אל כך שיעזבנו כפשוטו כי מה יש בעת זקנה שיעזוב ה' כוחו, ומדוע לא יתפלל שעכשיו לא יעזבנו ה', אלא היה נ"ל בענייניו כי העניין הוא שמתפלל שלא יחול בו חפצא של זקנה והוא שילך מעמו מרץ נעוריו, ואח"כ מצאתי דברים כעין אלו באלשיך בתהילים עא, ועיי"ש ברש"י וברד"ק. ומ"מ נראה כי דבר זה נתיקם בו עד כלותו, לא אשר הכירו ידע, ולא אוסיף כי הדברים ידועים למי שרוצה לידע. ואספר בזה עוד את אשר ארע עם אחי אלופי הגדול ממני תרתי משמע הר"ר דוד שליט"א שלקח את בנו נ"ו להתברך מפיו בא' השנים האחרונות ממש, וכאשר בירכו רבינו שיהי' ת"ח ויען אחי ובנו אמן, מיד תבע 'מדוע לא אמרתם וכן למר, עדיין לא התייאשת'... והדברים מפליאים כי אף בהיותו זקן ורגיל, עדיין חי כל ימיו בשאיפה להגביר עוד ועוד, ולהמשיך ולעלות במעלות העולות בית קל ולהיות ת"ח, וגם לעת זקנה לא פסק מזה.

ודבר זה חזו עינינו כסדר בכמה דברים, ובפרט היה דרכו שכל עניין שעמד לפתחו למד סגינא זו כאילו לא למדה מעולם, כך מחדש, ורק אח"כ בא להכריע בזה, וכך נמצא שהרבה היה מכריע לעצמו בעניינים מסוימים ולשנה אחרת שוב נהג באופן אחר כפי מסקנתו באותה סוגיא בעת זו, וכדוגמת התקיעות ברי"ה שבכל שנה שניה הנהגתו בזה ונהג כשיטה אחרת כפי אשר יצא לו מסקנת הסוגיא באותה העת. [אלא שלאחר התפילה היו תוקעים שוב את כלל השיטות]. עוד ראינו מידי שנה, שכבר אמרנו כי היה מנהגו ביום שמיני עצרת שהוא שמחת תורה במקומו שהיה מתחיל ומסיים מסכ' סוכה, וידוע מה שכבר דנו האחרונים בעניין ישיבה בפני ספר תורה ביום שמחת תורה, וכבר נודע מה שנשתפק בזה בערוך השולחן י"ד רפב, אם מותר לישב, דאפשר שמכיוון שמותר לישב כשהיא במקומה א"כ בזמן ההקפות הוי כמקומה דזהו מקומה בעת זה, [ויש עוד סברא בזה דמכיוון שעומדים אנשים זה אצל זה במרחק של פחות מ' טפחים ביניהם חשובים הם כמחיצה אפי' כשהם מהלכים, אלא שכבר תמחו ע"ז ממה שמחיצה סביב הבימה ל"ח מחיצה כמש"פ בשו"ע סי' יט משום שאינה לשם מחיצה, אלא שיל"ד במקומו ואלי זה היה נידון], ובאמת ראינו בזה שפעמים היה יושב ולומד בפנים ופעמים שהיה יוצא מחוץ לביה"כ"נ ולומד שם, שבכל שנה למד העניין מחדש ונהג כפי מסקנותיו, גם בשנות זקנותו [אלא שכלפי הנדון דיישיבה בפני ס"ת שוב לא עלה נידון זה בשנים האחרונות לפי שקנו לכבודו ס"ת קטן למען יוכל להחזיק בו וללמוד בפנים דשרי לכל הדעות] לא להקדיש דעתו ושוב היה לומד כל עניין שבפתחו ומכריע ע"פ מסקנתו מאותה העת.

ולסיום פרק זה אפשר במילותיו אשר טבע בריש ספרו "דרכי שמואל" - אהלות: ותכתב זאת לדור אחרון, למען ישמעו במחנה העברים, כי המעלות הגדולות נמסרו במצוות עשה, ואין זה ח"ו נחלת העבר, ולא נחלת סיפורים, כי לנו אנו, לנו לדורותינו לשמור ולעשות כל דבר המצווה הזאת.